
Vejledning til prøverne i faget dansk

**Styrelsen for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Grundskolen
Kontor for Afgangsprøver, Test og Evalueringer**

Indholdsfortegnelse

4	1.	Indledning
5	2.	Aflæggelse af prøverne i dansk
6	3.	Folkeskolens afgangsprøve
6	3.1.	Læsning og retskrivning (dansk sprog og sprogbrug)
6	3.1.1.	Indhold i prøven i retskrivning (dansk sprog og sprogbrug)
8	3.1.2.	Vejledning af eleverne inden prøven i retskrivning (dansk sprog og sprogbrug)
8	3.1.3	Skrift og rettelser
9	3.1.4.	Indhold i prøven i læsning
11	3.1.5.	Vejledning af eleverne inden prøven i læsning
11	3.1.6.	Markering af svar og rettelser
12	3.1.7.	Brug af hjælpemidler – herunder ordbøger
13	3.1.8.	Praktiske forhold i forbindelse med prøven
13	3.1.9.	Vurdering af besvarelser
16	3.2.	Skriftlig fremstilling
17	3.2.1.	Prøvernes form
18	3.2.2.	Praktiske forhold i forbindelse med prøven
18	3.2.3.	Vejledning af eleverne inden prøven
18	3.2.4.	Vurdering af besvarelserne
22	4.	En helhedsvurdering
26	3.0.1.	Specielt om fiktion
30	4.1.	Mundtlig dansk
31	4.1.1.	Tekstopgivelser
33	4.1.2.	Prøveoplæg
33	4.1.3.	Dansk litteraturs kanon
34	4.2.	Prøveform A
34	4.2.1.	Prøveoplæg
35	4.2.2.	Oplæsning
36	4.2.3.	Optegnelser og ordbog
36	4.2.4.	Prøven
37	4.2.5.	Bedømmelse af elevernes præstationer
37	4.2.6.	Vurderingskriterier
40	5.	Mundtlig fremstilling
41	5.0.1.	Tekstarbejde
43	5.1.	Prøveform B
44	5.1.1.	Forløbet af prøven
44	5.1.2.	Fordybelsesområder
44	5.1.3.	Lodtrækning
44	5.1.4.	Tilrettelæggelse af fordybelsesområder – nogle eksempler
48	5.1.5.	Forberedelsen til prøven
48	5.1.6.	Vejledning

49	5.1.7.	Prøveoplægget
49	5.1.8.	Synopse – disposition for den mundtlige prøve
50	5.1.9.	Samarbejdet mellem lærer og censor
51	5.1.10.	Prøveafholdelsen
51	5.1.11.	Oplæsning
51	5.1.12.	Vurderingskriterier
54	5.1.13.	Votering og karaktergivning
55	6.	Folkeskolens 10.-klasse-prøve
55	6.1.	Skriftlig fremstilling
55	6.1.1.	Praktiske forhold i forbindelse med prøven
56	6.1.12.	Prøvernes form
57	6.1.3.	Vejledning af eleverne inden prøven
57	6.1.4.	Vurdering af besvarelserne
59	6.1.5	Uddybning af vurderingskriterier
63	6.1.6.	Specielt om fiktion
67	6.2.	Prøven i mundtlig dansk
67	6.2.1.	Tekstopgivelser
70	6.2.2.	Dansk litteraturs kanon
71	6.2.3.	Prøveoplæg
72	6.2.4.	Optegnelser og ordbog
73	6.2.5.	Prøvesituationen
75	6.2.6.	Mundtlig fremstilling
75	6.2.7.	Tekstarbejde
79	7.	Bekendtgørelser
79	7.1.	Folkeskolens afgangsprøve
79	7.1.1.	Bundne prøvefag
82	7.2.	10.-klasse-prøven
84		Bilag

1. Indledning

Formålet med denne vejledning er at præcisere og uddybe de prøvekrav, der stilles i prøvebekendtgørelsen, og at tydeliggøre den sammenhæng, der er mellem prøvebekendtgørelsen og folkeskolens formål, fagformålet, de centrale kundskabs- og færdighedsområder, slutmål og den vejledende læseplan.

Bindende for undervisningen er *det overordnede formål* for folkeskolen, "Bekendtgørelsen om formål, trin- og slutmål for folkeskolens fag og emner samt om folkeskolens afsluttende prøver (Fælles Mål m.v.)". Ifølge folkeskolelovens § 18, stk. 4, skal lærer og elev løbende samarbejde om fastlæggelse af målene for elevens arbejde, og undervisningsformer, -metoder og -stof skal i videst muligt omfang vælges i samarbejde mellem lærer og elever. Denne paragraf skal naturligvis ses i lyset af såvel den overordnede formålsbestemmelse samt formålet for faget dansk, de centrale kundskabs- og færdighedsområder og trin- og slutmål.

Kravene i faget dansk, som de er beskrevet i

- *Fælles Mål – Dansk, faghæfte nr. 1*

Prøvekravene, som de er beskrevet i

- Bekendtgørelse nr. 863 af 05/07/2007 – bilag 1 – folkeskolens afgangsprøve, 9. klasse
- Bekendtgørelse nr. 737 af 14/07/2005 – bilag 2 – folkeskolens 10.-klasse-prøve

er grundlaget for tilrettelæggelsen af prøverne i dansk. Ifølge folkeskolelovens § 18, stk. 3, skal undervisningens indhold fastlægges således, at kravene ved prøverne i de enkelte fag kan opfyldes. Eleverne skal inden prøven orienteres om prøvekravene og vurderingskriterierne, og om hvordan prøvernes enkelte dele foregår.

*Styrelsen for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Grundskolen
Kontor for Afgangsprøver, Test og Evalueringer*

2. Aflæggelse af prøverne i dansk

Ved afslutningen af 9. klassetrin aflægger eleverne folkeskolens obligatoriske afgangsprøve i faget dansk. Prøven består af en skriftlig og en mundtlig del. Den skriftlige del af prøven omfatter en opgave i *læsning og retskrivning* (dansk sprog og sprogbrug) og en opgave i *skriftlig fremstilling*.

Folkeskolens afgangsprøve er først aflagt, når eleven har gennemført alle dele af prøven.

Ved afslutningen af 10. klasse kan en elev aflægge 10.-klasse-prøven i faget dansk. Prøven består af en skriftlig og en mundtlig del. Den skriftlige del af prøven omfatter en opgave i skriftlig fremstilling. De enkelte dele af 10.-klasse-prøven kan afsluttes hver for sig.

“Ved afslutningen af 10. klasse kan eleverne indstille sig til 10.-klasse-prøver i hvert af fagene dansk, matematik, engelsk, tysk, fransk og fysik/kemi, jævnfør folkeskolelovens § 8, eller indstille sig til at aflægge en eller flere af folkeskolens afgangsprøver. Eleven kan dog kun indstille sig til aflæggelse af folkeskolens afgangsprøver i fag, der indgår i udtrækket, jævnfør pkt. 1.2, såfremt det pågældende fag er udtrukket som prøvfag på elevens skole i den pågældende prøvetermin. For skoler, der kun omfatter 10. klassetrin, beslutter kommunalbestyrelsen, hvilken folkeskoles udtræk af fag, eleven kan indstille sig til prøve i. En elev kan endvidere kun indstille sig til prøve i et fag, når eleven har fulgt undervisningen i faget i det pågældende skoleår. Hvis prøven i et fag består af både en mundtlig del og en skriftlig del, kan de enkelte dele af prøven afsluttes hver for sig.” (Bekendtgørelse nr. 752 – bilag 1 (1.5).

I 10. klasse kan eleverne, hvis det er anbefalet i den enkeltes uddannelsesplan, vælge at kombinere folkeskolens afgangsprøve og 10.-klasse-prøven, så de for eksempel går op i *læsning og retskrivning* (dansk sprog og sprogbrug) på 9.-klasse-niveau og mundtlig dansk på 10.-klasse-niveau.

3. Folkeskolens afgangsprøve

3.1. Læsning og retskrivning (dansk sprog og sprogbrug)

Prøven i *læsning og retskrivning* (dansk sprog og sprogbrug) lægges samlet, men består af to selvstændige dele – en prøve i retskrivning efterfulgt af en prøve i læsning.

I det følgende vil fælles retningslinjer for de to dele blive belyst, og prøverne vil også blive beskrevet hver for sig. Der vil være eksempler på nogle af de opgaver, der kan blive stillet i de to prøvesæt.

Grundlaget for prøven i *læsning og retskrivning* (dansk sprog og sprogbrug) er blandt andet følgende mål fra slutmålene og trinmålene efter 9. klasse.

I slutmålene står der, at undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende og forholde sig til korrekt sprog, retstavning og tegnsætning i egne og andres tekster
- fastholde det væsentlige af det læste i mundtlig og skriftlig form
- bruge forskellige læsemåder, der er afpasset læseformål, genre og medie
- tilegne sig kundskaber om sprog og sprogbrug, blandt andet bevidsthed og viden om sprogformer, om sproglig stil og korrekthed samt om sprogets virkemidler, funktion og opbygning.

Og i trinmålene efter 9. klasse står der:

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forholde sig til formel sproglig korrekthed i egne og andres tekster
- bruge regler for sammensætninger og afledninger i egne og andres tekster
- forholde sig analytisk og vurderende til sprog, sprogbrug og sprogrigtighed i deres egne og andres tekster.

3.1.1. Indhold i prøven i retskrivning (dansk sprog og sprogbrug)

Ved prøven i retskrivning (dansk sprog og sprogbrug) prøves elevernes færdighed i at stave ord og vendinger i dansk skriftsprog, som de møder det i skønlitterære tekster og sagtekster. Endvidere afprøves deres færdighed i at bruge sproget korrekt, at sætte tegn, at finde de vigtigste sætningsled og at genkende og anvende ordklasser.

Prøven i retskrivning varer 60 minutter og omfatter lærerens oplæsning og elevernes efterfølgende selvstændige arbejde med ordbøger og sprog- og sprogbrugsopgaver.

Indholdsmæssigt omfatter prøveteksterne almindeligvis et bestemt emne, som fremgår af overskriften. Der vil altid være variationer i prøveteksternes emneområder, genrer og ordvalg. Specielle forhold kommenteres i de særlige rettevejledninger og omsætningstabeller, der hører til de enkelte prøver.

Prøvehæftet indeholder forskellige tekst- og opgavetyper. Der er en udfyldningsdiktat og en tekst-diktat, som læreren dikterer. De øvrige opgaver læses og løses af eleverne. I disse opgavetyper bliver eleverne prøvet i andre færdigheder som alfabetisering, korrekt afskrift, korrekt bøjningsform, brug af store og små bogstaver, bestemmelse af sætningsled og ordklasser, tegnsætning, korrektur af andres tekster og grammatisk indsigt.

Eksempler

Eksempel på opgave i ordklasse

Hvilken ordklasse tilhører de understregede ord? Sæt kryds i skemaet.

	adjektiv/ tillægsord	adverbium/ biord	konjunktion/ bindeord	pronomen/ stedord	præposition/ forholdsord	substantiv/ navneord	verbum/ udsagnsord
Vores tøj ændrer <u>egenskaber</u> i fremtiden.						X	
Fremtidens tekstiler er smarte og <u>intelligente</u> .							
Man benytter nye <u>teknologier</u> i produktionen.							
Er <u>du</u> klædt på til fremtiden?							

Retskrivningsprøven kan også indeholde opgaver i sætningsled, hvor eleverne skal kunne markere grundled/subjekt (x) og udsagnsord/verbal (o).

Eksempel:

Paris er ikke alene om at diktere moden.

X O

I forbindelse med tegnsætningsopgaverne skal eleverne være bevidste om, at de inden for den enkelte opgave konsekvent skal vælge, om de vil skrive med eller uden startkomma.

Startkomma valgt til	Startkomma valgt fra
Vi forventer, at det bliver regnvejr.	Vi forventer at det bliver regnvejr.
Det er nu ikke noget sikkert tegn på regn, at svalerne flyver lavt.	Det er nu ikke noget sikkert tegn på regn at svalerne flyver lavt.
Jeg gik, for at hun kunne være alene.	Jeg gik for at hun kunne være alene.

Eksemplerne er hentet fra *Kommaregler*, Dansk Sprognævns skrifter 34, side 19. Hæftet kan købes eller downloades gratis fra www.dsn.dk. De findes også i *Retskrivningsordbogen*, 3. udgave, fra 4. oplag (2005).

Eksempel på opgave i tegnsætning:

Sæt de kommaer, som mangler i teksterne 1-4.

Sætter du startkomma, skal det være konsekvent i alle teksterne.

Sætter du ikke startkomma, skal det også være konsekvent i alle teksterne.

- 1 Hvis du mangler lidt spræl i garderoben skulle du tage et smut forbi Modedillen.
- 2 Når Modedillen holder udsalg er der gode tilbud.
- 3 Jeg elsker at gå på udsalg for det er sjovt at undersøge alle tilbuddene.
- 4 Vi henvender os til de unge der er mellem 15 og 25 og vi har meget at vise for dig som ikke er bange for at skille dig ud fra mængden.

Rettevejledningen til opgaven ser sådan ud:

- 1 garderoben,
- 2 udsalg,
- 3 udsalg,
- 4 unge(,) 25, dig(,)

(Hvis der i en tekst er sat ekstra kommaer, giver opgaven 0 point)

I tekst 4 er der mulighed for at vise, om startkommaet bliver valgt til eller fra.

I opgaver af typen "Ret en tekst" kan der være kommaer, der skal fjernes.

I andre tegnsætningsopgaver skal der sættes for eksempel punktum eller spørgsmålstegn.

3.1.2. Vejledning af eleverne inden prøven i retskrivning (dansk sprog og sprogbrug)

Inden prøven skal eleverne gøres bekendt med de regler for prøven, der fremgår af bekendtgørelsen. De bør desuden have stiftet bekendtskab med prøveformen i praksis.

3.1.3. Skrift og rettelser

Det anbefales, at eleverne retter, som det fremgår af instruktionen på lærerarket:

Hvis I vil rette noget, skal I strege hele det ord over, som I vil rette. Bagefter skal I så skrive hele det nye ord oven over det ord, som I har streget ud.

Eleverne kan selv vælge skriveredskab. Det kan være kuglepen, tuschpen eller blyant og eventuelt viskelæder, da der ikke er krav om holdbar skrift.

Under alle omstændigheder bør eleverne i forvejen have lært at rette hensigtsmæssigt. Hvis kun en del af et ord rettes, fremgår det ikke tydeligt af rettelserne, om eleven mener et eller to ord, og hvis eleven visker et helt ord ud, er der risiko for, at en dikteret endelse går tabt, når eleven skriver ordet igen. Derfor anbefales det, at eleverne retter ved at strege hele det forkerte ord ud og skrive det rigtige ovenover.

Det kan være en god idé, at eleverne under rettelser arbejder afprøver stavningen af ord på et stykke notatpapir, inden de beslutter sig for en form og skriver den ind på den rette plads på elevarket. Derfor bør der udleveres et blankt ark papir til afprøvning af staveformer etc.

Det må anbefales, at eleverne ved rettelser arbejder vænnes til at læse ordene i deres sammenhæng, når eleverne arbejder selvstændigt med opgaven. Herved vil en del fejl i ordenes form sandsynligvis kunne undgås.

Læreren bør præcisere over for eleverne,

- at de enkelte bogstaver og ord skal være udformet entydigt
- at der ved sammensatte ord skal være en tydelig sammenskrivning
- at der skal være en tydelig adskillelse af enkeltord
- at eventuelle rettelser skal være entydige
- at der skal være tydelig forskel på stort og lille begynderbogstav.

Eleverne må anbefales at skrive med en læselig, personlig, rytmisk håndskrift som beskrevet i slutmålene. Det kan give særlige problemer, hvis elever skriver alle bogstaver med store trykbogstaver. Disse elever må sikre sig, at de skriver begynderbogstavet ekstra stort i de ord, der skal skrives med stort.

Bindestreg accepteres kun i ord, der ifølge *Retskrivningsordbogen* kan skrives med bindestreg. Eleverne kan altså ikke rette to ord til et sammenskrevet ord ved at indføje en bindestreg.

Såvel elevernes skrift som det valgte skriveredskab kan gøre det vanskeligt eller umuligt at afgøre, hvordan et ord er stavet. Selv om der ikke gives ordens karakter ved rettelserne, må læreren generelt opfordre eleverne til at skrive så tydeligt som muligt.

Ved prøven i retskrivning (dansk sprog og sprogbrug) vurderes elevernes færdighed i retskrivning og ikke i skrivning. Derfor må både personligt udformede og ubehjælpomt skrevne bogstavformer accepteres, når de er identificerbare og entydige. Af og til kan censorerne have nytte af at sammenligne med andre forekomster af bogstavet og beslægtede bogstavformer i besvarelsen for at afgøre, om det er tilfældet. Tilsvarende kan censorerne sammenligne afstande mellem ord og bogstaver, hvis det kniber med at afgøre, om en elev har skrevet to ord eller blot har afstand mellem to bogstaver, der heller ikke sammenbindes andre steder i teksten.

Hvis det ikke med sikkerhed kan afgøres, hvordan en elev har stavet et prøveord, kan ordet ikke godkendes som rigtigt.

3.1.4. Indhold i prøven i læsning

Ved prøven i læsning vurderes elevernes læsefærdigheder (læseforståelse og læsehastighed) i forhold til forskellige typer tekster.

Ved læsedelen vil der ikke – som i prøven i retskrivning – være et fælles emne som udgangspunkt for teksterne, men det *kan* være repræsenteret. Der vil altid være variationer i prøveteksternes emneområder, genrer og ordvalg. Specielle forhold kommenteres i de særlige rettevejledninger og omsætningstabeller, der hører til de enkelte prøver.

Læsedelen består af forskellige tekster. Eleven skal vise evne til at indholdslæse i både skønlitterære og faglige tekster.

Teksternes sammensætning kan for eksempel være:

- en brochure eller brochureagtig tekst (pjece, køreplan)
- en opinionstekst (essay, klumme, leder, læserbrev, kronik)
- en faglig tekst (sagprosa)
- en fortælling (eventyr, myte, sagn)
- en nyere fiktiv tekst (novelle).

Eleven skal anvende forskellige læsestrategier som for eksempel punktlæsning/søgelæsning, oversigtslæsning og nærlæsning.

I læseprocessen indgår, at eleven skal være i stand til at

- aktivere korttidshukommelsen
- se sammenhæng i teksten
- bruge tidligere informationer i teksten
- bruge generel viden om ords betydning
- bruge almen viden om sprog.

I teksterne er opgaverne anbragt

- før teksten (punktlæsning/søgelæsning)
- indlagt i teksten (nærlæsning) eller
- efter teksten (oversigtslæsning eller nærlæsning).

Ud over søgeteksten (brochure eller lignende) vil den samlede læsedel være på cirka 4000-4500 ord. Tekster og opgaver vil have varierende længde og sværhedsgrad. Samlet vil prøven være så omfangsrig, at eleverne skal kunne læse med stor sikkerhed og hurtighed, for at alle opgaver kan besvares korrekt. Læseprøven vil være udformet med stigende sværhedsgrad.

Der vil være 50 spørgsmål til læseprøven.

Eksempler

Eksempel på tekst, hvor eleven skal understrege et ord eller en ordforbindelse ud af fire mulige:

Der var engang en kone, der levede ganske alene sammen med sine to børnebørn, en dreng og en pige; drengen var så stor, at han allerede så småt var begyndt at fange. En dag havde han været på fangst og kom om aftenen hjem med en ung remmesæl, hvis skind var helt hvidt. Det var i de tider, da kvinderne holdt så meget af at gå med bukseskind af hvide remmesæler. Så snart den gamle (dreng, kone, mand, pige) så sælen, råbte hun derfor op: "Nej, hvor det er smukt! Det skal jeg have bukseskind af!"
(Uddrag af Knud Rasmussen: *Vildgæssene*)

Eksempel på tekst med afkrydsningsvar.

Teksten “Tøjvask og tørring” er fra en brochure om elforbrug udgivet af Københavns Energi.

De første fire svarmuligheder i en opgave herfra ser således ud:

Når en vaskemaskine er fyldt helt op:

- tager en vask længere tid
- bruger vaskemaskinen dobbelt så meget el på én vask
- er sliddet på vaskemaskinen meget stort
- er elforbruget næsten det samme, som hvis vaskemaskinen kun er halvt fyldt op.

Svaret finder eleven i dette afsnit af teksten om “Tøjvask og tørring”:

Spar tid og penge med en fuld maskine

Fyld maskinen helt op, hver gang du vasker. Det sparer tid, begrænser sliddet på maskinen og nedsætter el- og vandforbruget. Og en fyldt maskine bruger stort set det samme el som en halvfyldt maskine.

Mange nye vaskemaskiner regulerer automatisk mængden af vand og strøm efter mængden af tøj. Men du sparer alligevel mere energi ved at fylde maskinen helt op.

Det rigtige svar er altså den fjerde svarmulighed “er elforbruget næsten det samme, som hvis vaskemaskinen kun er halvt fyldt op”.

3.1.5. Vejledning af eleverne inden prøven i læsning

Inden prøven skal eleverne gøres bekendt med de regler for prøven, der fremgår af prøvebekendtgørelsen. Eleverne bør desuden have stiftet bekendtskab med prøveformen i praksis.

3.1.6. Markering af svar og rettelser

Eleverne skal vide, at der foran hver opgave står en kort instruktion. De kan vælge at markere svar med holdbar skrift eller med blyant.

Eleverne skal vide,

- at læseprøven starter umiddelbart efter retskrivningsprøven, når alle har modtaget prøven
- at understregning og afkrydsning i læsedelen skal være helt tydelig og entydig
- at eventuelle rettelser skal være tydelige og entydige.

3.1.7. Brug af hjælpemidler – herunder ordbøger

Ved prøven i *læsning og retskrivning* (dansk sprog og sprogbrug) må benyttes et skriveredskab og – når dikteringen er afsluttet – ordbøger til brug ved rettelser. Der må også bruges ordbøger til læseprøven. Tosprogede elever har ret til at anvende ordbøger fra deres eget sprog til dansk og fra dansk til deres eget sprog, eventuelt via et tredje sprog. Ingen andre hjælpemidler er tilladt.

Eleverne må benytte de ordbøger, de selv ønsker. Skolen er dog ikke forpligtet til at stille andre ordbøger til rådighed end dem, der er benyttet i undervisningen. De ordbøger, der benyttes, skal være i overensstemmelse med gældende retskrivning, som den er fastsat af Dansk Sprognævn i *Retskrivningsordbogen*.

Det er vigtigt, at eleverne hver for sig arbejder med ordbøger, de er vant til at bruge, og som de kan overskue. En mindre omfangsrig ordbog kan betyde, at eleven ved prøven kan komme ud for ord, der ikke kan slås op i denne ordbog. På den anden side vil en elev, som ikke magter den større ordbog, kunne have glæde af en, der er mere overskuelig. Ordbøger, der har karakter af et leksikon, må ikke anvendes. Ordbøger med ordforklaringer må gerne benyttes.

Det gælder i det hele taget, at der i prøven i *læsning og retskrivning* (dansk sprog og sprogbrug) vil kunne forekomme ord, der ikke kan findes i alle ordbøger, i enkelte tilfælde ikke i nogen ordbøger, for eksempel nye ord i sproget og en række sammensatte ord. Ved de sidstnævnte kan eleverne ofte hente hjælp til stavningen ved at slå de enkelte dele op.

Der kan også forekomme retskrivningsproblemer, der kræver, at eleverne er i stand til at anvende ordbogens register- og paragrafdel. Denne del af *Retskrivningsordbogen* må eleverne også være fortrolige med.

Nogle elever begår den fejl at skrive opslagsformen af et ord, der i sammenhængen skal skrives i bøjning. Eleverne bør derfor være opmærksomme på, at de efter et ordbogsopslag altid skal skrive ordet i den bøjningsform, der blev dikteret. Det anbefales, at rettelser udføres ved overstregning og ikke ved fjernelse med viskelæder, korrekturlak etc. Så kan eleverne stadig se den bøjningsform, de opfattede ved dikteringen, også efter rettelser.

Ord, der optræder i de seneste to udgaver af *Retskrivningsordbogen*, godkendes, hvorimod ældre stavemåder ikke længere accepteres som værende korrekte. På Dansk Sprognævns hjemmeside (www.dsn.dk) kan man altid orientere sig om, hvilken udgave der er den nyeste.

Retskrivningen skal følge de retningslinjer, som Dansk Sprognævn udstikker. Det anbefales, at eleverne anvender *Retskrivningsordbogen*, 3. udgave, fra 4. oplag (2005) fra Dansk Sprognævn.

Fra 4. oplag er de gældende kommaregler beskrevet og henvisninger til afsnittet Retskrivningsregler bagest i ordbogen er justeret.

Andre oplag af 3. udgave er også anvendelige, men her anbefales det, at eleverne har hæftet *Kommaregler* til rådighed. Hæftet kan købes eller downloades gratis fra www.dsn.dk. *Kommaregler* (Dansk Sprognævns skrifter 34) indeholder de officielle regler for kommatering. Reglerne erstatter § 45-57 i *Retskrivningsordbogen*, 3. udgave, 1., 2. og 3. oplag.

Prøven i retskrivning er tilrettelagt således, at staveformer i *Retskrivningsordbogen*, 2. udgave (1996) også accepteres – ligeledes suppleret med hæftet *Kommaregler*.

En ny retskrivningsordbog forventes at udkomme i 2011.

3.1.8. Praktiske forhold i forbindelse med prøven

Tidligst 15 minutter inden prøven åbner skolens leder eller dennes stedfortræder konvolutten med lærerark, således at den/de, der skal diktere, kan gennemse instruktionen og teksten på lærerarket. Lederen af skolen bestemmer, hvem der skal diktere. Det bør normalt være læreren i faget. Den, der dikterer, er ikke tilsynsførende og skal forlade lokalet, når dikteringen er færdig.

Gennemlæsningen af instruktionen og teksten på lærerarket behøver ikke at finde sted i prøvelokalet, men må gerne ske for eksempel på skolens kontor, således at alle de lærere på skolen, der skal diktere, i fællesskab kan afklare eventuelle tvivlsspørgsmål. De tilsynsførende bør også være til stede ved denne gennemgang.

Prøven varer halvanden time. Heraf afsættes én time til retskrivningsprøven med lærerens diktering og elevernes selvstændige arbejde med ordbøger og opgaver i dansk sprog og sprogbrug. En halv time afsættes dernæst til elevens selvstændige arbejde med læseprøven. Der udleveres notatpapir. Besvarelsen anføres på opgavearket.

Efter én time indsamles prøven i retskrivning, og prøven i læsning uddeles, således at eleverne hurtigt kan fortsætte med denne. Prøven i læsning påbegyndes først, når alle elever er klar.

Ud over den, der dikterer, skal antallet af tilsynsførende i hvert prøvelokale være tilstrækkeligt til at sikre prøveafholdelsen efter bekendtgørelsens regler. En tilsynsførende kontrollerer, at lærerens diktering er korrekt, og skal straks gøre opmærksom på en eventuel fejldiktering eller anden afvigelse fra instruktionerne på lærerarket.

Den enkelte tekst oplæses først én gang i sammenhæng for eleverne, og derefter dikteres de enkelte dele mellem skråstregerne to gange med talesprogets udtale. Ved prøven i retskrivning er det vigtigt, at læreren taler tydeligt og klart.

3.1.9. Vurdering af besvarelser

Der gives én karakter for læsning og én karakter for retskrivning – både som standpunktskarakter og prøvekarakter. Karakteren gives efter 7-trins-skalaen.

Karaktergivningen skal ske på grundlag af de faglige krav og mål, der er opstillet for den enkelte prøve (absolut karaktergivning) Se i øvrigt [Bekendtgørelse nr. 262 af 20. marts 2007 om karakter-skala og anden bedømmelse](#).

Bundne prøvfag		Standpunktskarakter	Prøvekarakter
Dansk	Læsning		
	Retskrivning		
	Skriftlig fremstilling		
	Orden		
	Mundtlig		

Efter at prøven er afholdt, udsender Skolestyrelsen en rettevejledning med oplysning om, hvilke ord der medregnes ved bedømmelsen, samt – hvis særlige forhold gør det nødvendigt – en supplerende rettevejledning. Til brug for karakterfastsættelsen udsender styrelsen desuden en omsættningstabel til hver prøve.

Hvis der i ordbogen er angivet flere alternative stavemåder for et ord, godkendes disse. Alle tilladte stavemåder vil fremgå af ordlisten, som sammen med rettevejledningen lægges ud på Skolestyrelsens hjemmeside cirka en uge efter prøvernes afholdelse og det efterfølgende evalueringsmøde.

Når en besvarelse rettes, optælles antallet af rigtige prøveord/prøvetegn. I *læsning og retskrivning* (dansk sprog og sprogbrug) er et prøveord et ord eller en ordforbindelse. En ordforbindelse kan for eksempel være "i hvert fald". Hvert rigtigt prøveord/prøvetegn tildeles et point. Af og til giver en opgave først point, når flere delopgaver er løst, for eksempel korrekt alfabetisering, korrekt punktum efterfulgt af stort begyndelsesbogstav eller korrekt markering af udsagnsled og grundled i en sætning.

I prøven i læsning gives der et point for hvert rigtigt svar på en stillet opgave. Ved nogle opgaver skal eleven understrege et ord – ved andre opgaver skal der sættes kryds ved det rigtige svar. Se eksemplerne under "Indhold i prøven i læsning".

Retskrivningsprøven omfatter normalt 90 prøveord. Det er disse ord og ikke andre, der prøves i. Glemmes et af prøveordene, kan det naturligvis ikke regnes for rigtigt stavet. Skriver en elev et ord for meget, hvad enten det er et, der i forvejen er trykt i teksten, eller et, der ikke er dikteret, har det ingen betydning for vurderingen, da det ikke er et prøveord.

I de vejledende karakterbeskrivelser står en beskrivelse af karaktererne 12, 7 og 4:

<http://us.uvm.dk/gymnasie/karakter/documents/Danskinkl.10.kl.-200507.pdf>

Vejledende karakterbeskrivelse, Folkeskolens afgangsprøve

Dansk, Læsning

Skriftlig, Bundne prøfefag

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Læsefærdighederne i forhold til forskellige typer tekster er præget af overblik og stor sikkerhed. Læsehastigheden er høj i både skønlitterære og faglige tekster.</p> <p>Der er en meget sikker forståelse af indholdet af det læste.</p> <p>Valget af læsemåder er hensigtsmæssigt og viser bevidst indsigt i forskellige genrer.</p> <p>Der er ingen eller få uvæsentlige fejl i opgaveløsning.</p>
7	God	<p>Læsefærdighederne i forhold til forskellige typer tekster er sikre.</p> <p>Læsehastigheden er rimelig sikker i både skønlitterære og faglige tekster. Der er en god forståelse af teksternes indhold.</p> <p>Valget af læsemåder er overvejende hensigtsmæssigt og viser kendskab til forskellige genrer.</p> <p>Der forekommer en del fejl og mangler i løsningen af opgaver.</p>
02	Tilstrækkelig	<p>Læsefærdighederne i forhold til forskellige typer tekster er netop acceptable.</p> <p>Læsehastigheden er forholdsvis lav.</p> <p>Der er en nogenlunde forståelse af indholdet af det læste.</p> <p>Valget af læsemåder i forhold til forskellige genrer er usikkert.</p> <p>Der er væsentlige fejl og mangler i løsningen af opgaver.</p>

Vejledende karakterbeskrivelse, Folkeskolens afgangsprøve**Dansk, Retskrivning****Skriftlig, Bundne prøfefag**

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	Stavningen, tegnsætningen og den grammatiske færdighed er meget sikker. Der er stor sikkerhed i sprogbrug og sprogrigtighed. Der er ingen eller meget få uvæsentlige fejl.
7	God	Stavningen, tegnsætningen og den grammatiske færdighed er forholdsvis sikker. Der vises en rimelig sikkerhed i sprogbrug og sprogrigtighed. Der forekommer en del fejl.
02	Tilstrækkelig	Stavningen, tegnsætningen og den grammatiske færdighed er netop acceptabel. Der er stor usikkerhed i sprogbrug og sprogrigtighed. Der forekommer væsentlige fejl og mangler.

Der vil fortsat blive lagt retteark og omsætningstabel ud på Skolestyrelsens hjemmeside i forbindelse med prøverne. Det er prøvens sammensætning og sværhedsgrad, der danner forbindelse til karakterne og de vejledende beskrivelser.

3.2. Skriftlig fremstilling

Grundlaget for prøverne i skriftlig fremstilling er de fleste af slutmålene fra "Det skrevne sprog – skrive":

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- skrive forståeligt, klart og varieret i en form, der passer til situationen
- udtrykke fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden i en sammenhængende og disponeret form
- styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst
- anvende og forholde sig til korrekt sprog, retstavning og tegnsætning i egne og andres tekster
- anvende layout, så tekst og billeder understøtter kommunikationen
- skrive en læselig, personlig, rytmisk håndskrift med passende hastighed og skrive på computer med hensigtsmæssig skriveteknik
- indgå i dialog om egne og andres skriftlige fremstillinger
- fastholde det væsentlige af det, de læser, hører og ser.

Men også slutmål fra de øvrige CKF-områder indgår som grundlag for udformning af prøveoplæg og for vurderingen.

Arbejdet med at formulere og formidle et indhold skriftligt indgår naturligt gennem alle danskforløbene, og med slutmålene for øje må der undervises, så eleverne er forberedte på de opgaver, krav og udfordringer, der indgår i afgangsprøven.

3.2.1. Prøvernes form

Oplæggene til prøverne i skriftlig fremstilling er udformet i et opgavesæt med normalt seks opgaver. Til hver opgave er der en overskrift, en opgaveformulering og som regel en tekst og/eller en illustration. Overskriften er ofte kun en indgang til emnet, mens det er opgaveformuleringen, der er afgørende for, hvordan besvarelsen skal udformes. Overskriften tjener som identifikation af opgaven, og den skal derfor også benyttes som overskrift til besvarelsen. Besvarelsen skal være forsynet med opgavenummer og sidetal. På hver af de sider, eleven afleverer til vurdering, skal der være påført underskrift af eleven og den tilsynsførende. Hvis der i opgaven ligger en opfordring til/et krav om en yderligere overskrift eller titel, for eksempel en rubrik til en artikel eller en titel til en novelle, skrives begge dele som indgang til besvarelsen.

Ved mange opgaver skal eleverne benytte tekst og/eller et billede til deres besvarelser på en nærmere beskrevet måde, men i nogle tilfælde skal tekst eller billede blot fungere som inspiration og eventuelt eksempel for besvarelsen. Undertiden er der intet særligt tekst- eller billedoplæg, og eleverne skal da skrive direkte ud fra opgaveformuleringens ordlyd.

En del opgaveformuleringer er todelte. Eksempelvis kan en opgave omfatte krav om henholdsvis et resume og en vurdering eller om henholdsvis en billedbeskrivelse og en historie ud fra billedet. En sådan opgave kan være formuleret således, at den udtrykkeligt kræver en besvarelse i to adskilte dele. Hvis dette ikke er tilfældet, kan eleven vælge at besvare opgaven i to helt selvstændige dele eller som en sammenhængende helhed. Ved andre opgaver kan der være valgmulighed mellem to opgaver inden for det samme emne. Det vil da være beskrevet, at eleven skal vælge mellem for eksempel opgave a og opgave b.

Der står tydeligt på forsiden af prøveoplæggene, at eleven skal vælge *en* af opgaverne. Alligevel sker det undertiden, at elever besvarer to eller flere af sættets opgaver, og det giver en usikkerhed ved vurderingen. Censorerne skal her vurdere den besvarelse, som ligger først ved afleveringen, og eleven kan ikke forvente at få ekstra point for at have løst flere opgaver.

De fleste opgaveformuleringer indeholder et krav om, at eleven skal skrive besvarelsen i en bestemt genre. Enten er genren præciseret, eller også bliver eleven opfordret til at vælge selv – eventuelt blandt nogle givne muligheder. Der kan også forekomme opgaver, hvor der implicit i opgaveformuleringen ligger, at eleven selv bestemmer sin skrivegenre. Eleverne må gennem undervisningen være gjort fortrolige med de forskellige genrer, som de kan møde både i hverdagen og i prøvesituationen.

3.2.2. Praktiske forhold i forbindelse med prøven

Til besvarelsen af opgaven i skriftlig fremstilling gives der treenhalv time. Besvarelsen i skriftlig fremstilling kan udfærdiges på computer eller ved skrivning i hånden. Ved brug af computer må der anvendes tekstbehandling med grammatik- og stavekontrol samt elektroniske ordbøger eller ordbøger i papirudgave.

Der må ikke være adgang til internettet, og eleverne må ikke hente tekster eller billeder fra andre programmer, mapper eller filer på computeren. De computere, som benyttes, skal under prøvens forløb være uden adgang til kommunikation med andre. Det er dog muligt at benytte elektroniske ordbøger (fx onlineordbøger), hvis skolen kan sikre, at der er en isoleret adgang til disse materialer. Det er ved brug af såvel elektroniske ordbøger, herunder onlineordbøger, en forudsætning, at eleverne ved nedbrud af deres computer har adgang til en trykt ordbog.

De fleste elever skriver på computer. Computeren giver eleverne mulighed for at redigere hurtigt og præcist i deres tekst, og det er denne skrivesituation, de fleste elever vil komme til at opleve i videregående uddannelser og i fremtidige job. Vi anbefaler derfor, at alle elever anvender computeren – både i det daglige arbejde og ved prøven.

Ud over ordbøger, computer og skriveredskaber må der ikke benyttes hjælpemidler ved prøven i dansk, skriftlig fremstilling.

3.2.3. Vejledning af eleverne inden prøven

Eleverne bør inden prøven kende de retningslinjer, der fremgår af bekendtgørelserne om folkeskolens afsluttende prøver og denne vejledning. De bør have kendskab til prøveformen og kravene og til opgavesættens udformning. Desuden skal eleverne kende vurderingskriterierne og grundlaget for karaktergivning.

Et alsidigt og grundigt arbejde med skriftlig fremstilling på baggrund af de centrale kundskabs- og færdighedsområder, slutmål, trinmål, læseplan og undervisningsvejledning vil give eleverne en god baggrund for at kunne besvare prøveopgaverne. Specielt kan en procesorienteret skriveundervisning og et bevidst genarbejde give eleverne metoder til at forholde sig til deres egen tekst og til at se muligheder for redigering og forbedring af den.

3.2.4. Vurdering af besvarelsenerne

Efter at prøven er afholdt, kan Skolestyrelsen, hvis det skønnes hensigtsmæssigt, udarbejde og udsende en speciel rettevejledning om forhold i opgavesættet, der kræver særlig opmærksomhed ved vurdering af besvarelsenerne. En eventuel speciel rettevejledning vil blive lagt på Skolestyrelsens hjemmeside, www.skolestyrelsen.dk, 10-12 dage efter prøvens afholdelse.

Ved skriftlig fremstilling gives en karakter for besvarelsen og en karakter for orden.

Karakteren for besvarelsen fastsættes på grundlag af en **helhedsvurdering** af besvarelsens form og indhold, dog således at hovedvægten lægges på den sproglige udtryksfærdighed. Denne helhedsvurdering foretages ved, at censorerne sammenholder besvarelsen med de enkelte områder i vurderingskriterierne og så efterfølgende afvejer og giver en samlet vurdering.

Karaktergivning

Eleverne vurderes efter 7-trins-skalaen, der omfatter følgende karakterer:

12	Fremragende
10	Fortrinligt
7	Godt
4	Jævnt
02	Tilstrækkeligt
00	Utilstrækkeligt
-3	Helt uacceptabelt

Karaktergivningen skal ske på grundlag af de faglige krav og mål, der er opstillet for den enkelte prøve (absolut karaktergivning). Se i øvrigt [Bekendtgørelse nr. 262 af 20. marts 2007 om karakter-skala og anden bedømmelse](#).

Ved folkeskolens afgangsprøve i skriftlig fremstilling vurderes følgende områder

- Om besvarelsen er dækkende i forhold til opgaveformuleringen for den valgte opgave
- Genrebevidsthed i forhold til opgavekrav
- Om sproget er forståeligt, klart og varieret
- Sikkerhed i retskrivning og tegnsætning
- Indholdets fylde
- Disponeringen i forhold til indhold og genre

Som en hjælp til karaktergivningen er der formuleret vejledende karakterbeskrivelser for karaktererne 12, 7 og 2.

Dansk, Skriftlig fremstilling
Skriftlig, Bundne prøvafag

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Besvarelsen er klar, dækkende og yderst velskrevet i forhold til opgavekrav.</p> <p>Genrebevidstheden er tydelig og sikker.</p> <p>Sproget er sikkert og varieret og med brug af velvalgte udtryk og sikker syntaks.</p> <p>Retskrivning og tegnsætning er meget sikker.</p> <p>Indholdet er fyldigt, og disponeringen er særdeles hensigtsmæssig i forhold til både indhold og genre.</p> <p>Der kan forekomme få uvæsentlige fejl og mangler.</p>
7	God	<p>Besvarelsen som helhed er forståelig, klar og dækkende i forhold til opgavekrav.</p> <p>Genrebevidstheden er stort set klar.</p> <p>Sproget er forståeligt og overvejende klart og varieret.</p> <p>Retskrivning, tegnsætning og syntaks er rimelig sikker.</p> <p>Indholdet er forholdsvis fyldigt, og besvarelsen er hensigtsmæssigt disponeret.</p> <p>Der forekommer en del fejl og mangler.</p>
02	Tilstrækkelig	<p>Besvarelsen er forståelig og netop acceptabel i forhold til opgavekrav.</p> <p>Genrebevidstheden er usikker.</p> <p>Sproget er forståeligt, men med en del usikkerhed i stavning, tegnsætning og syntaks.</p> <p>Indholdet er tilstrækkeligt, men ikke fyldigt, og disponeringen er uklar og tilfældig.</p> <p>Besvarelsen har væsentlige fejl og mangler.</p>

Som udgangspunkt for vurderingen af en besvarelse kan et skema som nedenstående eventuelt anvendes:

	12 Fremragende	10 Fortrinligt	7 Godt	4 Jævnt	02 Tilstrækkeligt	00 Utilstrækkeligt	-3 Helt uacceptabelt	Kommentarer
Dækkende i forhold til opgaveformuleringen								
Genrebevidsthed i forhold til opgavekrav								
Sproget er forståeligt, klart og varieret								
Retskrivning og tegnsætning								
Indholdets fylde								
Disponering i forhold til indhold og genre								
Endelig karakter Helhedsvurdering								

4. En helhedsvurdering

I den samlede bedømmelse indgår en vurdering af delområder som indhold, fylde, genrebevidsthed, sprog, disponering osv., og afgørende for besvarelsens kvalitet er den helhed og sammenhæng, eleven har formået at skabe i sin besvarelse ved at kombinere opgaveformuleringens krav med sine skriftlige færdigheder og personlige, men indbyrdes afhængige valg.

Udtrykket “misforstået besvarelse” eksisterer ikke. Ud fra helhedsvurderingens forskellige kriterier må det vurderes, i hvilket omfang eleven har besvaret den stillede opgave. Selv om indholdet er skævt i forhold til opgaveformuleringens fokus, kan der være elementer i for eksempel den sproglige del, som eleven skal honoreres for. Det vil dog i alle tilfælde være belastende for den samlede vurdering, at der mangler væsentlige elementer i forhold til vurderingskriterierne.

En besvarelse, der kun besvarer den ene del af en todelt opgaveformulering, kan ikke siges at være dækkende i forhold til opgaveformuleringen, og entydige krav, for eksempel om en bestemt genre eller en bestemt adressat, skal være opfyldt, for at den samlede helhed er til stede.

I skriftlig fremstilling bør det verbale, skriftlige udtryk altid have overvægt og udgøre det væsentlige vurderingsgrundlag, men i vurderingen af besvarelsen som helhed indgår også eventuelle illustrationer. Det kan for eksempel være diagrammer, informative og beskrivende tegninger, billeder, der underbygger en histories stemning, eller blot små vignetter, der markerer fremstillingens dele og struktur. Det må frarådes eleverne at benytte tekstbehandlingsprogrammets ret stereotype tegninger som illustrationer, og det er ikke tilladt at hente billeder og andet via internet eller fra andre programmer på computeren.

Forskellige grafiske former kan anvendes som udtryksmidler i besvarelsene. Det kan dreje sig om at sætte teksten i spalter, et bevidst valg af skrifttype eller skift mellem forskellige skrifttyper eller en særlig opsætning af teksten i tilknytning til indholdet. Også dette er udtryksmidler i skriftlig fremstilling og må tages i betragtning ved vurderingen af både indhold og orden.

Endelig kan personlige og velvalgte brud på de sædvanlige normer for skriftlig fremstilling – for eksempel grammatiske, stavemæssige og grafiske effekter – være bevidste og styrede af en klar hensigt. I sådanne tilfælde kan normbrud netop være udtryk for stor formel sikkerhed.

Uddybning af vurderingskriterier

Besvarelsen er dækkende i forhold til opgaveformuleringen for den valgte opgave

Skriftlig fremstilling er ikke nogen selvstændig genre med særlige regler og normer. Tværtimod tilstræbes det, at opgaveformuleringen lægger op til en skrivesituation, der er så autentisk som mulig, og det er denne situation, besvarelsens form skal vurderes i forhold til. I reglen kræver opgaveformuleringen et bestemt fokus i besvarelsen og oftest også en bestemt genre, modtager osv. Normalt indgår disse krav i den meddelelsessituation, som næsten altid eksplicit eller implicit er indeholdt i opgaveformuleringen. Ved prøven betyder det, at eleverne må *forestille* sig den meddelelsessituation, de skriver i. Og for at en besvarelse kan siges at

være dækkende i forhold til opgaveformuleringen, må den være udformet, som om den var et svar på en tilsvarende opgave i “det virkelige liv”.

En fremragende besvarelse er en besvarelse, som en “virkelig” opgavestiller – eller læser med tilsvarende forventninger – ville finde yderst velskrevet og eksemplarisk – både hvad angår indhold og form.

Det kan ikke trække ned i bedømmelsen, hvis der er anlagt særlige synsvinkler eller tilføjet materiale i naturlig forlængelse af opgaven, blot proportionerne er rimelige, således at hovedvægten er lagt på at besvare den stillede opgave.

Genrebevidsthed i forhold til opgavekrav

Opgavernes eksplicitte eller implicitte formulering af genrekrav danner en væsentlig ramme for besvarelsens udformning. Hvis kravet er at skrive en novelle, skal besvarelsen skrives, så man kan genkende en novelles karakteristika med for eksempel et anslag, et kort handlingsforløb, et enkelt eller få temaer, få hovedpersoner etc. Hvis opgaven er et debatindlæg til en avis, skal problemstillingen være tydelig, og der skal være argumenter for afsenderens meninger og holdninger. Hvis opgaven lyder på at skrive forskellige dagbogsoptegnelser, skal der være angivelse af tid og sted – og også den grafiske udformning skal signalere dagbog. Ud fra de gængse genrekarakteristika må det vurderes, om eleven besvarer opgaven, så genrebevidstheden fremstår tydelig og sikker, som det er kendetegnende for den fremragende besvarelse.

Elever bliver naturligvis hverken journalister eller essayister på 3½ time, men ved i undervisningen at være blevet forberedt på de forskellige genres krav og karakteristika har eleverne en ramme med sig, som de så ud fra det givne emne og den givne opgaveformulering skal fylde ud.

Sproget er forståeligt, klart og varieret

At sproget skal være *forståeligt* indebærer, at fremstillingen med hensyn til indhold og sammenhæng skal være umiddelbart tilgængelig. Et uklart sprogligt udtryk er sjældent helt uforståeligt, men under alle omstændigheder uhensigtsmæssigt. Hvis en fremstilling er præget af uforståelige passager – også som følge af en usikker stavning og tegnsætning, må sproget betragtes som usikkert.

Et *klart* sprog kendetegnes ved ikke blot at være forståeligt, men også overskueligt og hensigtsmæssigt i forhold til ordvalg, syntaks, meningsafgrænsning, sammenkædning af meninger og afsnitsinddeling.

Et *varieret* sprog er ikke blot forståeligt og klart, det undgår det stereotype, ensformige og unuancerede. Der er variation i såvel ordvalg som syntaks. Derved bliver det ofte mere personligt og selvstændigt og et bedre og mere præcist redskab til at udtrykke fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden i såvel fiktive som ikke fiktive genrer.

Sikkerhed i retskrivning og tegnsætning

Ved folkeskolens afgangsprøve indgår *formelle sproglige forhold* i vurderingen af besvarelsens forståelighed og klarhed. Eleverne skal vise, at de kan anvende korrekt sprog – herunder *retskrivning og tegnsætning*.

Forskellige typer af stavfejl må vurderes forskelligt.

I nogle besvarelser kan stavningen være så usikker, at indholdet – alene på grund af retskrivningsfejl – er vanskeligt eller umuligt at forstå selv efter flere gennemlæsninger, for eksempel “*Min mor ryer ned i en kæmpe rævene og forsviner mellem brogger og klippe avgrøder*”.

Nogle stavfejl kan gå ud over besvarelsens klarhed. Dette kan gælde stavfejl, der medfører, at betydningsgrænser overskrides som for eksempel for/får, ligge/lægge, og fejl, der viser mangelfuld beherskelse af det danske sprogs bøjningssystem, for eksempel -ene/-ende, r-fejl, synes/syntes.

En besvarelse, der er præget af stavfejl, må vurderes som *sprogligt usikker*. Enkeltstående stavfejl for eksempel i fremmedord bør derimod tillægges mindre betydning for den samlede helhed.

I skriftlig fremstilling vil det også være belastende for vurderingen, hvis der er mange *tale-sprogsvendinger*. I en tid med megen kortfattet kommunikation via for eksempel sms og e-mails forledes eleverne til tider til at skrive med stor inspiration fra det talte sprog og med sætninger, hvor for eksempel subjektet er udeladt. Dette kan i enkelte replikker og i afgrænsede passager være et særligt virkemiddel, men som samlet sprogligt udtryk er det ikke hensigtsmæssigt i skriftsproget og vil være belastende for vurderingen af det skriftsproglige udtryk.

Med hensyn til *afsnitsinddeling og tegnsætning* gælder det, at mangelfuld brug af *nyt afsnit og punktum* altid er belastende for overskueligheden og dermed forståelsen. Det gælder også, når eleven undlader at sætte spørgsmålstegn efter spørgsmål eller at være konsekvent i markering af replikker.

Eleverne kan i deres besvarelser vælge at skrive med eller uden startkomma, jævnfør reglerne, som de er formuleret af Dansk Sprognævn i *Retskrivningsordbogen* (se eksempler under afsnittet om prøven i *læsning og retskrivning*). Hvad enten eleverne vælger at skrive med eller uden startkomma, skal deres valg være konsekvent, og det gælder under alle omstændigheder, at fejlagtigt anbragte kommaer, der opdeler sætninger, således at de bliver meningsløse eller får en åbenlyst anden betydning end tilsigtet, må betegnes som usikre. Omvendt kan manglende kommaer undertiden skabe forvirring og tvetydighed ved ikke at markere de enkelte leds tilhørsforhold. I begge tilfælde må kommafejl anses for belastende for forståelsen og dermed vurderingen.

Uhensigtsmæssig og tilfældig brug af kommaer og andre tegn i øvrigt svækker under alle omstændigheder besvarelsens klarhed.

Uanset hvilke kommaregler der følges, kan *enkelte* kommafejl ikke have væsentlig betydning for vurderingen, men tæller naturligvis forskelligt, alt efter hvor på karakterskalaen man befinder sig, jævnfør uddybningen af de enkelte karakterer

Andre formelle fejl, der kan svække en besvarelses klarhed, er for eksempel ubegrundet vekslen mellem verbernes tempusformer, forkert eller overdreven anvendelse af særlige begreber og fremmedord og uklare og uhensigtsmæssige skift i synsvinkel.

Indholdets fylde

Ved prøverne i skriftlig fremstilling skal eleverne kunne give udtryk for fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden. Det vil sige, at disse elementer bør indgå i besvarelsene i forskellige kombinationer og i forskelligt omfang afhængigt af opgaveformuleringens krav.

Censorerne må være opmærksomme på, at det ikke er korrektheden, værdien eller sandheden af elevernes fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden, men fremstillingen, formidlingen og argumentationsformen, der skal bedømmes. Ved analyse- og fortolkningsopgaver må besvarelsen ganske vist være tydeligt forankret i oplægget, og eksempler og henvisninger må være tydelige, men det er den skriftlige fremstilling som helhed og ikke den faglige metode alene, der er afgørende for, om besvarelsen kan betragtes som dækkende.

Om en besvarelses indhold kan vurderes som forholdsvis fyldigt, afhænger blandt andet af, i hvilket omfang den inddrager forskellige aspekter ved emnet eller detaljer i et handlingsforløb. Fylde er således *ikke* et spørgsmål om antallet af ord, men i nok så høj grad om en fyldestgørende og nuanceret belysning af emnet og om en formidling, der er i overensstemmelse med de karakteristiske træk for den genre, der skrives i.

Ved opgaver, hvor der foreligger et oplæg, for eksempel en artikel, der skal kommenteres, er det en svækkelse af besvarelsen, hvis væsentlige sider af oplægget ikke indgår i besvarelsen.

Disponeringen i forhold til indhold og genre

Disponeringen må være i harmoni med genrekrav, opgaveformulering og indhold. Den må underbygge hensigten, overblikket og den røde tråd i den aktuelle besvarelse i forhold til den stillede opgave. Dispositionen skal ikke fremgå eksplicit, men være integreret i den form, eleven vælger til sin besvarelse.

Uanset genre gælder det, at en god besvarelse bærer præg af overvejelser over, hvad der skal præsenteres, og i hvilken rækkefølge det skal formuleres. En usammenhængende og tilfældig ophobning af ideer og udsagn vil være belastende for vurderingen. Gennem en velovervejet tilrettelæggelse og en indsigt i genreens karakteristika kan eleven vise overblik over sit stof og udtrykke en samlende ide eller hensigt med besvarelsen.

I de tilfælde, hvor opgaveformuleringen er todelt, er det uden betydning for vurderingen, om eleven har valgt at skrive sin besvarelse som en sammenhængende helhed eller i to adskilte dele, medmindre det klart er formuleret, at besvarelsen skal todeles.

En formulering, der kræver en tydelig todeling af besvarelsen, kan for eksempel lyde:

Giv din fortolkning af billedet.

Skriv derefter en novelle, som billedet skal kunne være en illustration til.

Sammenfattende skal kravet om helhedsvurdering endnu en gang understreges. De forskellige dele af vurderingskriterierne skal vægtes – både enkeltvis og samlet. Og mangler ved et enkelt af kriterierne kan ikke alene diskvalificere en besvarelse.

4.0.1. Specielt om fiktion

I prøvekravene er det blandt andet formuleret, at eleverne skal kunne give udtryk for fantasi og følelser, og der er næsten altid mindst en opgave i prøvesættene i skriftlig fremstilling, der fordrer, at eleven skriver i den fiktive genre (for eksempel en novelle, en fortælling eller et eventyr). Fiktive historier har imidlertid også deres særlige funktionelle og kvalitetsmæssige egenskaber, ligesom der er funktioner, de er mindre anvendelige til. En *historie* er derfor ikke et dækkende genrevalg i forhold til enhver opgaveformulering.

Historier er traditionelt kendetegnet ved at være fiktion. Derfor åbner genren naturligvis rige muligheder for fantasien. Her kan man forestille sig verdener og skæbner uden forpligtelser over for den faktiske virkelighed, man kan formulere sine ønskedrømme, man kan skabe sin egen drømmeverden, og man kan gennemleve handlinger, spænding og eventyr, som er umulige i hverdagen.

I almindelighed er *fiktion* derimod uegnet til besvarelse af opgaver, der på en eller anden måde refererer til en objektiv sandhed, også selv om den vurderes subjektivt. Det gælder redegørelser, beskrivelser, fremstillinger af sagsforhold, argumentation, kommentarer m.m.

En *historie* er et uhensigtsmæssigt genrevalg, når eleven skal gøre rede for sine personlige tanker og forestillinger i forbindelse med et givet oplæg.

I undervisningen frem mod prøven må eleverne lære at læse og vurdere de krav, der er formuleret i opgaven. Og hvis genrekravet er ikke-fiktion, for eksempel debatindlæg, artikel, kommentar eller brev, så kan det ikke besvares med en fiktiv historie.

Men udtrykket *historie* har efterhånden fået en bredere betydning – og bruges også om nogle af avisens tekster. En journalist kan opsnuse en *god historie*. Denne bredde i opfattelsen af udtrykket må eleverne kende til og være i stand til at forholde sig til.

Oplæggene til fiktionsskrivning kan variere. De kan tage udgangspunkt i et billede, en del af en tekst, et udsagn, eller de kan have form af en meddigtning- eller videreskrivningsopgave.

For at være nogenlunde dækkende i forhold til opgaveformuleringen må oplægget indgå med en vis vægt i besvarelsen. For eksempel må personer, miljø, stemning og budskab i et billede også spille en rolle – eller bedre endnu: være væsentlige elementer – i for eksempel novellen eller eventyret, eller besvarelsen må tage højde for både indholdsmæssige og kompositoriske forhold, for eksempel fortæller, synsvinkel eller flashback, i et tekstoplæg.

I nogle opgaver kræves der en bestemt synsvinkel eller fortæller. Sådanne krav må naturligvis være overholdt. I andre tilfælde må eleven selv vælge, og det må betragtes som en kvalitet ved en besvarelse, hvis fortæller og synsvinkel er velvalgte og hensigtsmæssige i forhold til indhold og form. Også forholdet mellem fremstillingsformer kan have betydning, og det bør indgå i vurderingen, om der veksles relevant mellem situation, beretning og beskrivelse.

Når en fiktionstekst skal bedømmes, er der som ved alle andre besvarelser tale om en *helhedsvurdering*: I hvor høj grad er historien værd at læse? Har den en indre sammenhæng og et forløb, der fører fremad, eventuelt ved at være bygget op mod et klimaks? Eller er den en usikker samling af tilfældige og usammenhængende episoder og løse indfald?

Humor, ironi og satire kan være store kvaliteter ved en fiktiv historie, men en pjattet og plat historie er utilfredsstillende. Nogle elever ynder lange dialoger – desværre ofte med et indhold, der kunne refereres i en enkelt sætning, hvis det overhovedet fortjente et referat.

Layout og orden

Eleverne kan vælge at udfærdige deres besvarelse i hånden eller på computer. Vælger eleverne at skrive deres besvarelse på computer, må der anvendes tekstbehandlingsprogrammer, men ikke særlige layoutprogrammer som for eksempel Publisher og PowerPoint, og der må heller ikke være adgang til internet og fælles databaser. Der må benyttes elektroniske ordbøger og grammatik- og stavekontrol. De computere, som benyttes, skal under prøvens forløb være uden adgang til kommunikation med andre. Det er dog muligt at benytte elektroniske ordbøger (fx onlineordbøger), hvis skolen kan sikre, at der er en isoleret adgang til disse materialer. Det er ved brug af såvel elektroniske ordbøger, herunder onlineordbøger, en forudsætning, at eleverne ved nedbrud af deres computer har adgang til en trykt ordbog.

For prøverne i skriftlig fremstilling gives en selvstændig karakter for orden.

For begge typer af besvarelser – computerskrevne og håndskrevne – gælder, at karakteren for orden fastsættes ud fra en vurdering af helhedsindtrykket af besvarelsens opsætning, læsbarhed, kommunikationsværdi og eventuelle rettelser. Overordnet skal besvarelsen vise overensstemmelse mellem form og indhold.

Besvarelse skrevet på computer

Som udgangspunkt for bedømmelsen kan man gå ud fra, at eleven har udarbejdet sin besvarelse på en computer med tekstbehandlingsprogrammets standardopsætning – altså den opsætning som for eksempel Word leveres med. Til en standardopsætning er der fastlagt spaltebredde til brødteksten, skrifttype, skriftstørrelse og linjeafstand, således at der er et harmonisk forhold mellem margin og klumme.

Vælger eleven at afvige fra standardopsætningen og for eksempel skrive i flere spalter, skal besvarelsen vise passende forhold mellem linjebredde og skriftstørrelse.

Der gives ikke standardiserede eksempler på besvarelser, som giver en bestemt karakter, og orden må vurderes i det enkelte tilfælde i forhold til den stillede opgave og besvarelsens indhold og form. Det kan ofte virke således, at det er lettere at få en høj ordenskarakter i forbindelse med ikke-fiktive tekster, men også i de fiktive tekster kan der arbejdes meget bevidst med layoutet, for eksempel via særlige valg af skrifttyper, fremhævelser, brødtekstens bredde og overskriftens udformning.

Eleverne må have kendskab til, at forskellige genrer og teksttyper stiller forskellige krav til layout. Derfor må man i undervisningen arbejde med overblik over og bevidsthed om, hvordan forlag, aviser med flere fra “den virkelige verden” opsætter forskellige typer tekster. Det kan virke som inspiration til at afvige fra computerens standardopsætning og udforme et særligt layout. Nogle elever skriver med halvanden linjeafstand, fordi de er vant til, at læreren så nemmere kan skrive rettelser. Dette kan svække tekstens sammenhængskraft og må derfor frarådes, med mindre noget helt specielt i tekstens indhold gør det relevant.

Vejledende karakterbeskrivelse, Folkeskolens afgangsprøve
 Dansk, Orden, Computer
 Skriftlig, Bundne prøfefag

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Teksten er skrevet med harmonisk højrekant. Der anvendes orddeling ved linjeskift. Overskriften er harmonisk i forhold til teksten, og der er balance mellem højde og bredde i teksten.</p> <p>Afsnit markeres konsekvent. Skrifttypen er valgt, tegn anvendes korrekt, og mellemrum anvendes korrekt i forbindelse med tegn.</p> <p>Der er meget bevidst arbejdet med layout – særligt i forhold til den genre, der skrives i. Der kan være enkelte steder med uvæsentlige fejl.</p>
7	God	<p>Teksten er skrevet med harmonisk højrekant. Der anvendes orddeling ved linjeskift. Overskriften er harmonisk, og der er balance mellem højde og bredde i teksten.</p> <p>Afsnit markeres nogenlunde konsekvent. Skrifttypen er valgt og mellemrum anvendes korrekt i forbindelse med tegn.</p> <p>Der mangler bevidst arbejde med layout i forhold til den genre, der skrives i. Der forekommer en del fejl.</p>
02	Tilstrækkelig	<p>Teksten er skrevet så det lige netop kan accepteres, men uden særlig bevidsthed om genrens krav.</p> <p>Der kan mangle harmonisk højrekant. Der anvendes ikke orddeling ved linjeskift. Overskriften kan være uharmonisk, og der kan være ubalance mellem højde og bredde i teksten.</p> <p>Afsnit markeres ikke konsekvent. Skrifttypen er ikke altid valgt, og mellemrum anvendes ofte forkert i forbindelse med tegn.</p> <p>Der mangler arbejde med layout i forhold til den genre, der skrives i. Der forekommer væsentlige fejl.</p>

Vejledende karakterbeskrivelse, Folkeskolens afgangsprøve
 Dansk, Orden, Håndskrift
 Skriftlig, Bundne prøvfag

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Teksten er skrevet, så de enkelte ord kan læses uafhængigt af hinanden. Skriften, herunder bogstavformer og skriftens størrelse og hældning, er ensartet og meget harmonisk. Der er ingen eller kun ganske få rettelser. Afsnitsinddelingen er konsekvent, tydelig og hensigtsmæssig, og overskrifter og titler er særligt fremhævede. Venstremargin og linjeudfyldning er konsekvent. Der er meget bevidst arbejdet med opsætning og skrift. Der kan være enkelte steder med uvæsentlige fejl.</p>
7	God	<p>Teksten er skrevet, så de enkelte ord kan læses uafhængigt af hinanden. Skriften, herunder bogstavformer og skriftens størrelse og hældning, er nogenlunde ensartet og harmonisk. Antallet af rettelser er begrænset og rettelserne entydige. Der er ikke overdreven brug af rettelak. Afsnitsinddelingen er rimelig tydelig, og overskrifter og titler er fremhævede. Venstremargin og linjeudfyldning er nogenlunde konsekvent. Der forekommer en del fejl.</p>
02	Tilstrækkelig	<p>Teksten er skrevet, så de enkelte ord som regel kan læses uafhængigt af hinanden. Skriften – herunder bogstavformer og skriftens størrelse og hældning – er uharmonisk. Der er mange utydelige og uhensigtsmæssige rettelser, for eksempel med rettelak. Afsnitsinddelingen mangler eller er usikker, og overskrifter og titler er ikke klart markerede. Venstremargin og linjeudfyldning er ikke konsekvent. Der forekommer væsentlige fejl.</p>

4.1. Mundtlig dansk

Ved den mundtlige afgangsprøve i dansk vælges der mellem prøveform A og prøveform B (se nedenfor). Det er skolelederen, der ved skoleårets begyndelse træffer beslutning om valget af prøveform, og beslutningen er fælles for alle elever på samme hold.

I praksis bør beslutningen naturligvis drøftes med dansklæreren for holdet/klassen.

Beslutningen skal registreres på skolen, men ikke indberettes til Skolestyrelsen.

Skolen må sikre sig, at elever og forældre er grundigt orienterede om indhold og form i den valgte prøveform.

Prøven er individuel for alle elever.

Kravene til opgivelserne er de samme for begge prøveformer.

Grundlaget for prøverne i mundtlig dansk er blandt andet følgende mål fra slutmålene:

Det skrevne sprog – læse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- læse sikkert og hurtigt med forståelse og indlevelse
- bruge forskellige læsemåder, der er afpasset læseformål, genre og medie
- fastholde det væsentlige af det læste i mundtlig og skriftlig form
- forholde sig åbent og analytisk til tekster fra forskelligartede medier
- opnå og vise indsigt i forskelligartede teksters og teksttypers egenart og virkemidler.

Sprog, litteratur og kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- gøre rede for sproget som handlemulighed og anvende det i en form, der passer til situationen
- tilegne sig kundskaber om sprog og sprogbrug, blandt andet bevidsthed og viden om sprogformer, om sproglig stil og korrekthed samt om sprogets virkemidler, funktion og opbygning
- have indsigt i sprog, teksters og forskelligartede mediers æstetik og gøre rede for samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation
- tilegne sig kundskaber om dansk litterær og kulturel tradition og udvikling
- gøre rede for og vurdere etiske, æstetiske og historiske aspekter i tekster og andre udtryksformer
- fortolke, vurdere og perspektivere ældre og nyere dansk og udenlandsk litteratur samt sagprosa og andre udtryksformer på baggrund af såvel umiddelbar oplevelse som analytisk fordybelse
- gøre rede for litterære genrer, fremstillingsformer, fortælleteknikker og virkemidler og anvende dem i en form, der passer til situationen
- tilegne sig kundskaber om trykte og elektroniske medier, billedkunst, film og drama og udtryksformernes sprog og æstetik.

4.1.1. Tekstopgivelser

Tekstopgivelserne danner grundlag for både den indholdsmæssige og den praktiske tilrettelæggelse af prøverne. Tekstopgivelserne skal være tilgængelige for eleverne, og de skal sendes til censor. På Skolestyrelsens forlangende kan opgivelserne indhentes til styrelsen fra skolerne.

Tekstopgivelserne i dansk danner forbindelsen mellem årets undervisning og prøven. Tekstopgivelserne er udtryk for, hvilke stofområder der er arbejdet med i undervisningen. De er grundlaget for valget og tilrettelæggelsen af prøveoplæg og skal være med til at sikre, at eleverne har en baggrund for arbejdet med prøveoplæggene, og opgivelserne udgør en fælles reference for samtalen ved prøven.

Tekstopgivelserne kan til afgangsprøven indeholde stof, som eleverne har arbejdet med på 8. og 9. klassetrin. Det betyder, at det stof, der opgives, undervisningsmæssigt kan fordeles over to år. Det giver mulighed for variation i tekster og andre udtryksformer, samtidig med at der er mere tid til fordybelse i de forskellige genrer.

Opgivelserne skal omfatte 80-100 normalsider af kortere tekster, bestående af et bredt udvalg af ældre og nyere prosa og poesi og eventuelt drama samt sagprosa. Desuden opgives der tre større fiktive værker, hvoraf mindst to skal være danske romaner. Foruden teksterne opgives der inden for andre udtryksformer eksempler på anden fiktion, for eksempel kortfilm, kunstbillede eller tegneserie og eksempler på anden ikke-fiktion, for eksempel tv-reklame, pressefoto eller hjemmeside.

På oversigten over tekstopgivelser skal der oplyses normalsidetallet ved hver enkelt af de kortere tekster, der desuden skal indeholde oplysninger om forfatter, titel (eller anden identifikation) og kilde. Ved andre udtryksformer og større fiktive værker skal der ikke opgives normalsidetallet.

Opgivelserne skal være alsidigt sammensat – altså omfatte flere forskellige genrer og emner inden for både litteratur, sagprosa og andre udtryksformer og repræsentere flere perioder. Der skal være flere eksempler på de andre udtryksformer – både inden for fiktion og ikke-fiktion.

Ved de mundtlige prøver vurderes elevernes færdighed i at arbejde som læsere og modtagere af litteratur og andre tekster og udtryksformer, som andre har skabt. Derfor må opgivelserne ikke indeholde stof, som eleverne selv har produceret.

Både lærer og censor skal sikre sig, at tekstopgivelser og prøveoplæg opfylder kravene, og det er en god ide at anvende nedenstående oversigt som inspiration og rettesnor i valget af stof til danskundervisningen. Det skal dog understreges, at oversigten ikke er udtømmende, idet der hele tiden kommer nye genrekombinationer til.

Opgivelser og prøveoplæg	Fiktion	Ikke-fiktion
<p>Tekster</p> <p>Til FSA opgives 80–100 normalsider og tre større fiktive værker.</p> <p>Mindst to af de større fiktive værker skal være danske romaner.</p> <p>Det tredje fiktive værk kan være: drama, spillefilm, hørespil, tegneseriealbum, original novellesamling, original digtsamling m.m.</p> <p>En normalside består af 1300 bogstaver.</p>	<p>Ældre og nyere litteratur Poesi, prosa og eventuelt drama, for eksempel:</p> <p>Roman Novelle Drama Digt Essay Kortprosa Manuskript Eventyr</p>	<p>Sagprosa Fra aviser, tidsskrifter etc., for eksempel:</p> <p>Artikel Avisleder Læserbrev Kronik Voxpop Annonce Fagbogsuddrag Essay</p>
<p>Andre udtryksformer</p>	<p>Anden fiktion end litteratur, for eksempel:</p> <p>Spillefilm Novellefilm Kortfilm Musikvideo Tegnefilm Tegneserie Kunstabillede Teater Tv-dramatik Hørespil Computerspil</p>	<p>Andet sagstof end sagtekster, for eksempel:</p> <p>Reklame (trykt) Tv-reklame Nyhedsudsendelse Dokumentarprogram Interview Radiomontage Informationsudsendelse Sportsprogram Pressefoto Internetside</p>

Både ældre litteratur og samtidslitteratur skal indgå. Ældre litteratur regnes fra før 1870, og samtidslitteratur karakteriseres som litteratur fra elevernes egen levetid. Se også Fælles Mål, Undervisningsvejledningen, hvor disse ting er uddybet.

De større fiktive værker vil oftest være romaner – mindst to af dem *skal* være danske romaner – men også et drama, et hørespil, en større tegneserie eller en film kan læses som et større fiktivt værk. En original novelle- eller digtsamling (for eksempel Kim Fupz Aakesons: *Dyrekredsen*) er i reglen tænkt som en helhed af forfatteren selv. De er derfor selvstændige værker, som kan opgives som større fiktive værker i modsætning til antologier (for eksempel *Hjertevirus – den gode historie – på tværs*), der er sammensat af tekster fra forskellige værker. Også nogle biografier, rejseskildringer og essaysamlinger rummer så mange skønlitterære træk, at de vil kunne godkendes som større fiktive værker. Om et værk kan kaldes et større fiktivt værk må i det hele taget bero på et skøn, der bygger på en vurdering af arbejdet med værket, af værkets indhold og af dets kompleksitet og omfang.

Ifølge bekendtgørelsen skal opgivelserne – både de kortere tekster og de større fiktive værker – fortrinsvis være af dansk eller anden nordisk oprindelse. Udenlandsk litteratur i oversættelse kan medtages i begrænset omfang. Svenske og norske tekster, som har indgået i klassens arbejde, må gerne opgives, men det er ikke noget krav.

I princippet er tekstopgivelserne individuelle, men af praktiske grunde vil de som regel for størstedelens vedkommende være fælles for hele klassen. Under alle omstændigheder gælder det forhold, at tekster og andre udtryksformer, der opgives, skal have været genstand for undervisning. Det kan altså ikke være tilfældige romaner eller film, som eleverne har mødt uden for skolen. Enkelte elevers eller grupper individuelle opgivelser noteres særskilt på oversigten eller på et bilag til denne.

Når eleverne er orienterede om reglerne for prøverne, kan de i vidt omfang være medbestemmende ved udvælgelsen af tekstopgivelserne, og de skal gøres bekendt med dem, ved at der uddeles kopier til klassen.

Det skal bemærkes, at det er skolelederen, der med sin underskrift skal godkende tekstopgivelserne og altså har det formelle ansvar for, at de er i overensstemmelse med kravene til såvel indhold som omfang.

4.1.2. Prøveoplæg

I alle oplæg, der indeholder tekst, skal sproglige udtryk være på dansk. Selv om tekstopgivelserne omfatter svenske og norske tekster, må svensk og norsk således undgås i prøvetekster, og for eksempel reklamer og musikvideoer med engelsk tekst må ikke anvendes. Enkelte ord på et fremmed sprog kan forekomme, men man bør i så fald sikre sig, at den elev, der trækker den pågældende opgave, forstår disse ord. I den daglige undervisning kan det være fint at anvende engelske reklamer, da de ofte er af høj kvalitet, fordi de er fremstillet ud fra et langt højere budget end de danske. I prøvesituationen skal de dog undgås for at stille den enkelte elev bedst muligt. Sproglige forhold kan gå tabt, fordi nuancer i sproget ofte ikke lader sig oversætte.

Tekster, som indeholder danske dialekter, kan være meget vanskelige for eleverne at læse og bør kun anvendes som prøvetekster, hvis dialekttekster direkte har været et emne i årets undervisning.

4.1.3. Dansk litteraturs kanon

I Fælles Mål, slutmålene for dansk, står dansk litteraturs kanon beskrevet.

Fra august 2007 skal alle elever i undervisningen have mødt værker af forfatterne på den fælles kanon, og det vil være naturligt, at forskellige eksempler på værker herfra er repræsenteret i opgivelserne og dermed også i prøveoplæggene.

Nedenstående oversigt præsenterer såvel forfatterne på den fælles kanon som anbefalingerne til henholdsvis folkeskolen og de gymnasiale uddannelser.

Tillæg til folkeskolen	Den fælles kanon	Tillæg til de gymnasiale uddannelser
Danske folkeeventyr Johan Herman Wessel B.S. Ingemann Chr. Winther Jeppe Aakjær Thøger Larsen H.C. Branner Egon Mathiesen Halfdan Rasmussen Tove Ditlevsen Benny Andersen Cecil Bødker Ole Lund Kirkegaard	Folkeviser Ludvig Holberg Adam Oehlenschläger N.F.S. Grundtvig St. St. Blicher H.C. Andersen Herman Bang Henrik Pontoppidan Johannes V. Jensen Martin Andersen Nexø Tom Kristensen Karen Blixen Martin A. Hansen Peter Seeberg Klaus Rifbjerg	Sagaer Thomas Kingo H.A. Brorson Johannes Ewald Emil Aarestrup Søren Kierkegaard Henrik Ibsen J.P. Jacobsen Sophus Claussen Hans Kirk Villy Sørensen Inger Christensen

4.2. Prøveform A

4.2.1. Prøveoplæg

Prøven tager udgangspunkt i et oplæg, der er ukendt for eleven.

“Oplæggene til den mundtlige prøve skal alsidigt repræsentere samtlige områder inden for det opgivne stof, både de kortere tekster, de større værker og de andre udtryksformer. Det enkelte prøveoplæg er en tekst eller et eksempel på en anden udtryksform. Det skal have sammenhæng med opgivelserne og være ukendt for eleven.” (Bekendtgørelse nr. 863 af 05/07/2007). Det vil sige, at de krav, bekendtgørelsen stiller til opgivelserne, i realiteten også gælder for udvælgelsen af prøveoplæggene. Desuden skal det enkelte oplæg være udformet således, at flere af fagets områder kan inddrages. Antallet af oplæg skal være så stort, at også den sidste elev har fire muligheder at vælge imellem ved lodtrækningen.

Det er tilladt at gentage oplæg én gang, og det er under alle omstændigheder bedre at gentage en god opgave end at medtage en mindre god.

Ved valget af prøveoplæg må man tage i betragtning, i hvilken sammenhæng de enkelte opgivelser er indgået i årets arbejde. Har en del af opgivelserne været læst i forbindelse med et temaarbejde, må relationen mellem prøveoplæg og disse opgivelser være tematisk. Har der været arbejdet med et forfatterskab, hentes oplægget fra dette. Oplægget kan være karakteristisk for en periode eller genre, der har været lagt særlig vægt på i årets løb. På baggrund af et grundigt arbejde med billedmediet vil et enkelt velvalgt billede kunne give rigeligt stof til samtalen ved prøven. Og har man i undervisningen arbejdet med – og opgivet – film, må der også blandt prøveoplæggene være filmklip, en kortfilm eller lignende.

Prøveoplæg skal på den ene side være relativt nemme at gå til også for den svage elev, men på den anden side skal de også indeholde noget for den dygtige elev at arbejde med og demonstrere sine færdigheder på. Når prøveoplæg er valgt udelukkende ud fra en tematisk sammenhæng med opgivelserne, ses det ofte, at samtalen under prøven hovedsagelig kommer til at dreje sig om holdninger og referering af fakta. Uanset om oplægget er fiktion eller sagprosa eller andet faktastof, må der imidlertid lægges vægt på et danskfagligt tekstarbejde ved prøverne i dansk. Eleven skal således altid kunne dokumentere sine udsagn ved at henvise til præcise steder i teksten.

Et oplæg til prøveform A må ikke omfatte mere end én tekst, ét billede, én reklame, én lydoptagelse, én film eller lignende. Bekendtgørelsen giver ikke mulighed for at lade et prøveoplæg være en sammenstilling af to eller flere materialer.

Arbejdet med andre udtryksformer omfatter levende billeder, for eksempel reklamespots, musikvideoer, kortfilm og spillefilm samt lydband, for eksempel med radiomontage eller hørespil. Når man har arbejdet grundigt med billed- og lydmedierne, deres virkemidler, deres forskellige muligheder og begrænsninger i forhold til den skrevne tekst og brugt dem i opgivelserne, må levende billeder og lyd også indgå i prøveoplæggen, for at opgivelserne er alsidigt dækket.

I endnu højere grad end ved skrevne tekster skal man være opmærksom på, at sådanne prøveoplæg ikke må være for lange. Eleven skal have mulighed for at se eller høre oplægget igennem flere gange og for at gøre endnu fyldigere notater end ved tekstoplæg. Dels kan eleven ikke som ved tekstoplægget notere og understrege direkte, dels har eleven ikke oplægget liggende foran sig til fastholdelse og dokumentation i prøvesituationen. Endelig er selve teknikken med frem- og tilbagespoling på både videoafspiller og båndoptager mere tidskrævende end at bladere i papirer. Oplæg på dvd gør arbejdet nemmere. Eleverne må opfordres til at udvælge klip, som kan vises som dokumentation i prøvesituationen.

Bruges der som oplæg udvalgte sekvenser fra for eksempel en spillefilm, kan læreren have skrevet en kort tekst i resumeform, som leder frem mod eller forbinder de udvalgte klip. Denne tekst sendes til censor sammen med dvd, lyd- eller videobånd samt de øvrige prøveoplæg.

4.2.2. Oplæsning

I bekendtgørelsen står der: *Eleven udvælger et stykke fra prøveoplægget til oplæsning. Hvis prøveoplægget er en anden udtryksform, vælger læreren et tekststykke af en halv sides omfang med sammenhæng til oplægget, som eleven skal læse op.*

Oplæsningsstykket skal svare til cirka en halv normalside, og hvis prøveoplægget er en tekst, vælger eleven selv, hvad han/hun vil læse, og hvornår i prøveforløbet han/hun vil præsentere oplæsningen. Den kan fungere som en del af fortolkningen eller underbygge særlige tekstiagttagelser. Denne overvejelse må eleven være forberedt på gennem undervisningen frem mod prøven.

Hvis prøveoplægget er en anden udtryksform, for eksempel en kortfilm, en reklame eller et kunstbillede, skal læreren som en del af sin tilrettelæggelse af prøven finde egnede tekststykker til oplæsning. Tekststykket kan være et uddrag af en anmeldelse af kortfilmen, biografiske oplysninger om en maler, en del af en artikel om reklamers betydning etc. Sværhedsgraden skal ligge på samme niveau som de tekstoplæg, der i øvrigt anvendes som prøveoplæg.

Det skal tydeligt fremgå for eleven, hvad der skal læses, og eleven må øve sig på i at tilrettelægge sin oplæsning i forberedelsestiden. Eleven behøver ikke at forholde sig fortolkende til denne tekst, men må på den anden side gerne kort inddrage den i sin fremlæggelse.

4.2.3. Optegnelser og ordbog

Ifølge Bekendtgørelsen må eleverne medbringe optegnelser til brug i forberedelsestiden. Ved optegnelser forstås elevernes egne notater og optegnelser fra det daglige arbejde og notater, som er blevet uddelt til eleverne under arbejdet i klassen. Elevernes egne optegnelser er normalt håndskrevne eller eventuelt skrevet rent på computer, men en gruppes fælles notater fra et gruppearbejde kan foreligge som kopier til de enkelte gruppe-medlemmer.

Optegnelserne kan være notater fra tavlen og efter mundtligt arbejde i klassen. De kan være fremstillet under eget arbejde med en tekst og under forberedelsen hjemme. Og endelig kan de være korte citater – men ikke lange afskrifter – af bøger, der er benyttet under arbejdet. De kan dreje sig om de læste tekster, være korte litteraturhistoriske eller biografiske notater eller omhandle tekst-analytiske begreber og metoder.

Optegnelserne skal først og fremmest være lette at overskue for eleven, og de bør derfor have et ret beskedent omfang. Det må godt være genreak eller lignende, som er udleveret af læreren, og som eleven så efterfølgende har anvendt som værktøj og eventuelt også gjort yderligere notater på. Eleven skal selv have udvalgt optegnelserne – måske ved at notere dem i sin logbog/læselog, ellers har han/hun alt for svært ved at anvende dem i de 40 minutter, hvor det altså er prøveoplægget, der er i centrum.

Optegnelser er *ikke*: store samlede kompendier om en genre, et forfatterskab, en periode etc. eller kopierede analysemodeller fra diverse lærebøger, og det er ikke læste tekster/andre udtryksformer med noter i.

Eleverne må advares mod at medbringe så mange optegnelser, at de ikke kan overskue dem. Det væsentlige ved prøven er ikke at opremse fakta fra medbragte optegnelser, men at demonstrere færdigheder i arbejdet med det ukendte oplæg. Af samme grund må en analyse, der lader metoden afhænge af tekstens karakter, vurderes højere end en slavisk gennemgang efter en på forhånd fastlagt og måske medbragt analysemodel.

Ved forberedelsen er det endvidere tilladt for eleverne at anvende ordbøger med ordforklaringer, for eksempel Nudansk Ordbog. Eleverne må medbringe og anvende de ordbøger, de mener, at de kan få brug for, men skolen er kun forpligtet til at sørge for, at der er eksemplarer til rådighed af de ordbøger, klassen normalt bruger.

Ved selve eksaminationen må eleverne kun benytte de notater, de selv har taget under forberedelsen.

Se også: <http://www.emu.dk/gsk/fag/dan/fagkonsulenter/optegnelser.html>

4.2.4. Prøven

Eleven må have mulighed for at begynde med en samlet præsentation og fremlæggelse af sit forberedte stof. Afbrydelse af fremlæggelsen eller anfægtelse af iagttagelsernes rigtighed vil ofte ødelægge

elevens disposition og redegørelse for sin forståelse af teksten. I starten bør lærer og censor derfor lade eleven tale og blot notere sig, hvad de senere ønsker uddybet og forklaret i samtalen.

Efter elevens fremlæggelse af sit forberedte stof fortsætter prøven normalt som en samtale mellem elev, lærer og censor. Denne samtale føres fortsat på elevens præmisser, og det er læreren, som leder samtalen. Eleven vælger selv, hvornår han/hun vil læse op, men læreren kan selvfølgelig støtte svage elever og opfordre dem, hvis de er usikre. I det hele taget må man som lærer forsøge at guide eleverne igennem prøven dog uden at overtage situationen og gøre den til undervisning.

Til eksaminationen inklusive karakterfastsættelsen afsættes der 20 minutter.

Når lærer og censor mener, at de har tilstrækkeligt grundlag til at vurdere elevens præstation, afsluttes prøven, uanset om hele tiden er brugt. Det er dog vigtigt, at eleven selv oplever, at han har fået sagt det, han ville. Derimod er der ingen grund til at bore i forhold, som tydeligvis ligger eleven fjernt, eller bruge lang tid på at fiske efter bestemte faglige betegnelser. Det væsentlige er, at eleverne kan gøre relevante iagttagelser i deres prøveoplæg og anvende dem i en samlet analyse og fortolkning.

4.2.5. Bedømmelse af elevernes præstationer

Kravene til den mundtlige afgangsprøve i dansk er fastsat i Bekendtgørelse nr. 863 af 05/07/2007. 1.19. Der prøves i at

- fortolke, vurdere og perspektivere tekster og andre udtryksformer,
- gøre rede for oplægget
- tale forståeligt, klart og varieret i en form, der passer til situationen
- bruge kropssprog og stemme i en form, der passer til situationen
- læse op
- lytte til andre og indgå i samtale om *tekstoplægget
- have indsigt i sprog, teksters og forskelligartede mediers æstetik og i at gøre rede for samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation
- gøre rede for og vurdere etiske, æstetiske og historiske perspektiver i tekster og andre udtryksformer
- fortolke, vurdere og perspektivere ældre og nyere dansk og udenlandsk litteratur samt sagprosa og andre udtryksformer på baggrund af såvel umiddelbar oplevelse som analytisk fordybelse.

* Tekstoplægget svarer til prøveoplægget.

4.2.6. Vurderingskriterier

Karakteren for en præstation ved den mundtlige del af prøven gives på grundlag af en helhedsvurdering af elevens færdighed i tekstarbejde og mundtlig fremstilling.

Der må altid foretages en samlet helhedsvurdering ud fra samtlige bedømmelseskriterier for både mundtlig fremstilling og tekstarbejde.

Vurderingskriterierne omfatter følgende områder:

- Forståelse af hovedindholdet i prøveoplægget
- Analyse og fortolkning ud fra iagttagelser i prøveoplægget
- Brug af danskfaglige tilgange
- Perspektivering
- Vurdering
- Disponering af fremstillingen
- Formulering og artikulation
- Om sproget er forståeligt og tydeligt
- Samtalen om det faglige stof
- Oplæsning

I de vejledende karakterbeskrivelser er formuleret vurderingskriterier for henholdsvis fremragende (12), god (7) og tilstrækkeligt (02).

Vejledende karakterbeskrivelse, Folkeskolens afgangsprøve

Dansk, Prøveform A

Mundtlig, Bundne prøvafag

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Der er en sikker og overbevisende forståelse af hovedindholdet i prøveoplægget. Fortolkningen er særdeles velbegrunderet ud fra præcise og analytiske iagttagelser i prøveoplægget.</p> <p>Brug af danskfaglige tilgange er sikker og bærer præg af overblik.</p> <p>Perspektiveringen er velargumenteret, og eleven viser indsigt i mange danskfaglige områder.</p> <p>Vurderingen af oplægget er yderst velbegrunderet.</p> <p>Fremstillingen er veldisponeret, og formulering og artikulation er klar og tydelig.</p> <p>Sproget er forståeligt og klart. Samtalen om det faglige stof bærer præg af opmærksomhed og velovervejede svar.</p> <p>Oplæsningen er tydelig og velartikuleret og med blik for tekstens genre og indhold.</p> <p>Der kan være få uvæsentlige mangler.</p>
7	God	<p>Forståelsen af hovedindholdet i prøveoplægget er klar, og fortolkningen begrunderes forholdsvis sikkert med analytiske iagttagelser af sprog, indhold og genre.</p> <p>Brugen af danskfaglige tilgange er forholdsvis sikker.</p>

		<p>Præstationen omfatter en rimeligt velbegrunderet perspektivering, og elevens vurdering af oplægget er velbegrunderet.</p> <p>Fremstillingen er hensigtsmæssigt disponeret, og formulering og artikulation er klar og tydelig. Sproget er forståeligt og rimeligt klart. Samtalen afspejler færdighed i at lytte opmærksomt. Oplæsningen er klar og forståelig og med et vist blik for tekstens genre og indhold. Der forekommer en del mangler.</p>
02	Tilstrækkelig	<p>Forståelsen af hovedindholdet i prøveoplægget og dets væsentlige elementer er netop acceptabel. Analyse og fortolkning er usikker, og forståelsen af sammenhængen mellem sprog, indhold og genre er netop acceptabel.</p> <p>Anvendelsen af danskfaglige tilgange er usikker og tilfældig.</p> <p>Perspektiveringen er mangelfuld og savner overblik. Elevens vurdering af oplægget er kort og uden begrundelse.</p> <p>Fremstillingen mangler disponering, og formulering og artikulation kan være uklar og utydelig. Sproget er til en vis grad forståeligt og klart. Samtalen foregår mest ved, at eleven svarer kort på stillede spørgsmål.</p> <p>Oplæsningen er usikker og ikke altid afpasset den genre og situation, den knytter sig til. Der forekommer væsentlige mangler.</p>

5. Mundtlig fremstilling

Prøven i mundtlig fremstilling kan betragtes som en samtalsituation om et danskfagligt emne. I denne situation er det elevens opgave at formidle sin opfattelse til lærer og censor. Hvor godt dette lykkes afhænger i vid udstrækning af elevens færdighed i at disponere sin redegørelse, i at artikulere og formulere sig klart og tydeligt og i at vælge et sprog, der passer til emnet og situationen og præcist udtrykker elevens opfattelse og hensigt. Men det afhænger også af elevens evne til at gå konstruktivt ind i en dialog, lytte til samtalepartnerne og forholde sig til det, de siger. Derfor må eleven have mulighed for både at give en længere, sammenhængende fremstilling uden at blive afbrudt og for at indgå i en samtale med lærer og censor med udgangspunkt i redegørelsen.

Selve arbejdet med prøveoplægget har eleven udført i forberedelsestiden. I prøvesamtalen skal han altså ikke foretage sine undersøgelser. Derimod skal han gøre rede for den opfattelse og forståelse af prøveoplægget, han er nået frem til, og han har mulighed for at disponere sin fremlæggelse. Ved afgangsprøven skal redegørelsen være veldisponeret, det vil sige sammenhængende og struktureret. En fremstilling, der ukritisk omfatter væsentlige og uvæsentlige iagttagelser i oplægget i tilfældig rækkefølge, vil således ikke kunne vurderes som veldisponeret.

Censor og lærer skal helt elementært umiddelbart kunne forstå, hvad eleven siger. Det stiller krav til både formulering og artikulation hos eleven. Dette er normalt ikke et spørgsmål om regionale eller sociale udtalevariationer, men hvis en elevs eventuelle dialekt giver forståelsesproblemer for lærer eller censor, må eleven kunne slå over i en udtale, der er nærmere rigsdansk. Lydvarianter som for eksempel "flade a'er" eller "hårde d'er" (for eksempel i "smidig") betyder dog i sig selv kun lidt for forståeligheden. Derimod må det være et krav, at eleverne kan tale i et tempo og med en styrke og tydelighed, der fremmer kommunikationen. Nogle elever vil ved oplæsning af tekstuddrag kunne demonstrere deres sans for sprogets klang og rytme og også gennem den sproglige frasering vise deres forståelse af teksten.

For at være forståeligt og klart må sproget være korrekt, men det er vigtigt at være opmærksom på, at nogle fejlformuleringer og selvrettelser er karakteristiske for talesproget. Her er der tale om et skøn: Undertiden er sådanne træk udtryk for elevens eftertænksomhed og forståelse af samtalsvigtige funktioner som middel til erkendelse og indsigt, men tager de overhånd, belaster de forståeligheden og efterlader snarere et indtryk af usikkerhed og manglende overblik.

En fremstilling præget af vage og upræcise ord og vendinger og anden sproglig tomgang må under alle omstændigheder bedømmes som en usikker mundtlig fremstilling.

En forudsætning for en vellykket samtale er samtalepartnernes færdighed i at lytte til hinanden. Eleven må derfor i prøvesamtalen vise, at han kan lytte ved at forholde sig åbent til det, censor og lærer siger, for eksempel ved at svare relevant på deres spørgsmål og kommentere deres udsagn. Det er vigtigt, at eleven kan udtrykke og forsvare sine egne meninger og holdninger, men det må vurderes lige så højt, hvis eleven kan indgå i en drøftelse af forhold i prøveoplægget og tage stilling til lærerens eller censors argumenter.

Vurderingen af elevens oplæsning må tage udgangspunkt i stemmeføringen og i, om det er klart og tydeligt at høre, hvad eleven læser. Jo bedre sammenhæng der er mellem elevens intonation og artikulation og den aktuelle tekst, jo bedre må oplæsningen vurderes.

Enkelte fejllæsninger af ord bør ikke trække ned i vurderingen, men hvis det er en hakkende og usammenhængende oplæsning, der er præget af mangelfuld forståelse af de enkelte ord, må den vurderes som usikker.

Den dygtige elev kan ved sin oplæsning vise forståelse af teksten ved at lave en fortolkende oplæsning, den middelhøje elev vil kunne vise, at vedkommende har lært et håndværk (det at læse op), og den svage elev vil kunne vise, i hvor høj grad vedkommende har lært at præstere en rimelig højtlæsning.

Hvis eleven af fysiske, psykiske eller andre grunde laver en dårlig oplæsning, indvirker det på vurderingen af den mundtlige fremstilling jævnfør helhedsvurderingen i vurderingskriterierne.

I den daglige undervisning kan man øve oplæsning – og i det hele taget mundtlige fremlæggelser – jævnligt, hvilket for de fleste elevers vedkommende vil gøre prøvesituationen lettere og deres indgang til oplæsningen sikrere.

5.0.1. Tekstarbejde

Eleven skal vise forståelse af hovedindholdet og dets væsentlige elementer, det vil sige først og fremmest vise, at han kan arbejde fornuftigt med oplægget. Baggrunden herfor er tekstopgivelserne og årets danskfaglige arbejde, som eleven anvender som udgangspunkt for sin analyse og sit fortolkningsarbejde og som perspektiveringsgrundlag. Det er derfor vigtigt, at prøveoplæggene udarbejdes med en sådan sammenhæng for øje, ligesom det er vigtigt, at de giver eleven mulighed for bevidst tekstarbejde.

Grundlaget for en fortolkning er forståelse af oplæggets umiddelbare indhold og eventuelle handling. Eleven kan for eksempel demonstrere sin forståelse af oplægget gennem en redegørelse for tekstens forløb og struktur, og denne redegørelse kan føre frem til en bestemmelse af tekstens genre, tema, komposition, idé og hensigt. I præsentationen heraf kan der indgå et referat, men det er ikke noget krav, og en gengivelse af indholdet må under ingen omstændigheder tage uforholdsmæssig lang tid, sådan at præstationen kommer til at mangle et eller flere af de øvrige elementer. Det gode referat er kendetegnet ved, at eleven har foretaget en bevidst udvælgelse af det væsentlige.

I sit tekstarbejde må eleven kunne gøre sproglige iagttagelser og anvende disse i en samlende analyse og fortolkning, hvor særlige træk ved henholdsvis indhold og form præsenteres. Det vil sige, at eleven må kende de særlige karakteristika, der er for de forskellige genrer og deres sproglige konventioner – en avisartikels opbygning og særlige markeringer for eksempel rubrik og manchete, en novelles opbygning, særlige rim i et digt etc.

Ved vurderingen af oplægget må eleven gøre rede for og begrunde sin holdning til det. Eleven kan også foretage en sammenligning mellem oplæggets værdier og sin egen opfattelse eller diskutere udtryksmæssige og formelle kvaliteter. Det, der bedømmes, er elevens måde at arbejde med oplægget på, herunder argumentation og dokumentation, ikke hans egne holdninger eller normer.

Præstationen må omfatte en nogenlunde velbegrunderet perspektivering. Dette krav gælder elevens evne til at se oplægget i en større sammenhæng.

Det kan være i forhold til tekstopgivelserne. Det kan være en tematisk sammenhæng, men der kan også være tale om særlige sproglige forhold, en prøvetekst fra en periode, som klassen har arbejdet med, en tekst i en genre, man har gennemarbejdet systematisk (for eksempel eventyr), eller der kan være tale om et oplæg, som stammer fra et forfatterskab, som man har gennemanalyseret i klassen, og hvor eleven for eksempel kan trække paralleller til person- eller miljøskildringer, som er typiske.

Selv om det er et krav, at prøveoplæggene skal have sammenhæng med opgivelserne, er det ikke et krav, at eleven bruger netop dem i sin perspektivering. De er blot en af mange muligheder, der blandt andet også omfatter elevens egen læsning, film, han har set, egne oplevelser og erfaringer, hans eget syn på tilværelsen. Det væsentlige er, at eleven formår at gøre rede for og begrunde sammenhængen med valgte eksempler og paralleller i en rimelig argumentation.

Perspektiveringen bør ikke bare indskrænke sig til "det er ligesom i den roman, vi læste i klassen". Eleven må også kunne påvise ligheder og forskelle. Bedre bliver præstationen naturligvis, hvis eleven kan argumentere for centrale sammenhænge mellem oplægget og sammenligningsgrundlaget og uddrage konklusioner af sine sammenligninger.

Også en fortolkning af oplægget er et krav. At fortolke vil sige at udlægge, hvad man mener, en tekst, en film, en reklame osv. udtrykker. Det vil sige, at fortolkningen inddrager forhold, der rækker ud over den konkrete forståelse.

Hverken elevens forståelse/indsigt, vurdering, perspektivering eller fortolkning skal nødvendigvis stemme overens med lærers eller censors, men uanset om dette er tilfældet eller ej, må eleven være i stand til at begrunde sine meninger ud fra iagttagelser i oplægget. Og netop begrundelsernes kvalitet, deres skarpsindighed, holdbarhed og sammenhæng er en væsentlig faktor i vurderingen af præstationen. Også elevens oplæsning kan underbygge forståelsen og fortolkningen af oplægget.

I det hele taget må den fylde, eleven giver sin læsning og opfattelse af oplægget, vægtes højt i vurderingen af præstationen. Heri kan elevens meddigtning spille en væsentlig rolle. Denne meddigtning må naturligvis være forankret i træk i oplægget. En helt fri fabulering ud ad en tangent eller en læsning, der blot er en bekræftelse af faste forestillinger og klicheer uden blik for oplæggets nuancer, forringer normalt præstationen, mens en udfyldning af tekstens "tomme pladser", der både hviler på iagttagelser i oplægget og bidrager til tolkningen af det – og dermed kan være en del af et solidt analytisk arbejde – kan være noget af det, der karakteriserer den udmærkede præstation.

Det analytiske arbejde bør ikke fastlåses i en model, som presses ned over ethvert oplæg. Dels er det vanskeligt for eleven at have tilstrækkeligt overblik over de mange forskellige analysemodeller, som vil være nødvendige for at dække mange forskellige genrer, dels giver sådanne skemaer ofte præstationen et formaliseret, ufrit og uselvstændigt præg med mange opremsninger, fordi eleven i sin iver for at gøre arbejdet så godt som muligt ønsker at få alle punkter på listen med. Ved at følge modellens punkter slavisk demonstrerer eleven netop ikke, om han er i stand til selvstændigt at disponere sit stof og til at skelne væsentligt fra uvæsentligt.

Analysemodeller kan være en støtte for den svage elev i undervisningen, men i prøvesammenhæng bør alle elever lære at bruge modellerne meget selektivt. Alt for ofte fører brug af modeller med sig,

at eleven fokuserer på de træk i oplægget, som ikke passer ind, i stedet for de træk, som er markante ved netop det oplæg, han arbejder med.

Den elev, der arbejder bevidst analytisk, vil snarere undersøge og fremhæve væsentlige elementer i teksten med en vis systematik, for eksempel bestemme genre, teksttype, kommunikationssituation, demonstrere sprogiagttagelse og anvende andre analysebegreber til forskellige typer af oplæg, tekst, faste billeder, film osv.

Eleven bør være udstyret med begreber til for eksempel sproglig analyse og billedanalyse; men det tjener intet formål, at han blot remser op af forskellige fagudtryk, uden at eksemplerne reelt bruges til andet end blot konstateringer. For eksempel er det uinteressant, at en elev kan lokalisere jamber i forhold til trokæer eller kan finde rimmønstre, gentagelser og metaforer, hvis han ikke samtidig kan se og dokumentere, hvilken betydning de pågældende versfødder eller virkemidler har for forståelsen og fortolkningen af digtet.

Tilsvarende kan nævnes forskellige litterære analysebegreber, for eksempel i forbindelse med bestemmelse af fortællersynsvinkel. Ofte kan elever konstatere, at en tekst har indresyn eller jegfortæller, men de bruger ikke konstateringen til en vurdering af, hvordan det påvirker opfattelsen af teksten.

Også analysebegreber inden for billedmediet må bruges funktionelt. Begreber som perspektiv, synsvinkel, farvevalg og lignende bør bruges som led i en dokumentation, ikke blot som konstaterende opremnelser.

Vurderingen af præstationen er en helhedsvurdering, og vægtningen af de enkelte elementer beror på et skøn. Den suveræne præstation kan netop være kendetegnet ved, at eleven anlægger en helt utraditionel angrebsvinkel på oplægget. Blot er kravet, at elementerne analyse, fortolkning, vurdering og perspektivering af oplægget indgår og præsenteres med baggrund i iagttagelser og fordybelse i oplægget.

Censor skal under prøven gøre notater om elevens præstation og fremkomme med sit forslag til karakter først. Også læreren skal gøre notater. Notaterne danner udgangspunkt for voteringen. Både censor og lærers notater skal gemmes som dokumentation i et år i tilfælde af en eventuel klagesag. (Jævnfør bekendtgørelse nr. 351, § 29, stk. 3)

Se forslag til noteringsskema som bilag til denne vejledning.

5.1. Prøveform B

Prøveform B adskiller sig fra prøveform A væsentligst, ved at forberedelsen foregår i den allersidste del af undervisningstiden. En anden markant forskel er, at eleven trækker et danskfagligt område som udgangspunkt for sin prøve, og derefter vælger han – i samråd med læreren – sit prøveoplæg. Mange af de danskfaglige forhold, som indgår i prøven, er identiske med prøveform A, men i forløbet, i lærerens tilrettelæggelse af prøven og i vurderingskriterierne er der markante forskelle, som lærer og censor må være opmærksom på.

5.1.1. Forløbet af prøven

1. Tilrettelæggelse af fordybelsesområder ud fra opgivelserne.
2. Lodtrækning mellem fordybelsesområder.
3. Forberedelsesperiode (10 lektioner), hvor eleven udvælger prøvestof og fordyber sig i sit valgte prøveoplæg. Dette foregår med læreren som vejleder.
4. Udformning og aflevering af synopse for den mundtlige prøve.
5. Mundtlig prøve og karaktergivning.

Selve den mundtlige prøve består i elevens præsentation af sit foregående arbejde med oplægget, oplæsning af et relevant tekststykke samt en efterfølgende samtale om fordybelsesområdet og relevant danskfagligt stof. Desuden er der et krav om at perspektivere fordybelsesområdet.

5.1.2. Fordybelsesområder

Med udgangspunkt i opgivelserne tilrettelægger læreren i samarbejde med eleverne et antal fordybelsesområder. Nedenfor gives eksempler på, hvordan fordybelsesområderne kan tilrettelægges. Når fordybelsesområderne er udvalgt og beskrevet, gives de en overskrift, og disse overskrifter er titlerne på lodtrækningsområderne. Denne udvælgelse og tilrettelæggelse foregår i de sidste dansklektioner før de skriftlige prøver, således at lodtrækningen og fordybelsesarbejdet kan finde sted umiddelbart efter de skriftlige prøver.

5.1.3. Lodtrækning

I overværelse af skolens leder eller dennes stedfortræder trækker eleverne lod mellem fordybelsesområderne. Fordybelsesområderne til lodtrækning skal alsidigt repræsentere det opgivne stof. Der skal som ved prøveform A være mindst fire områder at vælge imellem – også til den sidste elev. Fordybelsesområder kan gå igen én gang ved lodtrækningen.

Prøven er påbegyndt, når eleven har trukket et fordybelsesområde.

5.1.4. Tilrettelæggelse af fordybelsesområder – nogle eksempler

Den endelige tilrettelæggelse af fordybelsesområder kan foregå på flere måder, og den hænger sammen med den måde, man har arbejdet med faget på i den daglige undervisning. Udgangspunktet for fordybelsesområderne er altså den faglige tilrettelæggelse af årets danskundervisning – ud fra målene og læreplanen som helhed, ikke omvendt. Mulige udgangspunkter kan være:

Eksempel 1:

Der er i årets løb arbejdet med danskfaglige forløb ud fra for eksempel genrer, perioder, forfatter-skaber og temaer.

Disse forløbsoverskrifter beskrives med de danskfaglige aktiviteter og det bearbejdede stof og er grundlaget for fordybelsesområder.

<i>Forløb</i>	<i>Danskfaglige aktiviteter</i>	<i>Stofopgivelser</i>	<i>Elevens egne ideer til fordybelsesarbejde</i>
Romantikken	Litteraturhistorie om perioden Analyse og fortolkning af lyrik Kunsteventyr og historier Arbejde med sproglige virkemidler Oplæsning Genrekarakteristik Billedanalyse	<i>H.C. Andersen:</i> Den lille pige med svovlstikkerne Skyggen Det utroligste <i>Adam Oehlenschläger:</i> Guldhornene Der er et yndigt land <i>P.C. Skovsgaard:</i> Bøgeskov i Maj <i>J.Th. Lundbye:</i> Gåsetårnet i Vordingborg	<i>Andre H.C. Andersen tekster</i> <i>Andre tekster af Oehlenschläger</i> <i>Malerkunst fra Guldalderen</i> <i>Særlige sproglige forhold fra periodens tekster</i>

<i>Forløb</i>	<i>Danskfaglige aktiviteter</i>	<i>Stofopgivelser</i>	<i>Elevens egne ideer til fordybelsesarbejde</i>
I medierne	Avisens genrer Tv-mediet – fakta og fiktion Artikelanalyse Artikelskrivning Analyse af tv-programmer Mediernes magt	Robert i Erfuhr, <i>Jyllands-Posten</i> Motionisternes frontløber, <i>Jyllands-Posten</i> Boken slaktades för at bli film, <i>Göteborgs-Posten</i> Krøniken afsnit 8 DR Løkken amok – Dokumentaruds., TV2	<i>Avisartikler</i> <i>Tv-serie</i> <i>Avissproget ...</i> <i>Dokumentarudsendelser</i>

Måske deles eksemplet *I medierne* i to fordybelsesområder, som eventuelt kan have overskrifterne: *I medierne – levende medier* og *I medierne – skrevne medier*. Det giver flere muligheder for lodtrækningsområder, og det sikrer større bredde i prøveoplæggene ud fra opgivelserne.

Den højre spalte i skemaet – med ideer til fordybelse – er elevens egen. Her kan eleven i tilrettelæggelsesfasen notere ideer, som fremkommer ved drøftelsen af det bearbejdede stof. Det endelige prøveoplæg, som eleven vælger at arbejde med, skal godkendes af læreren, men ideerne er med til at hjælpe eleven i gang med undersøgelserne og afsøgningen af fordybelsesområdet.

Eksempel 2:

Der er i årets løb arbejdet dels med forløb, som skitseret ovenfor, dels med forløb, der alene indeholder enkelte eksemplariske tekster, for eksempel to digte af Michael Strunge, *Vædderen* af Cecil Bødker eller kortfilmen *Life is a Bitch*.

Ud fra oversigten over årets stof drøftes det med eleverne, hvilke fordybelsesområder det kan give afsæt for. Her kan flere forløb kombineres. Måske trækkes der en tematisk tråd mellem

Oehlenschläger og Strunge, måske er der en tråd mellem *Kroniken* og kortfilmen. Det vil så kunne give forskellige andre overskrifter til fordybelsesområderne:

Stof/opgivelser	Fordybelsesområde
Michael Strunge – <i>Drøn</i> Michael Strunge – <i>Helligt Helligt</i>	Lyrisk – Strunge

Stof /opgivelser	Fordybelsesområde
Adam Oehlenschläger – <i>Guldhornene</i> N.F.S. Grundtvig – <i>Til min Marie</i> Michael Strunge – <i>Drøn</i> Michael Strunge – <i>Helligt Helligt</i>	Lyrisk fra to tidsaldre

Eksempel 3:

Stof/opgivelser	Fordybelsesområde
Lyrisk Emil Årestrup: <i>På sneen</i> Tom Kristensen: <i>Henrettelsen</i> Tove Ditlevsen: <i>Der bor en ung pige</i> Michael Strunge: <i>Natmaskinen</i> Michael Strunge: <i>Disco</i>	Lyrisk – før 1870 Lyrisk – efter 1870

Stof/opgivelser	Fordybelsesområde
Science fiction <i>Minority Report</i> (film) Niels E. Nielsen: <i>Forbudne Æventyr</i> Ib Michael: <i>Surfer</i> <i>En mere effektiv skole</i> (artikel fra Samvirke)	Science fiction

Eksempel 4:

Ud fra årets stof tilrettelægges fordybelsesområderne. Eleverne kombinerer teksterne på forskellige måder og vælger deres prøveoplæg ud fra mange kriterier. Fordybelsesperioden fører dem ud i nye perspektiveringer.

Stof/opgivelser	Fordybelsesområde	Prøveoplæg valgt af eleven
<i>Legenden om juleroserne</i> (Selma Lagerlöf) <i>Hvad tror du selv!</i> (UNG 1. februar 2006) <i>Intet</i> (Janne Teller)	Tekster om tro	<i>NAT I ELECTRI-CITY 1979</i> (Michael Strunge)
<i>De rigtige mennesker</i> <i>H.C. Andersens land</i> (Benny Andersen)	Digte af Benny Andersen	<i>Svantes sorte vise</i> (Benny Andersen)
<i>Romeo og Julie</i> (Shakespeare)	Andre tekster af Shakespeare	<i>Macbeth</i> i uddrag af prosaudgave (Shakespeare/Leon Garfield)
<i>Erna ville have bifaldet det</i> (Mads Storgaard Jensen) <i>Romeo og Julie</i> (Shakespeare) <i>En landsbydegns dagbog</i> (St.St. Blicher) <i>Den lille havfrue</i> (H.C. Andersen) Karen Blixens forfatterskab DSB – Harry/Solvej/Bahnsen	Kærlighed og romantik	Uddrag af <i>En-to-tre NU!</i> (Jesper Wung-Sung)
Karen Blixen – dokumentarfilm <i>Den afrikanske farm</i> <i>De blå øjne</i> (Karen Blixen) Karen Blixens malerier	Karen Blixen	<i>Ringene</i> (Karen Blixen)
Karen Blixen – dokumentarfilm	Dokumentarfilm	<i>Ikke helt gik</i> fra TV2 (2 udvalgte klip)
<i>Chicken</i> (Hanne-Vibeke Holst) <i>Som englenerne flyver</i> (Naja Marie Aidt)	Moderne noveller	<i>Livet og kærligheden</i> (Niels Hav)

Det er den overordnede titel på fordybelsesområdet samt de tilhørende opgivelser, som eleverne er forpligtede over for, når de skal vælge deres prøveoplæg.

Der ligger et givtigt og fagligt danskarbejde i den proces, det er at drøfte og tilrettelægge disse fordybelsesområder. Det er her, man sikrer sig, at både bredden og dybden i faget er repræsenteret som afsæt for prøven, og det er her, eleverne kan være reelt medbestemmende og få fornemmelse af og overblik over mulighederne for at arbejde videre – for at udvide og forlænge de faglige forløb – når de har trukket deres fordybelsesområde og skal i gang med forberedelsen til prøven.

5.1.5. Forberedelsen til prøven

Lodtrækningen af fordybelsesområder finder sted umiddelbart efter de skriftlige prøver.

Tilrettelæggelsen af fordybelsesområderne bør foregå så sent på skoleåret som overhovedet muligt. Det er ikke hensigtsmæssigt, at der efterfølgende skal arbejdes med fagligt stof, som så ikke kan indgå i prøven.

Efter lodtrækningen gives eleverne 10 lektioner til fordybelsesarbejde på skolen. Her arbejder eleverne med deres område og den tekst/anden udtryksform, som skal være deres endelige prøveoplæg. Prøveoplægget er en tekst/anden udtryksform, som ikke er bearbejdet i undervisningen.

5.1.6. Vejledning

I perioden, hvor eleverne fordyber sig i det lodtrukne område og deres prøveoplæg (10 lektioner), fungerer læreren som vejleder. Det indebærer, at:

- læreren vejleder i udvælgelsen af prøvestof og i *analysetilgange* og synopseudformning
- læreren godkender elevens valg af prøveoplæg
- læreren ophører med at vejlede, når eleven afleverer sin synopse.

Der vejledes ikke i selve analysen og fortolkningen af tekster og andre udtryksformer og heller ikke i disponering af fremlæggelsepunkter til prøven.

Vejlederrollen er en kombination af den faglige sikring af prøvens validitet og den faglige sparring af eleverne.

Det indebærer, at man støtter og udfordrer eleven i afsøgningen af fordybelsesområdet og i udvælgelsesprocessen. Eleven søger selv og dansklæreren kan foreslå flere mulige tekster og andre udtryksformer, som eleven så undersøger og vælger blandt. Nogle elever kan her arbejde meget selvstændigt, mens andre skal have flere og mere præcise anvisninger. Der udveksles måske overvejelser over analysetilgange og perspektiveringsmuligheder undervejs.

Læreren støtter og vejleder *ikke* i den konkrete analyse og fortolkning, da dette jo er det stof, eleven prøves i, men det er læreren, der sikrer, at prøveoplægget er af passende sværhedsgrad og af passende omfang set i forhold til opgivelsernes alsidighed og bredde. Og det er læreren, der sikrer, at eleverne ikke kører ud ad en tangent, som er for svær, for let eller for perifer i forhold til niveauet for prøven.

Fordybelsesperioden (10 lektioner) kan ligge i de normale dansklektioner, men det vil som regel være bedre at lægge en del af perioden på en klassedag som dansk fagdag, fordi det giver mulighed for et mere sammenhængende arbejde med stoffet.

Hvis det er muligt, kan man holde et midtvejsmøde i klassen, hvor eleverne præsenterer, hvor de er i arbejdet. Mødet og præsentationen kan tjene som inspiration for andre elever og måske som afsæt for samarbejde.

Når fordybelsesperioden er afsluttet, og synopsen er afleveret, ophører vejledningen. Eleverne kan vælge at arbejde videre med deres oplæg på egen hånd frem mod selve prøven.

5.1.7. Prøveoplægget

Efter at lodtrækningen er gennemført, undersøger eleven, hvilke tekster og andre udtryksformer der kan arbejdes videre med i fordybelsesperioden. Har eleven eksempelvis trukket området Romanikken, læser han måske flere tekster af H.C. Andersen og/eller Oehlenschläger, han undersøger flere guldalderbilleder eller læser måske forskellige tekster med særligt fokus på periodens sproglige virkemidler.

Efter denne afsøgning af området vælger han sit prøveoplæg. Det skal være en tekst/anden udtryksform – som ikke er bearbejdet i undervisningen – af en længde/et omfang, som svarer til oplæggene ved prøveform A. Sproglige udtryk i prøveoplægget skal være på dansk. I prøveform B kan der være en tendens til, at prøveoplæggene bliver for lange. Længde og kompleksitet hænger selvfølgelig sammen, og der kan ikke gives et præcist tal for antal sider/antal minutter eller lignende. Men læreren må sikre, at der er rimelighed i omfanget, og bede eleven vælge et andet oplæg, hvis det første valg er for tyndt eller modsat – for omfangsrigt.

I fasen, hvor de forskellige fordybelsesområder afsøges, er et samarbejde med skolebibliotekarerne oplagt. Man kan på forhånd give dem en oversigt over klassens opgivelser og fordybelsesområder, så de er forberedte på elevernes spørgsmål og søgen.

I denne afsøgnings- og beslutningsproces må læreren vejlede eleven grundigt og inddrage principperne om undervisningsdifferentiering. Det oplæg, som eleven sammen med læreren beslutter sig for, må være tilstrækkeligt udfordrende, og det må harmonere med elevens færdigheder og kundskaber.

Hvis der for eksempel vælges en spillefilm eller en roman som fordybelsesområde, må det tydeligt præciseres, hvilket uddrag der er det endelige prøveoplæg og altså afsættet for den dybere analyse og den mundtlige prøve.

I enkelte tilfælde kan prøveoplægget være to tekster. For eksempel to digte, der modstilles, to artikler – fra forskellige aviser – om det samme emne, to malerier med samme tema. Men det skal stadigvæk være inden for et rimeligt omfang, og der skal være en særlig hensigt med sammenstillingen.

Prøveoplæg kan ikke være udfærdiget af eleven selv.

Eleven skal ved prøven læse et tekststykke op, der svarer til cirka en halv normalside. Dette tekststykke udvælges og begrundes af eleven, og oplæsningen kan ligge forskellige steder i den mundtlige prøve – hvor det falder naturligt i forhold til tekstarbejdet. Er elevens prøveoplæg en anden udtryksform, skal der vælges et tekststykke med relation til oplægget til oplæsning. Det kan være en anmeldelse af en film, biografiske oplysninger, tekstforlægget til en kortfilm, et digt eller lignende. Oplæsningsstykket kan ikke være udfærdiget af eleven selv.

5.1.8. Synopse – disposition for den mundtlige prøve

Som afslutning på fordybelsesperioden udarbejder eleven en synopse – en disposition for den mundtlige prøve. Det er denne synopse, som sammen med det valgte prøveoplæg og årets opgivelser danner grundlaget for den mundtlige prøve.

Synopsen skal være kort og i oversigtsform. Den bør normalt indeholde:

En forside med:

- Elevens navn og prøveniveau.
- Titel på fordybelsesområde.
- Præsentation af prøveoplægget og begrundelse for valget af dette (kort).

En side 2 med:

- Disposition for den mundtlige prøve.
- Præsentation af analyse og fortolkningspunkter.
- Præsentation af perspektiveringsområder.
- Angivelse af oplæsningsafsnittet.
- Kildefortegnelse over læste tekster og andre oplysninger, der er anvendt i fordybelsesarbejdet.

Synopsen må betragtes som en form for menukort. Det er her, lærer og censor skal kunne finde elevens tanker bag valg af prøveoplæg og valg af analysetilgange. Og man skal kunne læse, hvad man kan forvente, eleven vil fokusere på ved den mundtlige prøve. Det er altså ikke nok at indsætte en analysemodel for lyrik på side 2 og så mere eller mindre ureflekteret gennemgå disse punkter. Der må arbejdes med at præsentere den røde tråd, som er fundet i det konkrete fordybelsesarbejde med det valgte prøveoplæg.

Synopsen tjener som en fælles oversigt for elev, lærer og censor. Den er udelukkende af orienterende karakter, og den skal ikke indgå i den endelige vurdering.

Hver elev skal sørge for at mangfoldiggøre og samle prøveoplæg, synopse og oversigt over opgivelser i tre eksemplarer og at aflevere de to til læreren. Det ene eksemplar sendes til censor, som skal have det senest 14 dage før, prøven afholdes.

5.1.9. Samarbejdet mellem lærer og censor

Ved denne prøveform har censor ikke samme mulighed for at gøre sin indflydelse gældende før prøveafholdelsen, som det er tilfældet ved prøveform A. Det er altså her i særlig grad lærerens ansvar, at de valgte prøveoplæg er fagligt forsvarlige, og at omfanget og kompleksiteten er passende i forhold til opgivelserne, slutmål og prøveniveau.

Kontakten og drøftelserne mellem lærer og censor er også vigtig i denne prøveform, og det vil være hensigtsmæssigt, at læreren sender opgivelserne og oversigten over de udvalgte fordybelsesområder til lodtrækning til censor, så denne kan danne sig et overblik over de faglige områder og følge og kommentere indholdet og forløbet helt fra tilrettelæggelsesfasen. Efter modtagelsen af synopserne og prøveoplæggene kontakter censor læreren, og prøvens afholdelse drøftes.

Censor modtager prøveoplæg, synopser og opgivelser, senest 14 dage før prøven skal afholdes, og forbereder sig herudfra. Som nævnt tidligere skal synopsen kun tjene som afsæt for prøven – og ikke vurderes som en del af det mundtlige oplæg, men censor må gerne bruge synopsen som udgangspunkt for sine eventuelle spørgsmål til eleverne.

5.1.10. Prøveafholdelsen

Prøvetiden – inklusive votering og karaktergivning – er 25 minutter.

Ved selve prøven er der ikke forberedelsestid. Eleverne kommer direkte ind i prøvelokalet, og prøven er i gang. Den afsatte tid til prøven fordeles, således at eleven først kommer med en præsentation af sit arbejde med prøveoplægget. Denne præsentation bør vare cirka 10 minutter. Efter elevens præsentation fortsætter prøven som en dialog mellem elever, lærer og censor. Denne dialog kan dels være uddybende spørgsmål til prøveoplægget og perspektiveringsområderne, og dels til det danskfaglige stof, som fremgår af opgivelserne.

Eleverne må være gjort bekendt med, at de ikke har samtlige 25 minutter til rådighed til deres præsentation, men at mindst halvdelen af prøvetiden er afsat til dialogen om oplægget, perspektivering og danskfaglige områder fra opgivelserne. Hvis eleven ikke formår at anvende de første cirka 10 minutter til sin præsentation – eller hvis der køres ud ad en uklar tangent – må læreren gerne afbryde og søge at guide eleven på rette spor igen. Der må også gerne stilles opklarende spørgsmål undervejs.

Et af formålene med denne prøveform er, at eleven skal have mulighed for at fordybe sig grundigt i prøveoplægget. Denne fordybelse må også afspejle sig i elevens præsentation og i dialogen ved selve prøven. Derfor må eleven opfordres til ikke at bruge lang tid på at referere prøveoplæggets indhold. Et kort resume kan være en god indgang til analyse og fortolkning og hjælpe eleven i gang, men det må være klart, at alle kender indholdet, og at det er det væsentligste fra tekstarbejdet, der skal fokuseres på. Eleven har i princippet den første halvdel af prøvetiden til sin rådighed for præsentationen, men hvis læreren vurderer, at der er for mange om- og sideveje, må eleven opfordres til at koncentrere sig om det væsentligste i analysen.

Eleven kan til sin præsentation medbringe notater fra sit analytiske arbejde til støtte for sin fremlæggelse, for eksempel i stikordsform, men det bør understreges over for eleven, at det gælder om at være så fri som muligt af disse notater, og at en direkte oplæsning af dem vil være til mere skade end gavn.

5.1.11. Oplæsning

Oplæsningsstykket er valgt af eleven, som det er omtalt tidligere. Målet er, at eleven viser nogle af sine læsefærdigheder, at han fagligt begrundet sit valg af tekststykke, og at han viser en del af sin fortolkning af oplægget gennem oplæsningen. Vurderingen af oplæsningen indgår i den samlede helhedsvurdering af præstationen. Eleven kan selv tilrettelægge, hvornår i prøveforløbet han vil indlægge sin oplæsning.

5.1.12. Vurderingskriterier

Vurderingskriterierne ligner i overvejende grad kriterierne ved prøveform A, men den udvidede forberedelsestid og elevens mulighed for selv at vælge sit prøveoplæg indvirker på kravet til *fordybelse, indsigt og perspektivering*.

Der må altid foretages en samlet helhedsvurdering ud fra samtlige bedømmelseskriterier for både mundtlig fremstilling og tekstarbejde.

Vurderingskriterierne omfatter følgende områder:

- Indsigt i prøveoplæggets indhold og i sammenhængen med fordybelsesområdet
- Analyse og fortolkning ud fra iagttagelser i prøveoplægget
- Danskfaglige tilgange
- Perspektivering
- Vurdering
- Disponering af præsentationen
- Om sproget er forståeligt og klart
- Formulering og artikulation
- Samtalen om det faglige stof
- Oplæsning

I de vejledende karakterbeskrivelser er formuleret vurderingskriterier for henholdsvis fremragende (12), god (7) og tilstrækkeligt (02).

Vejledende karakterbeskrivelse, Folkeskolens afgangsprøve

Dansk, Prøveform B

Mundtlig, Bundne prøvfag

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Elevens præsentation viser stor indsigt i prøveoplæggets indhold – og i sammenhængen mellem oplæg og fordybelsesområde.</p> <p>Fortolkningen er særdeles velbegrunderet med analytiske iagttagelser og viser indsigt i sammenhængen mellem sprog, indhold og genre. De danskfaglige tilgange er velvalgte og velbegrunderede, og elevens vurdering af oplægget er yderst velbegrunderet.</p> <p>Perspektiveringen til danskfaglige områder fra opgivelserne og til andre tekster og udtryksformer begrunderes sikkert med forskellige faglige argumenter.</p> <p>Disponeringen af præsentationen er velvalgt, klar og meget hensigtsmæssig.</p> <p>Formulering og artikulation er klar og tydelig, og sproget er forståeligt og klart.</p> <p>Samtalen om det danskfaglige stof viser indsigt i faget, opmærksomhed og velovervejede svar.</p> <p>Oplæsningen er tydelig og velartikuleret med særligt blik for tekstens genre og indhold.</p> <p>Der kan forekomme få uvæsentlige mangler.</p>
7	God	<p>Elevens præsentation viser indsigt i hovedindholdet og dets væsentlige elementer. Der præsenteres en sammenhæng mellem prøveoplæg og fordybelsesområde.</p>

		<p>Analyse og fortolkning viser en god indsigt i sammenhængen mellem sprog, indhold og genre og begrundes med iagttagelser i oplægget. Brugen af danskfaglige tilgange er hensigtsmæssig, og elevens vurdering af oplægget er velbegrundet.</p> <p>Perspektiveringen til danskfaglige områder fra opgivelserne og til andre tekster og udtryksformer begrundes med faglige argumenter.</p> <p>Præsentationen er klart disponeret og begrundet.</p> <p>Formulering og artikulation er klar og tydelig, og sproget er forståeligt og i overvejende grad klart.</p> <p>Samtalen afspejler en rimelig færdighed i at lytte opmærksomt og i at indgå i en dialog om danskfagligt stof.</p> <p>Oplæsningen er klar og forståelig og med tilfredsstillende blik for tekstens genre og indhold. Der mangler sikkerhed i en del færdigheder.</p>
02	Tilstrækkelig	<p>Elevens præsentation viser i begrænset grad indsigt i hovedindholdet og dets væsentlige elementer. Sammenhængen til fordybelsesområdet er ikke klar.</p> <p>Analyse og fortolkning er usikker, og indsigten i sammenhængen mellem sprog, indhold og genre er mangelfuld.</p> <p>Brugen af danskfaglige tilgange er tilfældig og usikker, og elevens vurdering af oplægget er kort og uklart begrundet.</p> <p>Perspektiveringen til danskfaglige områder fra opgivelserne og til andre tekster og udtryksformer er mangelfuld og usikker.</p> <p>Præsentationen mangler disponering.</p>

De enkelte overvejelser i forbindelse med vurdering af tekstarbejde og mundtlig fremstilling er udfoldet under prøveform A. Der er som tidligere nævnt nogle skærpede krav ved prøveform B, begrundet ud fra den øgede forberedelsestid og elevens mulighed for at indhente oplysninger om sit prøveoplæg.

Her må der særligt lægges vægt på begrebet indsigt og på perspektiveringen til både opgivelser og danskfaglige forhold i øvrigt.

Den dybde og det overblik, som eleven demonstrerer i prøvesituationen, skal være mere omfattende end det, der kan forventes, hvis der har været 40 minutters forberedelsestid. Det er altså elevens

redegørelse for sammenhængen mellem prøveoplæg, fordybelsesområde, danskfagligt stof og de valgte analysetilgange, der må danne grundlaget for vurderingen af elevens tekstarbejde ved denne prøveform.

5.1.13. Votering og karaktergivning

Når prøvetiden er slut, går eleven ud af lokalet, og lærer og censor drøfter præstationen og giver en karakter. Som ved prøveform A skal censor gøre notater om elevens præstation og fremkomme med sit forslag til karakter først. Også læreren skal gøre notater. Notaterne danner udgangspunkt for voteringen. Både censors og lærers notater skal gemmes som dokumentation i ét år i tilfælde af en eventuel klagesag. (Jævnfør bekendtgørelse nr. 351, § 29, stk. 3). Se forslag til noteringsskema, som indgår som bilag til denne vejledning.

Når lærer og censor er enige om en karakter, kaldes eleven ind i prøvelokalet, hvor han modtager sin karakter sammen med en kort begrundelse.

Ved denne prøve, hvor eleven selv har udvalgt sit prøveoplæg og arbejdet længe med det, vil det opleves, at mange elever ønsker en grundig forklaring på præstation og karakter. Dette må man forsøge at imødekomme – dog uden at tidsplanen for prøveafholdelsen løber løbsk.

6. Folkeskolens 10.-klasse-prøve

Ved folkeskolens 10.-klasse-prøve kan eleven vælge at gå til prøve i skriftlig fremstilling og til prøve i mundtlig dansk. Eleven kan vælge begge prøver, en af prøverne eller ingen. Det er også muligt at kombinere 10.-klasse-prøven med dele af afgangsprøven. For eksempel kan eleven vælge at tage den skriftlige del på afgangsniveau og den mundtlige del på 10.-klasse-niveau.

Dette fremgår af Bekendtgørelse nr. 752 af 30. juni 2006, punkt 13, bilag 1, punkt 1.5, hvor det hedder: "Hvis prøven i et fag består af både en mundtlig del og en skriftlig del, kan de enkelte dele af prøven afsluttes hver for sig."

Som grundlag for elevers valg af prøveniveau må de rådgives omhyggeligt og herunder blandt andet gøres opmærksom på de væsentligt større krav ved 10.-klasse-prøven samt på krav i de ungdomsuddannelser, de skal videre til.

6.1. Skriftlig fremstilling

Grundlaget for prøverne i skriftlig fremstilling er de fleste af slutmålene fra Det skrevne sprog – skrive:

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- skrive forståeligt, klart og varieret i en form, der passer til situationen
- udtrykke fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden i en sammenhængende og disponeret form
- styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst
- anvende og forholde sig til korrekt sprog, retstavning og tegnsætning i egne og andres tekster
- anvende layout, så tekst og billeder understøtter kommunikationen
- skrive en læselig, personlig, rytmisk håndskrift med passende hastighed og skrive på computer med hensigtsmæssig skriveteknik
- indgå i dialog om egne og andres skriftlige fremstillinger
- fastholde det væsentlige af det, de læser, hører og ser.

Men også slutmål fra de øvrige CKF-områder indgår som grundlag for udformning af prøveoplæg og for vurderingen.

Ud over slutmålene vil også udvalgte trinmål fra 5. forløb indgå i prøvetilrettelæggelsen.

6.1.1. Praktiske forhold i forbindelse med prøven

Der må anvendes både ordbøger i papirform og elektroniske ordbøger, der er tilgængelige på computeren.

Til besvarelsen af opgaven i skriftlig fremstilling gives der fire timer. Besvarelsen kan udfærdiges i hånden eller på computer. Ved brug af computer må der anvendes tekstbehandling med stavekontrol.

Der må ikke være adgang til internettet, og eleverne må ikke hente tekster eller billeder fra andre mapper og filer på computeren. De computere, som benyttes, skal under prøvens forløb være uden adgang til kommunikation med andre. Det er dog muligt at benytte elektroniske ordbøger (fx online-ordbøger), hvis skolen kan sikre, at der er en isoleret adgang til disse materialer. Det er ved brug af såvel elektroniske ordbøger, herunder onlineordbøger, en forudsætning, at eleverne ved nedbrud af deres computer har adgang til en trykt ordbog.

Computeren giver eleverne mulighed for at redigere hurtigt og præcist i deres tekst, og det er denne skrivesituation, de fleste elever vil komme til at opleve i videregående uddannelser og i fremtidige job. Det anbefales, at alle elever anvender computeren – både i det daglige arbejde og i prøvesituationen.

Ud over ordbøger, computer og skriveredskaber må der ikke benyttes hjælpemidler ved prøven i dansk, skriftlig fremstilling.

6.1.2. Prøvernes form

Oplæggene til prøverne i skriftlig fremstilling er udformet i et opgavesæt med normalt seks opgaver. Til hver opgave er der en overskrift og en opgaveformulering og som regel en tekst og/eller en illustration. Overskriften er ofte kun en indgang til emnet, mens det er opgaveformuleringen under overskriften, der er afgørende for, hvordan besvarelsen skal udformes. Overskriften tjener imidlertid som identifikation af opgaven, og den skal derfor også benyttes som overskrift til besvarelsen. Hvis der i opgaven ligger en opfordring til/et krav om en yderligere overskrift eller titel, for eksempel en rubrik til en artikel eller en titel til en novelle, skrives begge dele som indgang til besvarelsen.

Ved mange opgaver vil der være en tekst og/eller et billede, som eleverne skal benytte til deres besvarelser på en nærmere angivet måde. I nogle tilfælde skal tekst eller billede blot fungere som inspiration og eventuelt eksempel for besvarelsen. Undertiden er der intet særligt tekst- eller billedoplæg, og eleverne skal da skrive direkte ud fra opgaveformuleringens ordlyd.

En del opgaveformuleringer er todelte. Eksempelvis kan en opgave omfatte krav om et resume og en vurdering eller om en billedbeskrivelse og en historie ud fra billedet. En sådan opgave kan være formuleret således, at den udtrykkeligt kræver en besvarelse i to adskilte dele. Hvis dette ikke er tilfældet, kan eleven vælge at besvare opgaven i to helt selvstændige dele eller som en sammenhængende helhed.

Ved nogle opgaver på FS10-niveau kan der være valgmulighed mellem to opgaver inden for det samme emne. Det vil da fremgå, at eleven skal vælge mellem for eksempel opgave a og opgave b. Det står tydeligt på forsiden af prøveoplæggene, at eleven skal vælge *en* af opgaverne. Alligevel sker det undertiden, at elever besvarer to eller flere af sættets opgaver, og det giver en usikkerhed ved vurderingen. Censor skal her vurdere den besvarelse, som ligger først ved afleveringen, og eleven kan ikke forvente at få ekstra point for at have løst flere opgaver.

De fleste opgaveformuleringer indeholder et krav om at skrive besvarelsen i en bestemt genre. Enten er genren præciseret, eller også bliver eleven opfordret til at vælge selv – eventuelt blandt nogle givne muligheder. Der kan også forekomme opgaver, hvor der implicit i opgaveformuleringen ligger, at eleven selv bestemmer sin skrivegenre. Fra undervisningen må eleverne være fortrolige med de forskellige genrer, som de kan møde både i hverdagen og i prøvesituationen.

I selve formen er opgavesættene til folkeskolens afgangsprøve og 10.-klasse-prøven ens, men ved 10.-klasse-prøven er der som regel mere tekst. Tekstoplæggene er længere og mere komplekse, og opgaverne lægger op til besvarelser på forskellige niveauer, hvorfor også nogle af opgaverne vil bestå af to valgmuligheder. Oplægget er det samme, men opgaveformuleringerne lægger op til besvarelser med forskelligt fokus og måske i forskellige genrer.

6.1.3. Vejledning af eleverne inden prøven

Eleverne bør inden prøven kende de retningslinjer, der fremgår af prøvebekendtgørelsen og denne vejledning. Eleverne bør have kendskab til prøveformen og prøvesættenes sædvanlige udformning. Desuden skal eleverne kende vurderingskriterierne og grundlaget for karaktergivningen.

Et alsidigt arbejde med skriftlig fremstilling på grundlag af de centrale kundskabs- og færdighedsområder, slutmål, trinmål, læseplan og undervisningsvejledning vil normalt have givet eleverne tilstrækkelig baggrund for at kunne besvare prøveopgaverne. Specielt kan en procesorienteret skriveundervisning og et grundigt genrearbejde have givet eleverne metoder til at forholde sig til en tekst og se muligheder for redigering og forbedring af den, som de bør benytte sig af, når de arbejder med deres egen tekst i prøvesituationen.

6.1.4. Vurdering af besvarelserne

Efter at prøven er afholdt, kan Skolestyrelsen, hvis det er nødvendigt, udsende en speciel rettevejledning om forhold i opgavesættet, der kræver særlig hensyntagen ved vurdering af besvarelserne. En eventuel speciel rettevejledning vil blive lagt på Skolestyrelsens hjemmeside, www.skolestyrelsen.dk, Folkeskolens afsluttende prøver, 10-12 dage efter prøvens afholdelse.

Ved skriftlig fremstilling gives en karakter for besvarelsen og en karakter for orden.

Karakteren for besvarelsen fastsættes på grundlag af en **helhedsvurdering** af besvarelsens form og indhold, dog således at hovedvægten lægges på den sproglige udtryksfærdighed. Denne helhedsvurdering foretages, ved at man sammenholder besvarelsen med de enkelte områder i vurderingskriterierne og så efterfølgende afvejer og giver en samlet vurdering.

Karaktergivning

Eleverne vurderes efter 7-trins-skalaen, der omfatter følgende karakterer:

- 12 Fremragende
- 10 Fortrinligt
- 7 Godt
- 4 Jævnt
- 02 Tilstrækkeligt
- 00 Utilstrækkeligt
- 3 Helt uacceptabelt

Karaktergivningen skal ske på grundlag af de faglige krav og mål, der er opstillet for den enkelte prøve (absolut karaktergivning). Se i øvrigt [Bekendtgørelse nr. 262 af 20. marts 2007 om karakter-skala og anden bedømmelse](#).

Følgende kriterier lægges til grund for vurderingen af besvarelserne:

Om besvarelsen som helhed er central i forhold til opgaveformuleringen

- Genrebevidstheden
- Om sproget er sikkert og varieret
- Sikkerhed i retskrivning og tegnsætning
- Indholdets fylde og vægt
- Disponering af besvarelsen

Dansk, Skriftlig fremstilling

10.-klasse-prøven

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	Besvarelsen som helhed viser stort overblik og er central og yderst velskrevet i forhold til opgavekrav. Genrebevidstheden er meget tydelig og sikker. Sproget er meget sikkert og varieret og med brug af velvalgte udtryk og sikker syntaks. Retsskrivning og tegnsætning er meget sikker. Indholdet er fyldigt og vægtigt, og disponeringen er særdeles hensigtsmæssig og viser indsigt i både indhold og genre. Der kan forekomme få uvæsentlige fejl og mangler.
7	God	Besvarelsen som helhed er klar og central i forhold til opgavekrav. Genrebevidstheden er klar. Sproget er klart og nogenlunde varieret. Retsskrivning, tegnsætning og syntaks er rimelig sikker. Indholdet er forholdsvis fyldigt, og besvarelsen er veldisponeret i forhold til den genre, der skrives i. Der forekommer en del fejl og mangler.
02	Tilstrækkelig	Besvarelsen som helhed er acceptabelt dækkende i forhold til opgavekrav. Genrebevidstheden er usikker. Sproget er forståeligt, men med en del usikkerhed i stavning, tegnsætning og syntaks. Indholdet er acceptabelt, men ikke fyldigt. Disponeringen er uklar og tilfældig. Besvarelsen har væsentlige fejl og mangler.

6.1.5. Uddybning af vurderingskriterier

I helhedsvurderingen af en besvarelse i skriftlig fremstilling indgår en vurdering af delområder som indhold, fylde, genrebevidsthed, sprog, disponering osv., og afgørende for besvarelsens kvalitet er den helhed og sammenhæng, eleven har formået at skabe i sin besvarelse ved at kombinere opgaveformuleringens krav med sine skriftlige færdigheder og personlige, men indbyrdes afhængige valg. For at en besvarelse kan vise overblik og vurderes som sikker og varieret, må man forvente, at for eksempel besvarelsens enkeltdele skaber en klar linje, at delbeskrivelser tilsammen giver en sammenhængende helhed, og at eventuelle mellemrubrikker er dækkende for indholdet.

Udtrykket *misforstået besvarelse* eksisterer ikke. Ud fra helhedsvurderingens forskellige delelementer må det vurderes, i hvilket omfang eleven har besvaret den stillede opgave. Selv om indholdet er skævt i forhold til opgaveformuleringens fokus, kan der være elementer i for eksempel den sproglige del, som eleven skal honoreres for. Det vil dog i alle tilfælde være belastende for den samlede vurdering, at der mangler væsentlige elementer i helheden!

En besvarelse, der kun besvarer den ene del af en todelt opgaveformulering, kan ikke siges at være dækkende i forhold til opgaveformuleringen, og entydige krav, for eksempel om en bestemt genre eller en bestemt adressat, skal være opfyldt, for at den samlede helhed er til stede.

I skriftlig fremstilling bør det verbale, skriftlige udtryk altid have overvægt og udgøre det væsentlige vurderingsgrundlag, men i vurderingen af besvarelsen som helhed indgår også eventuelle illustrationer. Det kan for eksempel være diagrammer, informative og beskrivende tegninger, billeder, der underbygger en histories stemning, eller blot små vignetter, der markerer fremstillingens dele og struktur. I forbindelse med skrivning på computer må det frarådes eleverne at benytte tekstbehandlingsprogrammets ret stereotype tegninger som illustrationer.

Eleverne kan anvende den grafiske form som et udtryksmiddel i deres besvarelser. Her kan der være tale om at sætte teksten i spalter, et bevidst valg af skrifttype eller skift mellem forskellige skrifttyper eller en særlig opstilling af teksten i tilknytning til indholdet. Også dette er udtryksmidler i skriftlig fremstilling og må tages i betragtning ved vurderingen af både indhold og orden.

Endelig må man være opmærksom på, at personlige og velvalgte brud på de sædvanlige normer for skriftlig fremstilling – for eksempel grammatiske, stavemæssige og grafiske effekter – kan være bevidste og styrede af en klar hensigt. I sådanne tilfælde kan normbrud netop være udtryk for stor formel sikkerhed.

Om besvarelsen som helhed er central i forhold til opgaveformuleringen

Skriftlig fremstilling er ikke nogen selvstændig genre med særlige regler og normer. Tværtimod tilstræbes det, at opgaveformuleringen lægger op til en skrivesituation, der er så autentisk som mulig, og det er denne situation, besvarelsens form skal vurderes i forhold til. I reglen kræver opgaveformuleringen et bestemt fokus i besvarelsen, oftest også en bestemt genre, modtager osv. Normalt indgår disse krav i den meddelelsessituation, som næsten altid eksplícit eller implicit er indeholdt i opgaveformuleringen. I prøvesituationen betyder det, at eleverne må *forestille* sig den meddelelsessituation, de skriver i. Og for at en besvarelse kan siges at være nogenlunde central i forhold til opgaveformuleringen, må den være udformet, som om den var et svar på en tilsvarende opgave “i det virkelige liv”.

En tilfredsstillende besvarelse er en besvarelse, som en "virkelig" opgavestiller – eller læser med tilsvarende forventninger – ville være tilfreds med.

Elever bliver naturligvis ikke journalister eller essayister på fire timer, men ved i undervisningen at være blevet forberedt på de forskellige genrers krav og konventioner har de en ramme med sig, som de så ud fra det givne emne og den givne opgaveformulering skal fylde ud.

Det kan ikke trække ned i bedømmelsen, hvis der er anlagt særlige synsvinkler eller tilføjet materiale i naturlig forlængelse af opgaven, blot proportionerne er rimelige, således at hovedvægten er lagt på selve besvarelsen. Både når dette er tilfældet, og når eleven har besvaret to opgaveformuleringer i en sammenhængende helhed, bør det i besvarelsen tydeligt fremgå, hvad der er elevens svar på konkrete opgaveformuleringer.

En besvarelse, der ikke blot er i overensstemmelse med opgaveformuleringen, men hvor genvalg og indhold er præcise og væsentlige i forhold til opgaveformuleringen, for eksempel også i forhold til en specificeret adressat, må vurderes som *centrale* i forhold til opgaveformuleringen.

Genrebevidstheden

Opgavernes eksplicite eller implicite formulering af genrekrav danner en væsentlig ramme for besvarelsens udformning. Hvis kravet er at skrive en novelle, skal besvarelsen skrives, så man kan genkende en novelles karakteristika med for eksempel et anslag, et kort handlingsforløb, et enkelt eller få temaer, få hovedpersoner etc. Hvis opgaven er et debatindlæg til en avis, skal problemstillingen være tydelig, og der skal være argumenter for afsenderens meninger og holdninger. Hvis opgaven lyder på at skrive forskellige dagbogsoptegnelser, skal der være angivelse af tid og sted – og også den grafiske udformning skal signalere dagbog.

Ud fra de gængse genrekarakteristika må det vurderes, om eleven besvarer opgaven, så genrebevidstheden fremstår tydelig og sikker, som det er kendetegnende for den fremragende besvarelse.

Elever bliver naturligvis hverken journalister eller essayister på treenhalv time, men ved i undervisningen at være blevet forberedt på de forskellige genrers krav og karakteristika har eleverne en ramme med sig, som de så ud fra det givne emne og den givne opgaveformulering skal fylde ud.

Om sproget er sikkert og varieret

Et *sikkert* sprog er tilpasset meddelelsessituationen med hensyn til ordvalg, syntaks og abstraktionsniveau, (blandt andet forholdet mellem almene betragtninger og eksempler), ligesom det viser sikker beherskelse af gældende regler for sprogrigtighed, herunder også regler for retskrivning og tegnsætning.

Et *varieret* sprog er ikke blot forståeligt og klart, det styrer uden om det stereotype, ensformige og unuancerede. Der er variation i såvel ordvalg som syntaks. Derved bliver det ofte mere personligt og selvstændigt og et bedre og mere præcist redskab til at udtrykke fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden i såvel fiktive som ikke-fiktive genrer.

Sikkerhed i retskrivning og tegnsætning

Ved 10.-klasse-prøven indgår *formelle sproglige forhold* i vurderingen af besvarelsen. Eleverne skal vise, at de kan anvende et sikkert, varieret og korrekt sprog – herunder *retskrivning og tegnsætning*.

Forskellige typer af stavfejl må vurderes forskelligt.

I nogle besvarelser kan stavningen være så usikker, at indholdet – alene på grund af retskrivningsfejl – er vanskeligt eller umuligt at forstå selv efter flere gennemlæsninger, for eksempel *“Min mor ryer ned i en kæmpe ravene og forsviner mellem brogger og klippe avgrøder”*.

Nogle stavfejl kan gå ud over besvarelsens klarhed. Dette kan gælde stavfejl, der medfører, at betydningsgrænser overskrides som for eksempel for/får, ligge/lægge, og fejl, der viser mangelfuld beherskelse af det danske sprogs bøjningssystem, for eksempel -ene/-ende, r-fejl, synes/syntes.

En besvarelse, der er præget af stavfejl, må vurderes som *sprogligt usikker*. Enkeltstående stavfejl for eksempel i fremmedord bør derimod tillægges mindre betydning.

I skriftlig fremstilling vil det også være belastende for vurderingen, hvis der er anvendt mange *talesprogs vendinger*. I en tid med megen kortfattet kommunikation via for eksempel sms og e-mails forledes eleverne til tider til at skrive med stor inspiration fra det talte sprog og med sætninger, hvor for eksempel subjektet er udeladt. Dette kan i enkelte replikker og i afgrænsede passager være et særligt virkemiddel, men som samlet sprogligt udtryk er det ikke hensigtsmæssigt i skriftsproget og vil være belastende for vurderingen af det skriftsproglige udtryk.

Med hensyn til *afsnitsinddeling og tegnsætning* gælder det, at mangelfuld brug af *nyt afsnit og punktum* altid er meget belastende for overskueligheden og dermed forståelsen. Det gælder også, når eleven undlader at sætte spørgsmålstegn efter spørgsmål eller at være konsekvent i markering af replikker.

Eleverne kan i deres besvarelser vælge at skrive med eller uden startkomma jævnfør reglerne, som de er formuleret af Dansk Sprognævn i *Retskrivningsordbogen* (se eksempler under afsnittet om prøven i *læsning og retskrivning*). Hvad enten eleverne vælger at skrive med eller uden startkomma, skal deres valg være konsekvent, og det gælder under alle omstændigheder, at fejlagtigt anbragte kommaer, der opdeler sætninger, således at de bliver meningsløse eller får en åbenlyst anden betydning end tilsigtet, må betegnes som usikre. Omvendt kan manglende kommaer undertiden skabe forvirring og tvetydighed ved ikke at markere de enkelte leds tilhørsforhold. I begge tilfælde må kommafejl anses for belastende for forståelsen og dermed vurderingen.

Uhensigtsmæssig og tilfældig brug af kommaer og andre tegn i øvrigt svækker under alle omstændigheder besvarelsens klarhed.

Uanset hvilke kommaregler der følges, kan *enkelte* kommafejl ikke have væsentlig betydning for vurderingen, men tæller naturligvis forskelligt, alt efter hvor på karakterskalaen man befinder sig, jævnfør uddybningen af de enkelte karakterer.

Andre formelle fejl, der kan svække en besvarelses klarhed, er for eksempel ubegrundet vekslen mellem verbernes tempusformer, forkert eller overdreven anvendelse af særlige begreber og fremmedord og uklart og uhensigtsmæssigt skift i synsvinkel.

Indholdets fylde og vægt

Ved prøverne i skriftlig fremstilling skal eleverne kunne give udtryk for fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden. Det vil sige, at disse elementer bør indgå i besvarelsene i forskellige kombinationer og i forskelligt omfang afhængigt af opgaveformuleringens krav.

Man må være opmærksom på, at det ikke er korrektheden, værdien eller sandheden af elevernes fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden, men fremstillingen, formidlingen og argumentationsformen, der skal bedømmes. Ved analyse- og fortolkningsopgaver må besvarelsen ganske vist være tydeligt forankret i oplægget, og eksempler og henvisninger må være præcise og begrundede, men det er sikkerheden i den skriftlige fremstilling som helhed og ikke den faglige metode alene, der er afgørende for, om besvarelsen kan betragtes som central.

Indsigt i stoffet vises, ved at eleven i sin besvarelse ikke blot omtaler oplæggets emne og form kort, men i højere grad viser fordybelse, undren, overblik og viden – i forhold til emnet. Måske diskuterer eleven forskellige forhold om emnet, eller viser – i en fiktionsopgave – særlig genrebevidsthed og sikkerhed i anvendelse af fiktionens virkemidler.

Om en besvarelses indhold kan vurderes som fyldigt og vægtigt, afhænger blandt andet af, i hvilket omfang den inddrager forskellige aspekter ved emnet eller detaljer i et handlingsforløb. Fylde og vægt er således *ikke* et spørgsmål om antallet af ord, men i nok så høj grad om en fyldestgørende, nuanceret og varieret belysning af emnet, og om en formidling der er i overensstemmelse med de karakteristiske træk for den genre, eleven skriver i.

Ved opgaver, hvor der foreligger et oplæg, for eksempel en artikel, der skal kommenteres, er det en svækkelse af besvarelsen, hvis væsentlige sider af oplægget ikke indgår i besvarelsen.

Disponering af besvarelsen

Disponeringen må være i harmoni med genrekrav, opgaveformulering og indhold. Den må underbygge hensigten, overblikket og den røde tråd i den aktuelle besvarelse i forhold til den stillede opgave. Dispositionen skal ikke fremgå eksplicit, men være integreret i den form, eleven vælger til sin besvarelse.

Uanset genre gælder det, at en god besvarelse bærer præg af overvejelser over, hvad der skal præsenteres, og i hvilken rækkefølge det skal formuleres. En usammenhængende og tilfældig ophobning af ideer og udsagn vil være belastende for vurderingen. Gennem en velovervejet tilrettelæggelse og en indsigt i genreens karakteristika kan eleven vise overblik over sit stof og udtrykke en samlende ide eller hensigt med besvarelsen.

I de tilfælde, hvor opgaveformuleringen er todelt, er det uden betydning for vurderingen, om eleven har valgt at skrive sin besvarelse som en sammenhængende helhed eller i to adskilte dele, medmindre det klart er formuleret, at besvarelsen skal todeles.

En formulering, der kræver en tydelig todeling af besvarelsen, kan for eksempel lyde:

Giv din fortolkning af billedet.

Skriv derefter en novelle, som billedet skal kunne være en illustration til.

Sammenfattende skal kravet om helhedsvurdering endnu en gang understreges. De forskellige dele af vurderingskriterierne skal vægtes – både enkeltvis og samlet. Og mangler ved et enkelt af kriterierne kan ikke alene diskvalificere en besvarelse.

6.1.6. Specielt om fiktion

I prøvekravene er det blandt andet formuleret, at eleverne skal kunne give udtryk for fantasi og følelser, og der er næsten altid mindst en opgave i prøvesættene i skriftlig fremstilling, der fordrer, at der skrives i den fiktive genre (for eksempel en novelle, en fortælling eller et eventyr).

Fiktive historier har imidlertid også deres særlige funktionelle og kvalitetsmæssige egenskaber, ligesom der er funktioner, de er mindre anvendelige til. En *historie* er derfor ikke et dækkende genrevalg i forhold til enhver opgaveformulering.

Historier er traditionelt kendetegnet ved at være fiktion. Derfor åbner genren naturligvis rige muligheder for fantasien. Her kan man forestille sig verdener og skæbner uden forpligtelser over for den faktiske virkelighed, man kan formulere sine ønskedrømme, man kan skabe sin egen drømmeverden, og man kan gennemleve handlinger, spænding og eventyr, som er umulige i hverdagen.

I almindelighed er *fiktion* derimod uegnet til besvarelse af opgaver, der på en eller anden måde refererer til en objektiv sandhed, også selv om den vurderes subjektivt. Det gælder redegørelser, beskrivelser, fremstillinger af sagforhold, argumentation, kommentarer med mere.

En *historie* er et uhensigtsmæssigt genrevalg, når eleven skal gøre rede for sine personlige tanker og forestillinger i forbindelse med et givet oplæg.

I undervisningen frem mod prøven må eleverne lære at læse og vurdere de krav, der er formuleret i opgaven. Og hvis genrekravet er ikke-fiktion, for eksempel debatindlæg, artikel, kommentar eller brev, så kan det ikke besvares med en fiktiv historie.

Men udtrykket *historie* har efterhånden fået en bredere betydning – og bruges også om nogle af avisens tekster. En journalist kan opsnuse en *god historie*. Denne bredde i opfattelsen af udtrykket må eleverne kende til og være i stand til at forholde sig til.

Oplæggene til fiktionsskrivning kan variere. De kan tage udgangspunkt i et billede, en del af en tekst, et udsagn, eller de kan have form af en meddigtning- eller videreskrivningsopgave.

For at være nogenlunde dækkende i forhold til opgaveformuleringen må oplægget indgå med en vis vægt i besvarelsen. For eksempel må personer, miljø, stemning og budskab i et billede også spille en rolle – eller bedre endnu: være væsentlige elementer – i for eksempel novellen eller eventyret, eller besvarelsen må tage højde for både indholdsmæssige og kompositoriske forhold, for eksempel fortæller, synsvinkel eller flashback, i et tekstoplæg.

I nogle opgaver kræves der en bestemt synsvinkel eller fortæller. Sådanne krav må naturligvis være overholdt. I andre tilfælde må eleven selv vælge, og det må betragtes som en kvalitet ved en besva-

relse, hvis fortæller og synsvinkel er velvalgte og hensigtsmæssige i forhold til indhold og form. Også forholdet mellem fremstillingsformer kan have betydning, og det bør indgå i vurderingen, om der veksles relevant mellem situation, beretning og beskrivelse.

Når en fiktionstekst skal bedømmes, er der som ved alle andre besvarelser tale om en *helhedsvurdering*: I hvor høj grad er historien værd at læse? Har den en indre sammenhæng og et forløb, der fører fremad, eventuelt ved at være bygget op mod et klimaks? Eller er den en usikker samling af tilfældige og usammenhængende episoder og løse indfald?

Humor, ironi og satire kan være store kvaliteter ved en fiktiv historie, men en pjattet og plat historie er utilfredsstillende. Nogle elever ynder lange dialoger – desværre ofte med et indhold, der kunne refereres i en enkelt sætning, hvis det overhovedet fortjente et referat. I gode historier er der som regel foretaget bevidste valg mellem referat og direkte, indirekte eller måske dækket gengivelse af tale og tanke.

Layout og orden

Eleverne kan vælge at udfærdige deres besvarelse på computer eller i hånden. Vælger eleverne at skrive deres besvarelse på computer, må der anvendes tekstbehandlingsprogrammer, men ikke særlige layoutprogrammer som for eksempel Publisher og PowerPoint, og der må heller ikke være adgang til internet og fælles databaser. Der må benyttes elektroniske ordbøger og grammatik- og stavekontrol. De computere, som benyttes, skal under prøvens forløb være uden adgang til kommunikation med andre. Det er dog muligt at benytte elektroniske ordbøger (fx onlineordbøger), hvis skolen kan sikre, at der er en isoleret adgang til disse materialer. Det er ved brug af såvel elektroniske ordbøger, herunder onlineordbøger, en forudsætning, at eleverne ved nedbrud af deres computer har adgang til en trykt ordbog.

For prøverne i skriftlig fremstilling gives en selvstændig karakter for orden.

For begge typer af besvarelser – håndskrevne og computerskrevne – gælder, at karakteren for orden fastsættes ud fra en vurdering af helhedsindtrykket af besvarelsens opsætning, læsbarhed, kommunikationsværdi og eventuelle rettelser. Overordnet skal besvarelsen vise overensstemmelse mellem form og indhold.

Besvarelse skrevet på computer

Som udgangspunkt for bedømmelsen kan man gå ud fra, at eleven har udarbejdet sin besvarelse på en computer med tekstbehandlingsprogrammets standardopsætning – altså den opsætning som for eksempel Word leveres med. Til en standardopsætning er der fastlagt spaltebredde til brødteksten, skrifttype, skriftstørrelse og linjefastand, således at der er et harmonisk forhold mellem margin og klumme.

Der gives ikke standardiserede eksempler på besvarelser, som giver en bestemt karakter, og orden må vurderes i det enkelte tilfælde i forhold til den stillede opgave og besvarelsens indhold og form. Det kan ofte virke således, at det er lettere at få en høj ordenskarakter i forbindelse med ikke-fiktive tekster, men også i de fiktive tekster kan der arbejdes meget bevidst med layoutet, for eksempel via særlige valg af skrifttyper, fremhævelser, brødtekstens bredde og overskriftens udformning.

Eleverne må have kendskab til, at forskellige genrer og teksttyper stiller forskellige krav til layout. Derfor må man i undervisningen arbejde med overblik over og bevidsthed om, hvordan forlag, aviser med flere fra “den virkelige verden” opsætter forskellige typer tekster. Det kan virke som inspiration til at afvige fra computerens standardopsætning og udforme et særligt layout.

Nogle elever skriver med halvanden linjeafstand, fordi de er vant til, at læreren så nemmere kan skrive rettelser. Dette kan svække tekstens sammenhængskraft og må derfor frarådes, med mindre noget helt specielt i tekstens indhold gør det relevant.

**Dansk, Orden, Computer
Skriftlig, Bundne prøfefag**

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Teksten er skrevet med harmonisk højrekant. Der anvendes orddeling ved linjeskift. Overskriften er harmonisk i forhold til teksten, og der er balance mellem højde og bredde i teksten.</p> <p>Afsnit markeres konsekvent. Skrifttypen er valgt, tegn anvendes korrekt, og mellemrum anvendes korrekt i forbindelse med tegn. Der er meget bevidst arbejdet med layout – særligt i forhold til den genre, der skrives i. Der kan være enkelte steder med uvæsentlige fejl.</p>
7	God	<p>Teksten er skrevet med harmonisk højrekant. Der anvendes orddeling ved linjeskift. Overskriften er harmonisk, og der er balance mellem højde og bredde i teksten.</p> <p>Afsnit markeres nogenlunde konsekvent. Skrifttypen er valgt og mellemrum anvendes korrekt i forbindelse med tegn. Der mangler bevidst arbejde med layout i forhold til den genre, der skrives i. Der forekommer en del fejl.</p>
02	Tilstrækkelig	<p>Teksten er skrevet så det lige netop kan accepteres, men uden særlig bevidsthed om genrens krav.</p> <p>Der kan mangle harmonisk højrekant. Der anvendes ikke orddeling ved linjeskift. Overskriften kan være uharmonisk, og der kan være ubalance mellem højde og bredde i teksten. Afsnit markeres ikke konsekvent. Skrifttypen er ikke altid valgt, og mellemrum anvendes ofte forkert i forbindelse med tegn. Der mangler arbejde med layout i forhold til den genre, der skrives i. Der forekommer væsentlige fejl.</p>

Dansk, Orden, Håndskrift
Skriftlig, Bundne prøfefag

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Teksten er skrevet, så de enkelte ord kan læses uafhængigt af hinanden. Skriften, herunder bogstavformer og skriftens størrelse og hældning, er ensartet og meget harmonisk.</p> <p>Der er ingen eller kun ganske få rettelser.</p> <p>Afsnitsinddelingen er konsekvent, tydelig og hensigtsmæssig, og overskrifter og titler er særligt fremhævede. Venstremargin og linjeudfyldning er konsekvent.</p> <p>Der er meget bevidst arbejdet med opsætning og skrift.</p> <p>Der kan være enkelte steder med uvæsentlige fejl.</p>
7	God	<p>Teksten er skrevet, så de enkelte ord kan læses uafhængigt af hinanden. Skriften, herunder bogstavformer og skriftens størrelse og hældning, er nogenlunde ensartet og harmonisk.</p> <p>Antallet af rettelser er begrænset og rettelserne entydige. Der er ikke overdreven brug af rettelak.</p> <p>Afsnitsinddelingen er rimelig tydelig, og overskrifter og titler er fremhævede. Venstremargin og linjeudfyldning er nogenlunde konsekvent.</p> <p>Der forekommer en del fejl.</p>
02	Tilstrækkelig	<p>Teksten er skrevet, så de enkelte ord som regel kan læses uafhængigt af hinanden.</p> <p>Skriften – herunder bogstavformer og skriftens størrelse og hældning – er uharmonisk.</p> <p>Der er mange utydelige og uhensigtsmæssige rettelser, for eksempel med rettelak.</p> <p>Afsnitsinddelingen mangler eller er usikker, og overskrifter og titler er ikke klart markerede.</p> <p>Venstremargin og linjeudfyldning er ikke konsekvent.</p> <p>Der forekommer væsentlige fejl.</p>

6.2. Prøven i mundtlig dansk

Grundlaget for prøven i mundtlig dansk er blandt andet følgende mål fra slutmålene.

Det skrevne sprog – læse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- læse sikkert og hurtigt med forståelse og indlevelse
- bruge forskellige læsemåder, der er afpasset læseformål, genre og medie
- fastholde det væsentlige af det læste i mundtlig og skriftlig form
- forholde sig åbent og analytisk til tekster fra forskelligartede medier
- opnå og vise indsigt i forskelligartede teksters og teksttypers egenart og virkemidler.

Sprog, litteratur og kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- gøre rede for sproget som handlemulighed og anvende det i en form, der passer til situationen
- tilegne sig kundskaber om sprog og sprogbrug, blandt andet bevidsthed og viden om sprogformer, om sproglig stil og korrekthed samt om sprogets virkemidler, funktion og opbygning
- have indsigt i sprog, teksters og forskelligartede mediers æstetik og gøre rede for samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation
- tilegne sig kundskaber om dansk litterær og kulturel tradition og udvikling
- gøre rede for og vurdere etiske, æstetiske og historiske aspekter i tekster og andre udtryksformer
- fortolke, vurdere og perspektivere ældre og nyere dansk og udenlandsk litteratur samt sagprosa og andre udtryksformer på baggrund af såvel umiddelbar oplevelse som analytisk fordybelse
- gøre rede for litterære genrer, fremstillingsformer, fortælleknikker og virkemidler og anvende dem i en form, der passer til situationen
- tilegne sig kundskaber om trykte og elektroniske medier, billedkunst, film og drama og udtryksformernes sprog og æstetik.

Også dele af trinmålene for 5. forløb – 10. klasse indgår i tilrettelæggelsen af prøvens indhold og form.

6.2.1. Tekstopgivelser

Tekstopgivelserne danner grundlag for både den indholdsmæssige og den praktiske tilrettelæggelse af prøverne. De skal være tilgængelige for eleverne, og de skal tilsendes censor. På Skolestyrelsens forlangende kan de indhentes fra skolerne.

Tekstopgivelserne i dansk danner forbindelsen mellem årets undervisning og prøven. De er udtryk for, hvilke stofområder der er arbejdet med i undervisningen. De er grundlaget for valget og tilrettelæggelsen af prøveoplæg og skal være med til at sikre, at eleverne har en baggrund for arbejdet med disse, og de udgør en fælles reference for samtalen ved prøven.

Til 10.-klasse-prøven (FS10) skal opgivelserne omfatte 80-100 normalsider af kortere tekster, bestående af et bredt udvalg af ældre og nyere skønlitterære tekster og forskellige sagtekster.

Desuden opgives der tre større fiktive værker, hvoraf mindst et skal være en dansk roman. Foruden teksterne opgives der inden for andre udtryksformer eksempler på anden fiktion, for eksempel kortfilm, kunstbillede eller tegneserie og eksempler på anden ikke-fiktion, for eksempel tv-reklame, pressefoto eller hjemmeside.

I 10. klasse må tekstopgivelserne kun indeholde stof, som eleverne har arbejdet med inden for samme skoleår, som prøven afvikles.

På oversigten til tekstopgivelser skal der oplyses normalsidetallet ved hver enkelt af de kortere tekster, der desuden skal nævnes med forfatter, titel (eller anden identifikation) og kilde. Ved andre udtryksformer og større fiktive værker skal der ikke opgives normalsidetallet.

Opgivelserne skal være alsidigt sammensat – altså omfatte flere forskellige genrer og emner inden for både litteratur, sagprosa og andre udtryksformer og repræsentere flere perioder. Der skal være flere eksempler på de andre udtryksformer – både inden for fiktion og ikke-fiktion. Ved den mundtlige prøve vurderes elevernes færdighed i at arbejde som læsere og modtagere af litteratur og andre tekster og udtryksformer, som andre har skabt. Derfor må opgivelserne ikke indeholde stof, som eleverne selv har produceret.

Når både lærer og censor skal sikre sig, at tekstopgivelser og prøveoplæg opfylder kravene, er det en god idé at anvende nedenstående oversigt som inspiration og rettesnor i valget af stof til danskundervisningen. Det skal dog understreges, at oversigten ikke er udtømmende, idet der hele tiden kommer nye genrekombinationer til.

Opgivelser og prøveoplæg	Fiktion	Ikke-fiktion
<p>Tekster</p> <p>Til FS10 opgives 80–100 normalsider og tre større fiktive værker.</p> <p>Mindst et (FS10) af de større fiktive værker skal være en dansk roman.</p> <p>De andre fiktive værker kan være: drama, spillefilm, hørespil, tegneseriealbum, original novellesamling, original digtsamling m.m.</p> <p>En normalside består af 1300 bogstaver.</p>	<p>Ældre og nyere litteratur Poesi, prosa og eventuelt drama, for eksempel:</p> <p>Roman Novelle Drama Digt Essay Kortprosa Manuskript Eventyr</p>	<p>Sagprosa Fra aviser, tidsskrifter etc., for eksempel:</p> <p>Artikel Avisleder Læserbrev Kronik Voxpop Annonce Fagbogsuddrag Essay</p>
<p>Andre udtryksformer</p>	<p>Anden fiktion end litteratur, for eksempel:</p> <p>Spillefilm Novellefilm Kortfilm Musikvideo Tegnefilm Tegneserie Kunstabillede Teater Tv-dramatik Hørespil Computerspil</p>	<p>Andet sagstof end sagtekster, for eksempel:</p> <p>Reklame (trykt) Tv-reklame Nyhedsudsendelse Dokumentarprogram Interview Radiomontage Informationsudsendelse Sportsprogram Pressefoto Internetside</p>

Både ældre litteratur og samtidslitteratur skal indgå. Ældre litteratur regnes fra før 1870, og samtidslitteratur karakteriseres som litteratur fra elevernes egen levetid.

Se også Fælles Mål, Undervisningsvejledningen, hvor disse ting er uddybet.

De større fiktive værker vil oftest være romaner – mindst ét af dem skal være en dansk roman – men også et drama, et hørespil, en større tegneserie eller en film kan anses for at være et større fiktivt værk. En original novelle- eller digtsamling (for eksempel Kim Fupz Aakesons *Dyrekredsen*) er i reglen tænkt som en helhed af forfatteren selv. De er derfor selvstændige værker, som kan opgives som større fiktive værker i modsætning til antologier (for eksempel *City, Noveller om unge i storbyen*), der er sammensat af tekster fra forskellige værker. Også nogle biografier, rejseskildringer og essaysamlinger rummer så mange skønlitterære træk, at de vil kunne godkendes som større fiktive værker. Om et værk kan kaldes et større fiktivt værk må i det hele taget bero på et skøn, der bygger på en vurdering af arbejdet med værket, af værkets indhold og af dets kompleksitet og omfang.

Ifølge bekendtgørelsen skal opgivelserne – både de kortere tekster og de større fiktive værker – fortrinsvis være af dansk eller anden nordisk oprindelse. Udenlandsk litteratur i oversættelse kan medtages i begrænset omfang. Svenske og norske tekster, som har indgået i klassens arbejde, må gerne opgives, men det er ikke noget krav.

I princippet er tekstopgivelserne individuelle, men af praktiske grunde vil opgivelserne som regel for størstedelens vedkommende være fælles for hele klassen. Enkelte elevers eller gruppers individuelle opgivelser noteres særskilt på oversigten eller på et bilag til denne. Når eleverne er sat ind i reglerne for prøverne, kan de i vidt omfang være medbestemmende ved sammensætningen af tekstopgivelserne, og de skal gøres bekendt med dem, ved at der uddeles kopier til klassen.

Det skal bemærkes, at det er skolelederen, som skal underskrive blanketten med tekstopgivelser og altså har det formelle ansvar for, at opgivelserne – både hvad angår indhold og omfang – er i overensstemmelse med forskrifterne.

6.2.2. Dansk litteraturs kanon

I Fælles Mål, slutmålene for dansk, står dansk litteraturs kanon beskrevet.

Fra august 2007 skal alle elever i undervisningen have mødt værker af forfatterne på den fælles kanon, og det vil være naturligt, at forskellige eksempler på værker herfra er repræsenteret i opgivelserne og dermed også i prøveoplæggene.

Nedenstående oversigt præsenterer såvel forfatterne på den fælles kanon som anbefalingerne til henholdsvis folkeskolen og de gymnasiale uddannelser.

Tillæg til folkeskolen	Den fælles kanon	Tillæg til de gymnasiale uddannelser
Danske folkeeventyr Johan Herman Wessel B.S. Ingemann Chr. Winther Jeppe Aakjær Thøger Larsen H.C. Branner Egon Mathiesen Halfdan Rasmussen Tove Ditlevsen Benny Andersen Cecil Bødker Ole Lund Kirkegaard	Folkeviser Ludvig Holberg Adam Oehlenschläger N.F.S. Grundtvig St. St. Blicher H.C. Andersen Herman Bang Henrik Pontoppidan Johannes V. Jensen Martin Andersen Nexø Tom Kristensen Karen Blixen Martin A. Hansen Peter Seeberg Klaus Rifbjerg	Sagaer Thomas Kingo H.A. Brorson Johannes Ewald Emil Aarestrup Søren Kierkegaard Henrik Ibsen J.P. Jacobsen Sophus Claussen Hans Kirk Villy Sørensen Inger Christensen

6.2.3. Prøveoplæg

Prøven tager udgangspunkt i et oplæg, der er ukendt for eleven. Til FS10 kan der anvendes oplæg, der er vanskeligere, for eksempel ved at have et højere abstraktionsniveau end opgaverne til FSA. Af større betydning er dog kravene til elevernes behandling af opgavestoffet på de to niveauer. Mange – måske de fleste – opgaver til FSA vil også kunne anvendes til FS10 og der behandles på et højere niveau. Derimod kan nogle opgaver være egnede til FS10, men for vanskelige til FSA.

Oplæggene til den mundtlige prøve skal alsidigt repræsentere samtlige områder inden for det opgivne stof, både de kortere tekster, de større værker og de andre udtryksformer. Det enkelte prøveoplæg er en tekst eller et eksempel på en anden udtryksform. Det skal have sammenhæng med opgivelserne og være ukendt for eleven. Det vil sige, at de krav, bekendtgørelsen stiller til opgivelserne, i realiteten også gælder for udvælgelsen af prøveoplæggene. Desuden skal det enkelte oplæg være udformet således, at flere af fagets områder kan inddrages. Antallet af oplæg skal imidlertid være så stort, at også den sidste elev har fire muligheder at vælge imellem ved lodtrækningen. Det er tilladt at gentage opgaver én gang, og det er under alle omstændigheder bedre at gentage en god opgave end at medtage en mindre god.

Ved valget af prøveoplæg er det vigtigt at tage i betragtning, i hvilken sammenhæng de enkelte opgivelser er indgået i årets arbejde. Har en del af opgivelserne været læst i forbindelse med et temaarbejde, må relationen mellem prøveoplæg og disse opgivelser naturligvis være tematisk. Har der været arbejdet med et forfatterskab, hentes oplægget fra dette. Oplægget kan være karakteristisk for en periode eller genre, der har været lagt særlig vægt på i årets løb. På baggrund af et grundigt arbejde med billedmediet vil et enkelt velvalgt billede kunne give rigeligt stof til samtalen ved prøven. Og har man i undervisningen arbejdet med – og opgivet – film, må der også blandt prøveoplæggene være filmklip, en kortfilm eller lignende.

Prøveoplæg skal på den ene side være relativt nemme at gå til også for den svage elev, men på den anden side skal de også indeholde noget for den dygtige elev at arbejde med og demonstrere sine færdigheder på. Når prøveoplæg er valgt udelukkende ud fra en tematisk sammenhæng med opgivelserne, ses det ofte, at samtalen under prøven hovedsagelig kommer til at dreje sig om holdninger og refereren af fakta. Uanset om oplægget er fiktion eller sagprosa eller andet faktastof, må der imidlertid lægges vægt på et egentligt tekstarbejde ved prøverne i dansk. Eleven skal således altid kunne dokumentere sine udsagn ved at henvise til præcise steder i teksten.

Et oplæg må ikke omfatte mere end én tekst, ét billede, én reklame, én lydoptagelse, én video eller lignende. Prøvebekendtgørelsen giver ikke mulighed for at lade et prøveoplæg være en sammenstilling af to eller flere materialer.

I alle oplæg, som indeholder tekst, skal sproglige udtryk være på dansk. Selv om tekstopgivelserne omfatter svenske og norske tekster, må svensk og norsk således undgås i prøvetekster, og for eksempel reklamer og musikvideoer med engelsk tekst må ikke anvendes. Enkelte ord på et fremmed sprog kan forekomme, men man bør i så fald sikre sig, at den elev, som trækker den pågældende opgave, forstår disse ord. I den daglige undervisning kan det være fint at anvende for eksempel engelske reklamer, fordi de ofte er af høj kvalitet, da de er fremstillet ud fra et langt højere budget end de danske. I prøvesituationen skal de dog undgås for at stille den enkelte elev bedst muligt. Sproglige forhold kan gå tabt, fordi nuancer i sproget ofte ikke lader sig oversætte. Tekster, som indeholder danske dialekter, kan være meget vanskelige for eleverne at læse og bør kun anvendes som prøvetekster, hvis dialekttekster direkte har været et emne i årets undervisning.

Arbejdet med andre udtryksformer omfatter levende billeder, for eksempel reklamespots, musikvideoer, kortfilm og spillefilm samt lydband, for eksempel med radiomontage eller hørespil. Når man har arbejdet grundigt med billed- og lydmedierne, deres virkemidler, deres forskellige muligheder og begrænsninger i forhold til den skrevne tekst og brugt dem i opgivelserne, må levende billeder og lyd også indgå i prøveoplæggene, for at opgivelserne er alsidigt dækket.

I endnu højere grad end ved skrevne tekster skal man være opmærksom på, at sådanne prøveoplæg ikke må være for lange. Eleven skal have mulighed for at se eller høre oplægget igennem flere gange og for at gøre endnu fyldigere notater end ved tekstoplæg. Dels kan han ikke som ved tekstoplægget notere og understrege direkte, dels har han ikke oplægget liggende foran sig til fastholdelse og dokumentation i prøvesituationen. Endelig er selve teknikken med frem- og tilbagespoling på både video og båndoptager mere tidskrævende end at bladere i papirer. Oplæg på dvd gør arbejdet nemmere.

Bruges der som oplæg udvalgte sekvenser fra for eksempel en spillefilm, kan læreren have skrevet en kort tekst, eksempelvis i resumeform, som leder frem mod eller forbinder de udvalgte klip. Denne tekst sendes til censor sammen med dvd, lyd- eller videobånd samt de øvrige prøveoplæg. Det vil være naturligt, at eleven i prøvesituationen viser udvalgte klip som dokumentation i sin fremlæggelse.

6.2.4. Optegnelser og ordbog

Ifølge Bekendtgørelsen må eleverne medbringe optegnelser til brug i forberedelsestiden. Ved optegnelser forstås elevernes egne notater og optegnelser fra det daglige arbejde og notater, som er blevet uddelt til eleverne under arbejdet i klassen. Elevernes egne optegnelser er normalt håndskrevne eller eventuelt skrevet rent på computer, men en gruppes fælles notater fra et gruppearbejde kan foreligge som kopier til de enkelte gruppe-medlemmer.

Optegnelserne kan være notater fra tavlen og efter mundtligt arbejde i klassen. De kan være fremstillet under eget arbejde med en tekst og under forberedelsen hjemme. Og endelig kan de være korte citater – men ikke lange afskrifter – af bøger, der er benyttet under arbejdet. De kan dreje sig om de læste tekster, være korte litteraturhistoriske eller biografiske notater eller omhandle tekst-analytiske begreber og metoder.

Optegnelserne skal først og fremmest være lette at overskue for eleven, og de bør derfor have et ret beskedent omfang. Det må godt være genreak eller lignende, som er udleveret af læreren, og som eleven så efterfølgende har anvendt som værktøj og eventuelt også gjort yderligere notater på. Eleven skal selv have udvalgt optegnelserne – måske ved at notere dem i sin logbog/læselog, ellers har han alt for svært ved at anvende dem på de 40 minutter, hvor det altså er prøveoplægget, der er i centrum.

Optegnelser er *ikke* store samlede kompendier om en genre, et forfatterskab, en periode etc. eller kopierede analysemodeller fra diverse lærebøger, og det er ikke læste tekster/andre udtryksformer med noter i.

Eleverne må advares mod at medbringe så mange optegnelser, at eleverne ikke kan overskue dem. Det væsentlige ved prøven er ikke at opremse fakta fra medbragte optegnelser, men at demonstrere færdigheder i arbejdet med det ukendte oplæg. Af samme grund må en analyse, der lader metoden afhænge af tekstens karakter, vurderes højere end en slavisk gennemgang efter en på forhånd fastlagt og måske medbragt analysemodel.

Ved forberedelsen er det endvidere tilladt for eleverne at anvende ordbøger med ordforklaringer, for eksempel Nudansk Ordbog. Eleverne må medbringe og anvende de ordbøger, eleverne mener, at de kan få brug for, men skolen er kun forpligtet til at sørge for, at der er eksemplarer til rådighed af de ordbøger, klassen normalt bruger.

Ved selve prøven må eleverne kun benytte de notater, de har taget under forberedelsen.

Se også: <http://www.emu.dk/gsk/fag/dan/fagkonsulenter/optegnelser.html>

6.2.5. Prøvesituationen

Eleven må have mulighed for at begynde med en samlet fremlæggelse af hele sit forberedte stof. Enhver afbrydelse af fremlæggelsen eller anfægtelse af iagttagelsernes rigtighed vil ødelægge elevens disposition og redegørelse for sin forståelse af teksten. I starten bør lærer og censor derfor lade eleven tale og blot notere sig, hvad de senere ønsker uddybet og forklaret i samtalen.

Efter elevens fremlæggelse af sit forberedte stof fortsætter prøven normalt som en samtale mellem elev, lærer og censor. Denne samtale føres fortsat på elevens præmisser, og det er læreren, der leder samtalen.

Til eksaminationen inklusive karakterfastsættelsen afsættes der 20 minutter.

Når lærer og censor mener, at de har tilstrækkeligt grundlag til at vurdere elevens præstation, afsluttes prøven, uanset om hele tiden er brugt. Det er dog vigtigt, at eleven selv oplever, at han har fået sagt det, han ville. Derimod er der ingen grund til at bore i forhold, som tydeligvis ligger eleven fjernt, eller bruge lang tid på at fiske efter bestemte faglige betegnelser. Det væsentlige er, at eleverne kan gøre relevante iagttagelser i deres prøveoplæg og anvende disse i deres analyse, fortolkning og perspektivering.

Bedømmelse af elevernes præstationer

Karakteren for en præstation ved den mundtlige del af prøven gives på grundlag af en **helhedsvurdering** af elevens færdighed i tekstarbejde og mundtlig fremstilling.

Vurderingskriterierne for mundtlig dansk omfatter:

- Indsigt i prøveoplægget
- Analyse og fortolkning ud fra iagttagelser i prøveoplægget
- Brug af danskfaglige tilgange
- Perspektivering
- Vurdering
- Disponering af den mundtlige fremstilling
- Om sproget er forståeligt og klart
- Formulering og artikulation
- Samtalen om det faglige stof.

**Dansk, Mundtlig
10.-klasse-prøven**

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Der er en tydelig og overbevisende indsigt i prøveoplægget.</p> <p>Fortolkningen er særdeles velbegrunderet ud fra præcise og analytiske iagttagelser i oplægget. Brug af danskfaglige tilgange er meget sikker og bærer præg af selvstændighed og overblik.</p> <p>Perspektivering er velargumenteret og viser indsigt i mange danskfaglige områder. Elevens vurdering af oplægget er yderst velbegrunderet.</p> <p>Fremstillingen er veldisponeret, og formulering og artikulation er klar og tydelig.</p> <p>Sproget er forståeligt og klart. Samtalen bærer præg af opmærksomhed og velovervejede svar. Der kan forekomme få uvæsentlige mangler.</p>
7	God	<p>Indsigten i prøveoplægget er klar, og fortolkningen begrundes forholdsvis sikkert med analytiske iagttagelser af sprog, indhold og genre.</p> <p>Brugen af danskfaglige tilgange er forholdsvis sikker.</p> <p>Præstationen omfatter en rimeligt velbegrunderet perspektivering, og elevens vurdering af oplægget er velbegrunderet.</p> <p>Fremstillingen er hensigtsmæssigt disponeret, og formulering og artikulation er klar og tydelig.</p> <p>Sproget er forståeligt og rimeligt klart. Samtalen afspejler færdighed i at lytte opmærksomt.</p> <p>Der forekommer en del mangler.</p>
02	Tilstrækkelig	<p>Indsigten i prøveoplægget og dets væsentlige elementer er netop acceptabel. Analyse og fortolkning er usikker og blikket for sammenhæng mellem sprog, indhold og genre er mangelfuldt.</p> <p>Anvendelsen af danskfaglige tilgange er tilfældig og usikker.</p> <p>Perspektivering er mangelfuld og savner overblik, og elevens vurdering af oplægget er kort og uden begrundelse.</p> <p>Fremstillingen mangler disponering, og formulering og artikulation kan være uklar og utydelig.</p> <p>Sproget er til en vis grad forståeligt og klart.</p> <p>Samtalen foregår mest ved, at eleven svarer kort på stillede spørgsmål.</p> <p>Der forekommer væsentlige mangler i danskfaglige færdigheder.</p>

6.2.6. Mundtlig fremstilling

Prøven i mundtlig fremstilling kan betragtes som en samtalsituation om et fagligt emne. I denne situation er det elevens opgave at formidle sin opfattelse til lærer og censor. Hvor godt dette lykkes, afhænger i vid udstrækning af elevens færdighed i at disponere sin redegørelse, i at artikulere og formulere sig klart og tydeligt og i at vælge et sprog, der passer til emnet og situationen og præcist udtrykker elevens opfattelse og hensigt. Men det afhænger også af elevens evne til at gå konstruktivt ind i en dialog, lytte til samtalepartnerne og forholde sig til det, de siger. Derfor må eleven have mulighed for både at give en længere, sammenhængende fremstilling uden at blive afbrudt og at indgå i en samtale med lærer og censor med udgangspunkt i redegørelsen.

Selve arbejdet med prøveoplægget har eleven udført i forberedelsestiden. I prøvesamtalen skal han altså ikke foretage sine undersøgelser. Derimod skal han gøre rede for den opfattelse og forståelse af prøveoplægget, han er nået frem til, og han har mulighed for at disponere sin fremlæggelse. Ved 10.-klasse-prøven må elevens redegørelse være veldisponeret i forhold til sit sigte, for eksempel således at den tydeliggør og understøtter hans fortolkning af opgavematerialet og fremdrager de væsentlige dele af det tekstarbejde, der er udført i forberedelsestiden.

Censor og lærer skal helt elementært umiddelbart kunne forstå, hvad eleven siger. Det stiller krav til både formulering og artikulation hos eleven. Dette er normalt ikke et spørgsmål om regionale eller sociale udtalevariationer. Hvis en elevs dialekt giver forståelsesproblemer for lærer eller censor, må eleven kunne slå over i en udtale, der er nærmere rigsdansk, men lydvarianter som for eksempel "flade a'er" eller "hårde d'er" (for eksempel i "smidig") betyder i sig selv kun lidt for forståeligheden. Derimod må det være et krav, at eleverne kan tale i et tempo og med en styrke og tydelighed, der fremmer kommunikationen. Særligt dygtige elever vil for eksempel ved oplæsning af tekstuddrag kunne demonstrere deres sans for sprogets klang og rytme og gennem den sproglige frasering vise deres forståelse af teksten.

For at være sikkert, varieret og præcist må sproget først og fremmest være nogenlunde korrekt, men det er vigtigt at være opmærksom på, at et vist mål af fejlformuleringer og selvrettelser er karakteristiske for talesproget og kan være udtryk for elevens eftertænksomhed og forståelse af samtalsfunktion. En fremstilling præget af vage og upræcise ord og vendinger og anden sproglig tomgang må under alle omstændigheder bedømmes som utilfredsstillende, og ved FS10 er det et krav, at eleven behersker et nogenlunde varieret og præcist sprog. Det vil sige, at eleven skal kunne tilpasse sproget efter opgaven og situationen og både gennem ordvalget og den sproglige opbygning give tydeligt udtryk for sine analytiske iagttagelser, tanker og konklusioner.

En forudsætning for en vellykket samtale er samtalepartnernes færdighed i at lytte til hinanden. Eleven må derfor i prøvesamtalen vise, at han kan lytte ved at forholde sig åbent til det, censor og lærer siger, for eksempel ved at svare relevant på deres spørgsmål og kommentere deres udsagn. Det er vigtigt, at eleven kan udtrykke og forsvare sine egne meninger og holdninger, men det må vurderes lige så højt, hvis eleven kan indgå i en drøftelse af forhold i prøveoplægget og tage stilling til lærerens eller censors argumenter.

6.2.7. Tekstarbejde

Eleven skal først og fremmest vise, at han kan arbejde fornuftigt med oplægget. Baggrunden herfor er tekstopgivelserne og årets arbejde, som eleven må inddrage som sammenligningsgrundlag og perspektiveringsmulighed. Det er derfor vigtigt, at prøvespørgsmålene udarbejdes med en sådan sam-

menhæng for øje, ligesom det er vigtigt, at de virkelig giver eleven mulighed for bevidst tekstarbejde.

På FS10-niveau skal eleven vise indsigt i hovedindholdet og dets væsentlige elementer. Dette kræver, at eleverne kommer dybere ned i teksterne på FS10-niveau end på FSA-niveau.

Grundlaget for en fortolkning er forståelse og indsigt i oplæggets umiddelbare indhold og eventuelle handling. Eleven kan for eksempel demonstrere sin forståelse og indsigt i oplægget gennem en redegørelse for tekstens forløb og struktur, og denne redegørelse kan eventuelt føre frem til en bestemmelse af tekstens tema, idé og hensigt. I fremlæggelsen heraf kan der indgå et referat, men det er ikke noget krav, og en gengivelse af indholdet må under ingen omstændigheder tage uforholdsmæssig lang tid, sådan at præstationen kommer til at mangle et eller flere af de øvrige elementer. Det gode referat er kendetegnet ved, at eleven har foretaget en bevidst udvælgelse af det væsentlige.

Ved vurderingen af oplægget må eleven gøre rede for og begrunde sin holdning til det. Eleven kan også foretage en sammenligning mellem oplæggets værdier og sin egen opfattelse eller diskutere udtryksmæssige og formelle kvaliteter. Det, der bedømmes, er elevens måde at arbejde med oplægget på, herunder argumentation og dokumentation, ikke hans egne holdninger eller normer.

Ved FS10 er det et krav, at eleven viser færdighed i perspektivering. Dette krav gælder elevens evne til at se oplægget i en større sammenhæng. Det kan være i forhold til tekstopgivelserne. Denne forbindelse mellem opgivelser og prøvetekst kan være meget forskellig fra situation til situation. En tematisk sammenhæng er nok mest almindelig, men der kan også være tale om en prøvetekst fra en periode, som klassen har arbejdet med, en tekst af en genre, man har gennemarbejdet systematisk (for eksempel eventyr), eller der kan være tale om et oplæg, som stammer fra et forfatterskab, som man har gennemanalyseret i klassen, og hvor eleven for eksempel kan trække paralleller til person- eller miljøskildringer.

Men selv om det er et krav, at prøveoplæggene skal have sammenhæng med opgivelserne, er det ikke et krav, at eleven bruger dem i sin perspektivering. De er blot en af mange muligheder, der blandt andet også omfatter elevens egen læsning, film han har set, egne oplevelser og erfaringer, hans eget syn på tilværelsen. Blot er det op til eleven at gøre rede for sammenhængen med valgte eksempler og paralleller i en rimelig argumentation.

Det er vigtigt, at perspektiveringen ikke bare indskrænker sig til "det er ligesom i den roman, vi læste i klassen". Eleven må også kunne påvise ligheder og forskelle. Bedre bliver præstationen, hvis eleven kan argumentere for centrale sammenhænge mellem oplægget og sammenligningsgrundlaget og uddrage konklusioner af sine sammenligninger.

Ved FS10 indgår der et krav om fortolkning af oplægget. At fortolke vil sige at udlægge, hvad man mener en tekst, en film, en reklame osv. udtrykker. Det vil sige, at det rækker ud over den rene forståelse. Fortolkningen bygger på elevens arbejde med og præsentation af samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation.

Hverken elevens forståelse/indsigt, vurdering, perspektivering eller fortolkning skal nødvendigvis stemme overens med lærerens eller censors, men uanset om dette er tilfældet eller ej, må eleven være i stand til at begrunde sine meninger ud fra analytiske iagttagelser i oplægget. Og netop begrundelsernes kvalitet, deres skarpsindighed, holdbarhed og sammenhæng er en væsentlig faktor i vurderingen af præstationens kvalitet. Ved 10.-klasse-prøven kræves bevidste og systematiske, analy-

tiske iagttagelser. I middelområdet kan sådanne iagttagelser være ret mekaniske eller instrumentelle; højere må det naturligvis vurderes, hvis de også viser indføling i og sans for det specielle i oplægget.

I det hele taget må den fylde, eleven giver sin læsning og oplevelse af oplægget, vægtes højt i vurderingen af præstationen. Heri kan elevens meddigtning spille en væsentlig rolle. Denne meddigtning må naturligvis være rimeligt forankret i træk i oplægget. En helt fri fabulering ud ad en tangent eller en læsning, der blot er en bekræftelse af faste forestillinger og klicheer uden blik for oplæggets nuancer, forringer normalt præstationen, mens en udfyldning af tekstens "tomme pladser", der både hviler på iagttagelser i oplægget og bidrager til tolkningen af det – og dermed kan være en del af et solidt analytisk arbejde – kan være noget af det, der karakteriserer en udmærket præstation.

Det er vigtigt, at det analytiske arbejde ikke fastlåses i en model, som presses ned over ethvert oplæg. Dels er det vanskeligt for eleven at have tilstrækkeligt overblik over de mange forskellige analysemodeller, som vil være nødvendige for at dække mange genrer, dels giver sådanne skemaer ofte præstationen et formaliseret, ufrit og uselvstændigt præg med mange opremsninger, fordi eleven i sin iver for at gøre arbejdet så godt som muligt ønsker at få alle punkter på listen med. Ved at følge modellens punkter slavisk demonstrerer eleven netop ikke, om han er i stand til selvstændigt at disponere sit stof og til at skelne væsentligt fra uvæsentligt.

Analysemodeller kan være en støtte for den svage elev i undervisningen, men i prøvesammenhængen bør alle elever lære at bruge modellerne selektivt. Alt for ofte fører brug af skemaer med sig, at eleven fokuserer på de træk i oplægget, som ikke passer ind i modellen, i stedet for de træk, som er markante ved netop det oplæg, han arbejder med.

Den elev, der arbejder bevidst analytisk, vil snarere undersøge og fremhæve væsentlige elementer i teksten med en vis systematik, for eksempel bestemme teksttype, kommunikationssituation, demonstrere sprogiagttagelse og anvende andre analysebegreber til forskellige typer af oplæg, tekst, faste billeder, film osv.

Eleven bør være udstyret med begreber til for eksempel sproglig analyse og billedanalyse; men det tjener intet formål, at han blot remser op af forskellige fagudtryk, uden at eksemplerne reelt bruges til andet end blot konstateringer. For eksempel er det uinteressant, at en elev kan lokalisere jamber i forhold til trokæer eller kan finde rimmønstre, gentagelser og metaforer, hvis han ikke samtidig kan se og dokumentere, hvilken betydning de pågældende versfødder eller virkemidler har for forståelsen og fortolkningen af digtet.

Tilsvarende kan nævnes forskellige litterære analysebegreber, for eksempel i forbindelse med bestemmelse af fortællersynsvinkel. Ofte kan elever konstatere, at en tekst har indresyn eller jegfortæller, men de bruger ikke konstateringen til en vurdering af, hvordan valget af synsvinkel påvirker teksten.

Også analysebegreber inden for billedmediet må bruges funktionelt. Begreber som perspektiv, synsvinkel, farvevalg og lignende bør bruges som led i en dokumentation, ikke blot som konstaterende opremsninger.

Præstationen behøver ikke at være disponeret slavisk efter de nævnte punkter. Vurderingen er en helhedsvurdering, og vægtningen af de enkelte elementer beror på et skøn. Den suveræne præstation kan netop være kendetegnet ved, at eleven anlægger en helt utraditionel angrebsvinkel på

oplægget. Blot er kravet, at elementerne fortolkning, vurdering og perspektivering af oplægget under alle omstændigheder indgår – i alle tilfælde på baggrund af iagttagelser og fordybelse i oplægget.

Eventuelle spørgsmål rettes til Lise Vogt eller Birgitte Therkildsen, fagkonsulenter i dansk.

7. Bekendtgørelser

7.1. Folkeskolens afgangsprøve

7.1.1. Bundne prøvefag

1. Dansk

1.1. Prøven er skriftlig, jævnfør pkt. 1.2-1.13, og mundtlig, jævnfør pkt. 1.14-1.29.

1.2. Den skriftlige del af prøven omfatter en prøve i læsning og retskrivning, jævnfør pkt. 1.4-1.8, og en prøve i skriftlig fremstilling, jævnfør pkt. 1.9-1.13. Opgaverne stilles af Undervisningsministeriet.

1.3. Ved den skriftlige del af prøven må der anvendes ordbøger, som er i overensstemmelse med gældende retskrivning, som den er fastsat af Dansk Sprognævn.

1.4. Prøven i *læsning og retskrivning* (dansk sprog og sprogbrug) består af en diktatdel, som oplæses for eleverne, og en opgavedel, som eleverne selv skal læse og løse. Opgavedelen indeholder forskellige opgaver i sprog og sprogbrug, korrektur og tegnsætning og en selvstændig del i læseforståelse.

1.5. Prøven varer halvanden time. Heraf afsættes én time til retskrivningsdelen med lærerens dikttering og elevens selvstændige arbejde med ordbøger og opgaver i dansk sprog og sprogbrug. En halv time afsættes dernæst til elevens selvstændige arbejde med læsedelen. Der udleveres kladdepapir. Besvarelsen skrives på opgavearket.

1.6. Tidligst 15 minutter inden prøven åbner skolens leder eller dennes stedfortræder konvolutten med lærerark, således at den/de, der skal diktere, kan gennemse instruktionen og teksten på lærerarket. Lederen af skolen bestemmer, hvem der skal diktere. Det bør normalt være læreren i faget. Den, der dikterer, er ikke tilsynsførende og skal forlade lokalet, når dikteringen er færdig. En af de tilsynsførende kontrollerer, at prøven afholdes i overensstemmelse med anvisningerne på lærerarket. Efter en time indsamles retskrivningsdelen, og læsedelen uddeles.

1.7. Der prøves i at

- anvende og forholde sig til korrekt sprog, retstavning og tegnsætning,
- fastholde det væsentlige af det læste i mundtlig og skriftlig form,
- bruge forskellige læsemåder, der er afpasset læseformål, genre og medier og
- have tilegnet sig kundskaber om sprog og sprogbrug, blandt andet bevidsthed og viden om sprogformer, om sproglig stil og korrekthed samt om sprogets virkemidler, funktion og opbygning.

1.8. Der gives én karakter for læsning og én karakter for retskrivning.

1.9. Til besvarelse af opgaven i *skriftlig fremstilling* gives der treenhalv time.

1.10. Besvarelsen i skriftlig fremstilling kan udfærdiges i hånden eller ved skrivning på computer. Ved brug af computer må der anvendes tekstbehandling med grammatik- og stavekontrol samt elektroniske ordbøger.

1.11. Umiddelbart efter at opgavesættene er udleveret til eleverne, læses opgavernes overskrifter op for eleverne.

1.12. Der prøves i at

- skrive forståeligt, klart og varieret i en form, der passer til situationen,
- kunne udtrykke fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden med anvendelse af genrebevidsthed, viden om fremstillingsformer og sproglige virkemidler,
- anvende korrekt sprog, herunder retstavning og tegnsætning,
- styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst,
- anvende layout, så tekst og eventuelle illustrationer understøtter kommunikationen,
- forholde sig åbent og analytisk til tekster fra forskellige medier,
- anvende forskellige genrer, fremstillingsformer, fortælleteknikker og virkemidler i en form, der passer til situationen, og
- anvende kundskaber om samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation.

1.13. Der gives én karakter for besvarelsen og én karakter for orden.

1.14. Ved afholdelse af den *mundtlige prøve* vælges der mellem enten prøveform A, jævnfør pkt. 1.16-1.20, eller prøveform B, jævnfør pkt. 1.21-1.29.

1.15. Den valgte prøveform er fælles for alle elever på samme hold. Ved skoleårets begyndelse træffer skolens leder bestemmelse om prøveformen.

Prøveform A

1.16. Der opgives et alsidigt sammensat stof inden for fagets centrale kundskabs- og færdighedsområder. Opgivelserne omfatter 80-100 normalsider af kortere tekster, bestående af et bredt udvalg af ældre og nyere prosa og poesi (og eventuelt drama) samt sagprosa, som eleverne har arbejdet med på 8. og 9. klassetrin. Desuden opgives der tre større fiktive værker, hvoraf mindst to skal være danske romaner. Foruden teksterne opgives der inden for andre udtryksformer eksempler på anden fiktion og eksempler på anden ikke-fiktion. Opgivelserne skal fortrinsvis være af dansk eller anden nordisk oprindelse.

1.17. Oplæggene til den mundtlige prøve skal alsidigt repræsentere samtlige områder inden for det opgivne stof, både de kortere tekster, de større værker og de andre udtryksformer. Det enkelte prøveoplæg er en tekst eller et eksempel på en anden udtryksform. Det skal have sammenhæng med opgivelserne og være ukendt for eleven. Sproglige udtryk i prøveoplæg skal være på dansk. Eleven udvælger et stykke fra prøveoplægget til oplæsning. Hvis prøveoplægget er en anden udtryksform, vælger læreren et tekststykke af en halv sides omfang med sammenhæng til oplægget, som eleven skal læse op. Eleven får 40 minutters forberedelsestid, og prøvetiden er 20 minutter, inklusive karakterfastsættelse.

1.18. Eleven må i forberedelsestiden benytte ordbøger og egne optegnelser samt tage notater til brug for eksaminationen.

1.19. Der prøves i at

- fortolke, vurdere og perspektivere tekster og andre udtryksformer,
- gøre rede for oplægget,
- tale forståeligt, klart og varieret i en form, der passer til situationen,
- bruge kropssprog og stemme i en form, der passer til situationen,
- læse op,
- lytte til andre og indgå i samtale om tekstoplægget,
- have indsigt i sprog, teksters og forskelligartede mediers æstetik og i at gøre rede for samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation,
- gøre rede for og vurdere etiske, æstetiske og historiske perspektiver i tekster og andre udtryksformer og
- fortolke, vurdere og perspektivere ældre og nyere dansk og udenlandsk litteratur samt sagprosa og andre udtryksformer på baggrund af såvel umiddelbar oplevelse som analytisk fordybelse.

1.20. Der gives én karakter.

Prøveform B

1.21. Der opgives et alsidigt sammensat stof inden for fagets centrale kundskabs- og færdighedsområder. Opgivelserne omfatter 80-100 normalsider af kortere tekster, bestående af et bredt udvalg af ældre og nyere prosa og poesi (og eventuelt drama) samt sagprosa, som eleverne har arbejdet med på 8. og 9. klassetrin. Desuden opgives der tre større fiktive værker, hvoraf mindst to skal være danske romaner. Foruden teksterne opgives der inden for andre udtryksformer eksempler på anden fiktion og eksempler på anden ikke-fiktion. Opgivelserne skal fortrinsvis være af dansk eller anden nordisk oprindelse.

1.22. Ud fra de danskfaglige forløb i opgivelserne sammensætter læreren i samarbejde med eleverne et antal fordybelsesområder, som alsidigt dækker det opgivne stof. Eleven trækker lod imellem disse fordybelsesområder. Inden for det lodtrukne fordybelsesområde udvælger eleven i samråd med læreren et prøveoplæg, som er grundlaget for elevens mundtlige prøve.

1.23. Prøveoplægget består af en eller eventuelt flere tekster eller eventuelt en anden udtryksform. Sproglige udtryk i prøveoplægget skal være på dansk. Vælger eleven en anden udtryksform som sit prøveoplæg, skal der desuden vælges en kort tekst, der har sammenhæng med prøveoplægget, til oplæsning.

1.24. Efter lodtrækningen af fordybelsesområdet, som finder sted, efter at de skriftlige prøver er afholdt, har eleven 10 undervisningslektioner til sit arbejde med fordybelsesområde og prøveoplæg.

1.25. Eleven udarbejder før prøven og med vejledning af dansklæreren en synopsis, der indeholder

- en præsentation af prøveoplægget,
- en præsentation af prøveoplæggets sammenhæng med fordybelsesområdet,
- en oversigt over, hvad eleven vil præsentere ved den mundtlige prøve,
- en oversigt over, hvad der perspektiveres til,
- en præcisering af det udvalgte oplæsningsstykke,
- elevens eller klassens opgivelser og
- en oversigt over anvendte kilder.

1.26. Synopsen og det valgte prøveoplæg afleveres til læreren og sendes til censor senest 14 kalenderdage inden prøvens afholdelse.

1.27. Prøven består i elevens præsentation af sit fordybelsesarbejde, en kort oplæsning af et udvalgt tekststykke samt en efterfølgende samtale om fordybelsesområdet og relevant danskfagligt stof – med udgangspunkt i opgivelserne. Elevens oplæg må ikke overskride halvdelen af den samlede prøvetid. Prøven varer 25 minutter, inklusive karakterfastsættelse.

1.28. Der prøves i at

- fortolke, vurdere og perspektivere tekster og andre udtryksformer,
- vise indsigt i fordybelsesområdet,
- tale forståeligt, klart og varieret i en form, der passer til situationen,
- bruge kropssprog og stemme i en form, der passer til situationen,
- læse op,
- lytte til andre og indgå i samtale om prøveoplægget og danskfaglige stofområder,
- have indsigt i sprog, teksters og forskelligartede mediers æstetik og i at gøre rede for samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation,
- gøre rede for og vurdere etiske, æstetiske og historiske perspektiver i tekster og andre udtryksformer og
- fortolke, vurdere og perspektivere ældre og nyere dansk og udenlandsk litteratur samt sagprosa og andre udtryksformer på baggrund af såvel umiddelbar oplevelse som analytisk fordybelse.

1.29. Der gives én karakter.

7.2. 10.-klasse-prøven

7.2.1. Dansk

1.1.1. Prøven består af en skriftlig og en mundtlig del, som kan afsluttes hver for sig.

1.1.2. Den skriftlige del af prøven omfatter en opgave i skriftlig fremstilling.

1.1.3. Ved den skriftlige del af prøven må der anvendes ordbøger, som er i overensstemmelse med gældende retskrivning, som den er fastsat af Dansk Sprognævn.

1.1.4. Til besvarelse af opgaven gives fire timer.

1.1.4.a. Ved brug af computer må der alene benyttes tekstbehandling med stavekontrol og elektroniske ordbøger, jævnfør 1.1.3.

1.1.5. Umiddelbart efter, at opgavesættene er udleveret til eleverne, læses opgavernes overskrifter op for eleverne.

1.1.6. Der prøves i at skrive sikkert, klart og varieret i en form, der passer til situationen. Endvidere prøves der i at kunne udtrykke fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden i en sammenhængende og veldisponeret form samt i at anvende korrekt sprog, retstavning og tegnsætning. Der gives én karakter for besvarelsen og én karakter for orden.

1.1.7. Til den mundtlige del af prøven opgives et alsidigt sammensat stof inden for fagets centrale kundskabs- og færdighedsområder. Opgivelserne skal omfatte 80-100 normalsider af kortere tekster, bestående af et bredt udvalg af ældre og nyere skønlitterære tekster og forskellige sagtekster. Desuden opgives der tre større fiktive værker, hvoraf mindst et skal være en dansk roman. Foruden teksterne opgives der inden for andre udtryksformer eksempler på anden fiktion og eksempler på anden ikke-fiktion. Opgivelserne skal fortrinsvis være af dansk eller anden nordisk oprindelse.

1.1.8. Oplæggene til den mundtlige prøve skal alsidigt repræsentere samtlige områder inden for det opgivne stof, både de kortere tekster, de større værker og de andre udtryksformer. Det enkelte prøveoplæg er en tekst eller et eksempel på en anden udtryksform. Det skal have sammenhæng med opgivelserne og være ukendt for eleven. Sproglige udtryk i prøveoplæg skal være på dansk. Eleven får 40 minutters forberedelsestid.

1.1.9 Eleven må i forberedelsestiden benytte ordbøger og egne optegnelser samt tage notater til brug ved eksaminationen.

1.1.10. Prøven består i elevens redegørelse for sit arbejde med oplægget og efterfølgende samtale. Der prøves i tekster og andre udtryksformer – herunder indsigt i oplægget, fortolkning, vurdering og perspektivering af oplægget samt i mundtlig fremstilling og samtale. Der gives én karakter.

1.1.10.a. Til eksamination inklusive karakterfastsættelse afsættes der 20 minutter.

Bilag

Eksempler på skemaer, som kan anvendes til notater ved den mundtlige prøve

FSA – Prøveform B

Vurderingskriterier – FSA	Fremragende – fortrinligt 12 – 10	God - jævnt 7 – 4	Tilstrækkeligt 02	Utilstrækkeligt – ringe 00 – -3	Bemærkninger
Indsigt i prøveoplæggets indhold og i sammenhængen med fordybelsesområdet					
Analyse og fortolkning ud fra iagttagelser i prøveoplægget					
Danskfaglige tilgange					
Perspektivering					
Vurdering					
Disponering af præsentationen					
Forståeligt og klart sprog					
Formulering og artikulation					
Samtale om det faglige stof					
Oplæsning					
Endelig karakter					

FS10 – mundtlig dansk

Vurderingskriterier – FS10	Fremragende – fortrinnligt 12 – 10	God - jævnt 7 – 4	Tilstrækkeligt 02	Utilstrækkeligt – ringe 00 – -3	Bemærkninger
Indsigt i prøveoplægget					
Analyse og fortolkning ud fra iagttagelser i prøveoplægget					
Brug af danskfaglige tilgange					
Perspektivering					
Vurdering					
Disponering af den mundtlige fremstilling					
Om sproget er forståeligt og klart					
Formulering og artikulation					
Samtale om det faglige stof					
Endelig karakter					